

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ NEAR EAST UNIVERSITY

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

JOURNAL of SOCIAL SCIENCES

cilt XIV volume
sayı 1 nisan 2021 april number 1

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ NEAR EAST UNIVERSITY

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
JOURNAL of SOCIAL SCIENCES

cilt XIV volume
sayı 1 nisan 2021 april number 1

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ NEAR EAST UNIVERSITY
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
JOURNAL of SOCIAL SCIENCES

cilt XIV volume
sayı 1 nisan 2021 april number 1

Yayın Kurulu / Editorial Board

Editör – Editor

Doç. Dr. Nur Köprülü – Yakın Doğu Üniversitesi

Yardımcı Editörler – Assistant Editors

Doç. Dr. Behiye Tüzel Çavuşoğlu – Yakın Doğu Üniversitesi

Dr. Zehra Azizbeyli – Yakın Doğu Üniversitesi

Alan Editörleri – Field Editors

Prof. Dr. Şerife Zihni Eyüpođlu – Yakın Doğu Üniversitesi (İşletme: Yönetim ve Organizasyon)

Prof. Dr. Mine Karataş-Özkan – University of Southampton (İşletme: Strateji ve Girişimcilik)

Doç. Dr. Çiğdem Nas – Yıldız Teknik Üniversitesi ve İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) Avrupa Çalışmaları ve İktisat)

Doç. Dr. Sait Akşit – Yakın Doğu Üniversitesi – (Uluslararası İlişkiler ve Uluslararası Politik Ekonomi)

Doç. Dr. C. Akça Ataç – Çankaya Üniversitesi (Siyasi Tarih ve Toplumsal Cinsiyet-Kadın Çalışmaları)

Doç. Dr. Direnç Kanol – Yakın Doğu Üniversitesi (Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi)

Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board

Prof. Dr. Ümit Hassan – Yakın Doğu Üniversitesi (KKTC)

Prof. Dr. Meliha Benli Altunışık – Orta Doğu Teknik Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Mustafa Özbilgin – Brunel University London (Birleşik Krallık)

Prof. Dr. Sinem Akgül Açıkmeşe – Kadir Has Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Dr. Rebecca Bryant – Utrecht University (Hollanda)

Prof. Dr. Mohammed Torki Salameh, Yarmouk University of Jordan (Ürdün)

Prof. Dr. Fatma Güven Lisaniler – Doğu Akdeniz Üniversitesi (KKTC)

Doç. Dr. Nergis Canefe – York University (Kanada)

Doç. Dr. Ronen Yitzhak, Western Galilee College (İsrail)
Doç. Dr. Gözde İnal-Cavlan – Lefke Avrupa Üniversitesi (KKTC)
Doç. Dr. Rustamjon Urinboyev – Lund University (İsveç)
Yrd. Doç. Dr. Saifullahi Sani Ibrahim – Federal University Dutsinma (Nijerya)
Yrd. Doç. Dr. Hakan Karahasan – Yakın Doğu Üniversitesi (KKTC)
Dr. Ergün Özgür – Frei Universtät Berlin (Almanya)

Yayınlanması istenilen yazılar, dergi ile iletişim ve Abonelik talepleri için adres
Manuscripts and all editorial correspondence and subscription enquiries should be
addresses to

Adres

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi - Yakın Doğu Üniversitesi - Ankara Temsilciliği, Nenehatun
Caddesi No:116/2, Çankaya/Ankara – TÜRKİYE
Near East University - Ankara Representation Office, Nenehatun Street No:116/2,
Çankaya/Ankara - TURKEY

E-posta - E-mail – sosbilder.editor@neu.edu.tr

Web sayfası - Website – <http://dergi.neu.edu.tr/index.php/sosbilder/index>

İrtibat - Contact details – 0392 675 1000 / (dahili-ext) 3119 - 3101

Kapak tasarım – Design – Prof. Dr. Erdal Aygenç - YDÜ Güzel Sanatlar ve Tasarım
Fakültesi

ISSN: 1986 – 1303

e-ISSN: 2235 – 3186

Baskı: Near East Printing

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisinde ileri sürülen görüşler ve gerçeklere ilişkin ifadeler tamamen yazarlara
aittir ve dergide yayınlanmış olması bu görüş ve ifadelerin editör ya da Yakın Doğu Üniversitesi
tarafından benimsendiği anlamına gelmez.

Statements of fact or opinion appearing in the NEU Journal of Social Sciences are solely those of the
authors and do not imply endorsement by the editor or NEU.

Tüm yayın hakları saklıdır. Bu derginin hiçbir bölümü yazılı ön izni olmaksızın hiçbir biçimde ve hiçbir
yolla yeniden üretilemez ve dağıtılamaz.

YDÜ Sosyal Bilimler dergisi hakemli bir dergidir ve **EconLit FullText** ve **EBSCO Discovery
Service** kapsamında taranmaktadır.

NEU Journal of Social Sciences is a referred journal and indexed by **EconLit FullText**
and **EBSCO Discovery Service**.

Bu dergide iThenticate intihal programı kullanılmaktadır.

This journal uses iThenticate software to detect instances of plagiarism in submitted manuscripts.

Editörden,

Çok değerli okurlar, yazarlar ve araştırmacılar,

Geçtiğimiz yılı, tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemisi nedeniyle zor koşullar altında geçirdik. Bir yandan küresel ölçekte salgınla mücadele ederken diğer yandan da politik, ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda yaşamın devam edebilmesi için eskisinden çok daha fazla çaba sarf ettik. Salgının yaşam koşullarımızda yarattığı ani ve zorunlu değişim, hiç kuşkusuz ki sosyal bilimler alanında da kendini gösterecek ve bu konuda yeni oluşan literatüre katkı yapacak bir noktaya gelmesinde belirleyici olacaktır. Örneğin, bu süreçte, “yeni normal” uygulamalar olan testler ve karantina hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelirken birey hak ve özgürlüklerinin de toplum sağlığı söz konusu olması sebebiyle zaman zaman kısıtlamalarla karşı kaşıya kalışına da şahitlik ettik.

İçerisinde bulunduğumuz bu “yeni normal” şartlarda yeni kavramsal araçlar, kuram ve yaklaşımlara gereksinim duyduğumuz bir döneme girmiş olduk. Tüm bu gelişmeler ışığında, küresel ölçekteki muazzam ekonomik ve teknolojik kalkınmanın aslında insanın sosyo-ekonomik ihtiyaçlarına yeteri kadar cevap veremediğine de tanık olduk. Günümüzde “yeni normal” olarak açıklama durumunda kaldığımız insan hak ve özgürlüklerinin, sosyal ilişkilerin ve mekânsal kısıtlamaların, Agamben de ifade ettiği gibi “istisna hali”nin istisnadan çıkarak olağan hale gelmesine tanıklık etmeye başladık. Diğer taraftan da Žižek, bu durumun insanlığın birlikte hareket etmesini zorunlu kılacak olması sebebiyle daha dayanışmacı bir dünya düzeninin ortaya çıkabileceği görüşünü ortaya koymuştur. Tam da bu noktada, sosyal bilimlerin ve ihtiva ettiği siyaset bilimi, antropoloji, sosyoloji, kamu yönetimi, iktisat, uluslararası ilişkiler, yönetim-organizasyon ve strateji gibi alanların ve bu alanlarda geliştirilen kavram ve yaklaşımların insan yaşamını inşa etmesi bakımından ne kadar önemli olduğu bir kez daha kendini göstermiştir.

Elinizdeki sayı, bu koşullar altında hazırlanarak bugün okuyucusu ve yazarlarıyla tekrar bir araya gelmenin sevincini yaşamaktadır. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* yayın hayatına girdiği yıldan bu yana birçok çalışmayla alana kuramsal, metodolojik ve ampirik katkıda bulunmuş hakemli bir dergi olarak çok kıymetli hocalarımızın düşünsel mirası ve emeği sonucunda bugünlere gelmiştir. Bu vesileyle, Dergimizin bugünlere taşınmasında emeği geçen tüm hocalarımıza teşekkürlerimizi sunmak isteriz.

Elinizdeki sayıyla birlikte Dergimiz farklı bir Yayın Kurulu ve Uluslararası Danışma Kuruluyla yeni bir başlangıç için “bayrağı” devralmıştır. Siz okuyucularımız, yazarlarımız ve araştırmacılarımızla sosyal bilimlere nice katkısı olacak çalışmalarını hayata geçirmek için elimizden gelen çabayı ortaya

koymaya çalışacağız.

2021 yılının ilk sayısı toplam üç araştırma makalesi ve bir de derleme makale çalışmasıyla sizlerle buluşuyor. İlk araştırma makalemizi “Amerikan Dış Politikasında Başkan Obama Döneminin Plüralizm açısından değerlendirmesi” başlığıyla Mehmet Babacan kaleme almış ve Başkan Obama Döneminde ABD dış politika anlayışına uluslararası ilişkiler kuramlarından biri olan çoğulcu (plüralist) yaklaşım aracılığıyla ışık tutmaya çalışmıştır. Makalede Babacan, Obama dönemi dış politika pratiklerinin özellikle Ortadoğu’ya yönelik dış politika uygulamalarında bir önceki Bush Döneminden farklı olarak “yumuşak güç (*soft power*)” kavramının ön plana çıkarıldığını ortaya koymuştur. İkinci araştırma makalemiz, Anthony Onogiese Osobase ve Esther Abiodun Adeyemi’nin kaleme aldığı “Nijerya’nın Lagos Devletindeki Hane-Halkı Tasarruf Davranışının Analizi: Durgunluk Sonrası Dönem” başlığı altında Nijerya ekonomisinde yaşanan durgunluğun ardından, ekonominin sosyo-ekonomik ve politik yapısında yaşanan olumsuz dönüşümleri mercek altına almaktadır. Bu çerçevede, makale farklı insan kategorileri arasında hane-halkı tasarrufu konusunu araştırarak tanımlayıcı istatistik, hiyerarşik çoklu regresyon (HMR) ve sağlam standart hatalarla (RSR) parametre tahminleri kullanılarak konuyu analiz etmiştir. Üçüncü makalemiz Pınar Akarçay’ın “İsveç’te yerel liderlik” başlığıyla kaleme aldığı ve İsveç’te hayata geçen yerel liderleri güçlü ve işlevsel hale getirmeye çalışan yerel reformları ve bu reformların yerel liderliğe olan etkisini incelemektedir. Makalede Akarçay, uygulamada yerel reformların, yerel liderliği ne kadar güçlü ve işlevsel hale getirdiği sorusuna eleştirel bir yaklaşım getirerek meclis ve siyasi partilerin ihtiyaç duyduklarında idari meselelere müdahale edebildiklerini ortaya koymuştur. Derleme makalemiz, Filiz Yıldırım, Bilge Abukan ve Emine Sadak’ın ortak yazarlığında “Yaşlılar için Akıllı Eko-Sosyal Köyler: COVID-19 Salgını Odağında Bir Değerlendirme” başlığıyla okuyucularla buluşmaktadır. Çalışmada, yaşadığımız COVID-19 salgınına eko-sosyal bir kriz olarak kontrol altına alabilmek için yeni önlemlerin gündeme taşınmasının gerekliliği ortaya konulurken COVID-19 salgını ile birlikte yaşlılık politikalarında sürdürülebilirliğin, çevrenin ve sağlığın odağa alınmasını ve böylece yaşlıların yeni normale uyum sağlamaları için akıllı eko-sosyal köylerin önemine vurgu yapılmıştır.

Yeni Sayımızı sizlerle paylaşmaktan büyük mutluluk duyar, sosyal bilimlerin öneminin giderek arttığı bu zor yaşam koşullarında yazmanın, üretmenin ve bilimin verdiği güç ve saikle bir sonraki sayımızda buluşmak üzere,

Sağlıcakla kalın.

Doç. Dr. Nur Köprülü

İÇİNDEKİLER/ TABLE OF CONTENTS

Editörden.....	1-2
İçindekiler.....	3

Araştırma Makaleleri /Research Articles

Mehmet BABACAN

Amerikan Dış Politikasında Başkan Obama Dönemi'nin Pluralizm Açısından Değerlendirilmesi

(An Analysis of the President Obama Period in terms of Pluralizm in American Foreign Policy)..... 4-28

Anthony Onogiese OSOBASE – Esther Abiodun ADEYEMİ

An Analysis of Household's Saving Behaviour in Lagos State in Nigeria: The Post Recession Era

(Nijerya'nın Lagos Devletindeki Hane-Halkı Tasarruf Davranışının Analizi: Durgunluk Sonrası Dönem).....29-63

Pınar AKARÇAY

İsveç'te Yerel Liderlik

(Local Leadership in Sweden).....64-93

Derleme Makaleleri /Review Articles

Filiz YILDIRIM – Bilge ABUKAN – Emine SADAK

Yaşlılar için Akıllı Eko-Sosyal Köyler: COVID-19 Salgını Odağında Bir Değerlendirme

(Smart Eco-Social Villages for the Elderly: An Evaluation in the focus of the COVID-19 Pandemic)94-115

Yayın İlkeleri / *Publication Rules*.....116-119

Yayın Etiği ve Yayın Görevini Kötüye Kullanma Beyanı /

Publication Ethics and Publication Malpractice Statement.....120-124

Yazım Kuralları / *Article Submission Guidelines*.....125-128

AMERİKAN DIŞ POLİTİKASINDA BAŞKAN OBAMA DÖNEMİ'NİN PLÜRALİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Mehmet BABACAN *

ÖZ

Bu çalışmanın temel amacı Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) 44. Başkanı Barack Obama dönemi dış politika uygulamalarını incelemek ve teorik bir çerçeveye oturtmaktır. ABD siyasi sisteminde dünyanın geriye kalanıyla olan ilişkilerin ve dış politikanın belirlenmesinde Başkanın belirleyici bir rolü bulunduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bu siyasi realiteden yola çıkılarak bu çalışmada, ABD'nin 44. Başkanı Barack Obama dönemindeki Amerikan dış politikasının genel hatlarını ve "Obama Doktrini" olarak ifade edilen dış politika anlayışının temellerini ve içeriğini açıklanmaya çalışılacaktır. Bu analizi yapmadan önce dış politika kavramına ve Amerikan siyasi sistemi içerisinde Başkan'ın konumu ve yetkilerine genel ve teorik düzeyde yaklaşılabilecektir. Bu çerçevede çalışma, Obama döneminde öne çıkan "yumuşak güç" (soft power) kavramına işaret ederek "Obama Doktrini" bağlamında uluslararası ilişkiler teorilerinden plüralizm kapsamında bir değerlendirme de ortaya koyacaktır. Çalışmanın bu yönüyle literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Amerikan dış politikası, Barack Obama, Plüralizm, Obama Doktrini, Yumuşak güç.*

ABSTRACT

AN ANALYSIS OF THE PRESIDENT OBAMA PERIOD IN TERMS OF PLURALISM IN AMERICAN FOREIGN POLICY

The main aim of this study is to examine the foreign policy practices of the 44th President of the United States of America (USA), Barack Obama, and place them in a theoretical framework. It is an indisputable fact that the President has a decisive role in determining the relations with the rest of the world and foreign policy in the US political system. Based on this political reality, this article attempts to explain the general lines of the US foreign policy in the era of the 44th President of the USA, Barack Obama, and the foundations and content of the foreign policy paradigm expressed as the "Obama Doctrine". Before doing this analysis, the concept of foreign

* Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı,

(babacan_b27@hotmail.com) 0000-0003-1420-7726

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. XIV, No. 1, (Nisan 2021)

Geliş Tarihi: 06.09.2020

Kabul Tarihi: 22.03.2021

Bu makaleden alıntı yapmak için: Babacan, M. (2021, April). Amerikan Dış Politikasında Başkan Obama Dönemi'nin Plüralizm Açısından Değerlendirilmesi. *YDÜ SOSBİLDER*, 14(1), 4-28.

policy and the position and powers of the president in the American political system will be approached on a general and theoretical level. The article will also provide an evaluation of the concept of “soft power” during Obama period within the scope of pluralism, one of the theories of the international relations, within the context of Obama Doctrine. This aspect of the study is thought to contribute to the literature.

Key Words: *American foreign policy, Barack Obama, Pluralism, Obama Doctrine, Soft power.*

1. Giriş

11 Eylül 2001 saldırılarından sonra bütün dünyadan tepki toplayan açıklamalar yapan ve Afganistan (2001) ve Irak’a (2003) müdahale eden Başkan Bush’un ardından göreve gelmesi Barack Obama ve dönemini başlı başına ayrıcalıklı ve önemli kılmaktadır. 2008’de ilk kez seçilen ve 20 Ocak 2009’da 44. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı olarak göreve başlayan Barack Obama, hem oldukça kötümser algılarla dolu olan bir Bush mirasıyla hem de Amerikan ve dünya kamuoyunun meraklı ama aynı zamanda umutlu bir beklentisiyle karşı karşıya kalmıştır. Olumsuz ve kötümser Bush mirasının izleri nasıl silinecek, neo-Gramsşiyen anlamda (Kaymak, 2016: 70) rızaya dayalı, meşru bir hegemon güç görüntüsü bütün dünyaya nasıl verilecekti? Keza Bush döneminde başlayıp uzun yıllar devam eden Afganistan ve Irak işgalleri nedeniyle artan savunma harcamaları Amerikan hükümetinin maliyesini de ciddi anlamda etkilemiştir. Bu çalışmada Amerikan dış politikasının Başkan Obama dönemi özelinde bir analizi yapılırken, Kuzey Afrika ve Ortadoğu coğrafyasında yoğunlaşan ve “Arap Baharı” adıyla anılarak Obama’nın son dönemlerine denk gelen sürecin özellikle Suriye Krizi gibi global ölçekte etkiler doğuran kriz ve çatışmalarına karşı ABD’nin takındığı tavır ele alınacaktır. Bütün bunların yanında Obama döneminde öne çıkan “yumuşak güç (*soft power*)” kavramına vurgu yapılarak, pratikteki dış politika uygulamaları “çoğulcu (*pluralist*)” teorik çerçeveye oturtulmaya çalışılacaktır. Neticede “Obama Doktrini” olarak anılan dış politikanın şifreleri de anlaşılmış olacaktır.

2. Teorik ve Kavramsal Çerçeve: “Dış Politika”, “Amerikan Siyasal Sistemi” ve “Başkanlık”

“*Dış politika*” uluslararası ilişkiler disiplininin temel birkaç kavramından biri olmakla birlikte teorik ve pratik birikim ve uygulamaların ortak bir zeminde bulunduğu bir kavrayışla daha iyi anlaşılabilir. Bununla birlikte dış politika analizine tabi tutulan ülkenin siyasal kültürü, sosyo-ekonomik göstergeleri, coğrafi ve sosyo-kültürel verileri de dış politika analizine katılması gereken

unsurlardır (UİK, 2019). Kamuoyunun, baskı ve çıkar gruplarının bu kadar ilgi gösterdiği, yönlendirmeye ve etkilemeye çalıştığı dış politika yukarıda da ifade ettiğimiz gibi temel bir kavram olarak bir devletin amaçları, hedefleri ve davranışları açısından uluslararası sisteme ya da diğer devletlere karşı bakış açısını ve tutumunu ifade eden bir alandır (Arı, 2017a: 56). Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, dış politikanın iç politik, sosyo-ekonomik gelişme ve dinamiklerden bağımsız düşünülemezdir (Sönmezoglu, 2019: 742). Genellikle bir ülkenin dış politikasını belirleyen birçok unsur bulunmakla birlikte bunların bir kısmını nicel unsurlar (coğrafya, doğal kaynaklar, ekonomi, askeri kuvvet, nüfus) bir kısmını da nitel unsurlar (ulusal karakter ve moral, diplomasinin ve siyasal otoritenin/siyasal iradenin niteliği) olarak ikili bir ayrıma tabi tutmak da olasıdır. Bu unsurların dış politikaya olan etkisi her bir ülkede, farklı siyasal sistemler uygulanmasına bağlı olarak, değişik oranlarda olurken özellikle Amerika Birleşik Devletleri gibi “hegemon” konumu ve “Başkanlık Modeli” biçimindeki rejimi nedeniyle farklılaşan federal bir ülkede bir dış politika analizine girişmek başlı başına ayrı ve özel bir önem taşımaktadır.¹

Bilindiği gibi ABD’deki siyasal yapı “Başkanlık modeli/rejimi” olarak özetlense de sistemin güçler ayrımı (*separation of powers*), kontrol ve denge (*check and balances*), federalizm (*federalism*) gibi önemli ilke ve mekanizmaları bulunmakta olup, yetkiler; yasama, yürütme ve yargı organları arasında paylaşılmaktadır. Yine federal hükümet ve federe hükümet (eyaletler) boyutunda da yetkisel bir paylaşım söz konusudur. Ekonomi, eğitim, kültür, savunma ve sağlık alanlarında olduğu gibi dış politika alanında da yetkiler bütüncül/yeckpare olmayıp Başkan ve Kongre arasında dengeli bir şekilde bölüşülmüştür. ABD dış politikasında Başkanın konumunu ve yetkisini sorgulayacak olduğumuzda Kongre ile paylaşılan bu yetkinin yürütme bürokrasisi (Dışişleri ve Savunma Bakanlıkları) üzerinden kullanıldığını görmekteyiz. Ayrıca ulusal güvenlik konusunda asıl sorumluluk Başkanlık Makamına ait olduğu için dış politikada Başkanın Kongreye nazaran daha geniş yetkilerle donatıldığını söyleyebiliriz. Bu yetkilerden kısaca bahsedecek olursak bunları; antlaşma yapma yetkisi, büyükelçi atama ve ordu birliklerine (kara, hava ve deniz) başkomutan sıfatıyla önderlik etme yetkisi olarak sıralayabiliriz (Arı, 2015: 21).

¹ Bu konuda genel olarak şu eserler zikredilebilir: George C. Herring, *From Colony to Superpower: U.S. Foreign Relations Since 1776*, (New York: Oxford University Press, 2008), James A. Nathan and James K. Oliver, *Foreign Policy Making And The American Political System*, 3rd Edition, (Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1994), Bruce W. Jentleson, *American Foreign Policy*, 5th Edition, (New York: W.W. Norton&Company, 2013), Irwin L. Morris, *The American Presidency: An Analytic Approach*, (Cambridge: Cambridge University Press), 2010, Joseph A. Pika, John Altony Maltese and Andrew Rudalevige, *The Politics of The Presidency*, 9th Edition, (Washington: CQ Press, 2017), Ken Kollman, *The American Political Ssystem*, Core 3rd Edition, (New York: W.W. Norton&Company, 2017).

Amerikan dış politikasında Başkanın bu güçlü konumuna ve Kongre ile paylaştığı yetkilerine etki eden diğer faktörlerin (baskı ve çıkar grupları, lobiler, kamuoyu vb.) varlığını yadsımak ise olanaksızdır. Nitekim 2006 yılında yapılan bir araştırmada Amerikan kamuoyunun %40'ının 2003-İrak Savaşının İsrail/Yahudi Lobisinin çabaları sonucunda başladığına inandığı ifade edilmekteydi (Arı, 2017a: 291). Bunun dışında Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerikan dış politikası küresel ölçekte Ortadoğu, Avrupa ve Orta Asya bölgelerinde beliren bölgesel güçlerle rekabet ekseninde şekillenmiştir. Ayrıca liberal uluslararası düzeni tehdit edici özellik taşıyan ülkeler, “haydut devlet/devletler (*rogue states*)” ve “şer eksenli ülkeleri (*axis of evil*)” ilan edilerek sistem dışına itilmeye ve yalnızlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu süreçte Avrupa Birliği (AB), Rusya ve Çin tarafından Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu gibi evrensel platformlarda Amerikan hegemonyasına karşı meydan okumalar gelmiş, bu da tek kutuplu sistemin aslında giderek diğer bölgesel ve küresel güçlerin de bulunduğu bir “çok kutuplu uluslararası sisteme dönüştüğü” yorumlarının doğmasına yol açmıştır (BİLGESAM, 2019).

3. Amerikan Dış Politikasında Başkanın Konumu ve Gücü

Bilindiği gibi 1787 Anayasasıyla George Washington önderliğinde kurulan ABD, başlangıçta güçlü bir siyasal sistem görüntüsü vermezken anayasada yapılan ilk on değişikliğin ardından yapılan düzenlemelerle federal otoritenin güçlenmesi yönünde gelişme sağlanabilmiştir. Yetkilerin ve iktidarın federal devlet ve federe devletlerarasında bölüşüldüğü Amerikan siyasal sisteminin iki temel niteliği olarak federalizm ve Başkanlık makamı gösterilmektedir. Amerikalıların özgün bir eseri olan “Başkanlık Rejimi” Batı Avrupa ülkelerinin rejimlerinden farklı olarak 1787 Anayasasını yapanların oluşum halindeki ulusal birliği hızlandırmak adına güçlü bir yürütme organı oluşturmanın gerekliliğine olan inançlarından kaynaklanmaktadır. Bu inanç ve görüşün bir tezahürü olarak Amerikan siyasal sistemi içerisinde başkan yürütme erkinin tamamını temsil ettiği üzere yetkileri bakımından bir monark olarak konumlandırılabilceği gibi, yetkilerinin sadece yürütme alanı ile sınırlandırılmış olması bakımından da pasif başkanlara da benzetilmektedir. Başkan sembolik olarak ulusal birliği temsil etmekte, yasaların uygulanmasını sağlamakta ve senatonun da onayını almak kaydıyla devlet memurlarının/kamu görevlilerinin kamu işlevlerine atanmasını sağlamaktadır (Çam, 2000: 98).

Amerikan siyasal sisteminin federalizm ve başkanlık rejimi olarak iki temel sütuna dayanan “kendine özgü (*sui generis*)” yapısı içerisinde Başkanın çok önemli bir konumunun bulunduğu ortadadır. Başkan, hem yürütme organının (hükümet) başı hem parti lideri ve hem de “savaş yetkisi” kararına sahip silahlı kuvvetlerin başkomutanı olarak dış politikadaki belirleyiciliği üst seviyede olan

bir siyasal aktördür. Başkan, dış politikaya ilişkin kararları alırken içerden ve dışardan birçok faktörün etkisi altında kalmaktadır. Ulusal düzlemde partiler, lobiler, basın, kamuoyu, kongre, bürokrasi, baskı grupları başkanın aldığı kararları kendi çıkarları doğrultusunda etkilemeye çalışırken dış unsurlar da (diğer devletler, uluslararası örgütler) Başkanın dış politikaya ilişkin kararlarını yönlendirebilmektedir (Arı, 2015: 88). Başkanın dış politikaya ilişkin yetkileri yukarıda da kısaca belirttiğimiz gibi Anayasanın II. maddesinde de ifadesini bulan; *a*) diğer ülkelerle antlaşmalar yapmak (Senatonun 2/3 onayından geçmesi şartıyla), *b*) Büyükelçileri, konsolosları, bakanları ve diğer üst düzey bürokratları atamak (yine senatonun onayından geçmek şartıyla), *c*) Yabancı büyükelçileri ve diplomatik misyonu kabul etmek ve *d*) Kara, hava ve deniz kuvvetlerinden oluşan askeri birliklerin Başkomutanı olarak orduyu sevk ve idare etmek. Dört yıllık bir süre için ve en fazla üst üste iki dönem seçilen Başkan, Anayasaya göre ülkenin güvenliğinden sorumlu en yetkili kişi/makam olarak dış politika söz konusu olduğunda birincil bir konuma, önceliğe ve Kongreye göre daha fazla yetkiye sahiptir (Arı, 2015: 114).

Dış politikaya ilişkin konularda başkanın görev ve yetkileri diplomatik, askeri ve hukuki alanlarda yoğunlaşmakta olup önemli stratejik kararlar bizzat başkan tarafından verilmektedir. Başkanın Dışişleri Bakanlığı yardımıyla elçileri ve konsolosları atamasını diplomatik yetkiye, hidrojen bombası üretilmesi, Kore'ye asker gönderilmesi, Vietnam Savaşına devam edilmesi gibi tarihsel olayları askeri konulardaki yetkiye ve daha sonra senato tarafından onaylanması kaydıyla diğer devletlerle antlaşmalar imzalayabilmesini de hukuki alandaki yetkiye örnek verebiliriz. Ekonomik, teknik ve diğer bazı hususlarda Başkan ikili anlaşmalar imzalayabilmekte ve diğer devletlerle olan ilişkileri kararnamelerle de devam ettirebilmektedir (Çam, 2000: 107). ABD dış politikasında bizzat başkanın adıyla anılan birtakım doktrinlerin (TDK, 2021) etkili olduğu bilinen bir gerçek olmasının yanında bu doktrinlerin bölgesel ve küresel sonuçlarının olduğu da görülmüştür. ABD'nin uluslararası sistemde bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkmasından bu yana dış politikasında etkili olan bu önemli doktrinleri şu şekilde sıralayabiliriz: *George Washington'un Veda Mesajı, Monroe Doktrini, Truman Doktrini, Eisenhower Doktrini, Nixon Doktrini, Carter Doktrini, Reagan Doktrini, Bush Doktrini, Obama Doktrini ve Trump Doktrini* (Keskin, 2005: 527).

Başkanın belirleyici olduğu Amerikan dış politika kültüründe halkın başkana duyduğu güven fazladır ve halk onun dış politikadaki belirleyiciliğini onaylamaktadır. Örneğin 1991'de yapılan bir kamuoyu yoklamasında ABD'nin dünyanın jandarması olmasına Amerikan halkının %75'i karşı çıkarken, ülkesinin bu konumunu destekleyenlerin oranı %21 olmuştur. Yine ortaya çıkan dış politika krizlerinde Amerikan halkının Başkanın arkasında durduğunu ve onun eylemlerini tasvip ettiğini görmekteyiz. Örneğin; yapılan kamuoyu anketlerine göre Irak'ın

Kuveyt'i işgalinden sonra 1991'de gerçekleştirilen *Çöl Tilkisi Operasyonuna* verilen destek %80 olurken, Başkan George H. W. Bush'a Kuveyt'in kurtarılmasının ardından verilen destek %89'a çıkmıştır. Keza 2003'te Saddam Hüseyin'i devirme operasyonu öncesinde Başkan Bush'a verilen destek %75 oranında ölçülmüştür. Dolayısıyla Amerikan siyasi kültüründe Başkana güven duyulduğunu ve dış politik krizlerde, uluslararası çatışma ve müdahalelerde Başkan'a kamuoyu desteğinin arttığını görmekteyiz (Sümer, 2008: 134).

4. Barack Obama'nın I. ve II. Döneminde Amerikan Dış Politikası

4.1. Obama'nın Başkan Seçilmesi ve Uluslararası Tepkiler

Barack Obama'nın dış politikasının genel özelliklerini anlayabilmek için onun seçilmeden önceki, seçim aşamasındaki ve seçimden hemen sonraki açıklamalarına, davranışlarına ve aynı zamanda Amerikan siyasi sistemindeki gelişmelere bakmamız gerekmektedir. Bilindiği gibi Obama, George Bush'un halefi olarak göreve başlamış, başkanlığının ilk yıllarında ekonomik kriz, bozulan mali yapı gibi iç politik konularda olduğu gibi dış politikada da kendisine miras kalan sorunları çözmek ve ABD'nin Ortadoğu bölgesinde yoğunlaşan siyasi ve askeri başarısızlıklarını ve anti-Amerikancı söylemleri gidermek için uğraşmıştır. Obama daha Başkan seçilmeden önce ve seçim kampanyası esnasında nasıl bir dış politika izleyeceğinin sinyallerini vermiştir. Başkanlık seçimleri öncesinde senatör olarak görev yapmakta iken Irak Savaşı aleyhine oy vermiş olan Obama, açıklamalarıyla Bush yönetiminin müdahaleci mantığını eleştirmiş ve iktidara geldiğinde de Dışişleri Bakanı olarak görevlendirdiği Hillary Clinton aracılığıyla "akıllı güç (*smart power*)" kavramını ortaya atmıştır. Bu kavramla anlatılmak istenen ise devletin ve Amerikan ulusunun çıkarlarının, gerektiğinde askeri güç kullanılarak ama gerektiğinde de diplomasi ve kalkınma politikaları üzerinden refah, barış ve istikrar sağlanarak korunması, dolayısıyla tüm araçların belli bir esneklikte kullanılarak dış politikaya hizmet etmesidir (Türkmen, 2016: 2).

Yine seçim çalışmaları esnasında Demokrat Partinin adayı olarak Cumhuriyetçi partinin adayı John McCain ile rekabet eden Obama, seçim kampanyasını "*değişim*" olgusu üzerine dayandırmış, savaşlar, ekonomik kriz ve yükselen anti-Amerikancı akımlardan bunalmış kamuoyunun desteğini de arkasına alabilmek için "Evet, yapabiliriz! (*Yes, we can!*)" mottosunu kullanmıştır. Buradaki vurgu daha çok yaşanan küresel mali krizin üstesinden gelebilmeye ve iç politikadaki ekonomi ağırlıklı sorunlara eğilerek çözmeye yapılarak halkta bu yönde bir inanç oluşturarak destek sağlama amacına hizmet etmiştir (Ayata, 2011:101). Keza Obama'nın Başkan seçilmesinin taşıdığı anlam ve özel önem onun iç ve dış politikaya ilişkin temel yönelimlerini bünyesinde taşımaktadır. Şöyle ki; Anayasaya göre Başkan seçilebilmenin temel şartları

arasında en az 35 yaşında, doğuştan Amerikan vatandaşı ve en az 14 yıldır Amerika'da oturuyor olma şartları yanında yerleşik bazı gizli şartlar da bulunmaktadır. Bunlar; Anglosakson kökenli olmak, Protestan ve beyaz ırktan olmak gibi neredeyse bir gelenek haline gelmiş ve WASP (*White, Anglo-Saxon, Protestan*) olarak bilinen yerleşmiş, köklü şartlardır. Ancak bu gelenek ilk kez 1960'daki Başkanlık seçimlerini kazanan J.F. Kennedy ile bozulmuştur. Çünkü Kennedy hem bir Katolik idi hem de İrlanda asıllıydı. WASP geleneği ikinci kez Barack Obama ile bozulmuş oluyordu (Arı, 2015: 90-91).

Obama, Afrika kökenli ve Müslüman olan aslen Kenyalı bir ekonomistin oğlu olarak Demokrat Parti'nin adayı statüsüyle seçimlere katılmıştır. Obama'nın sahip olduğu hatiplik yeteneği ve Illinois eyalet meclisi üyesi olarak gösterdiği başarı ulusal çapta ünlenmesini sağlamış ve 2004 yılında Demokrat Parti Ulusal Kurultayındaki açılış konuşması da parti içerisindeki konumunu yükseltmiştir. Aynı yıl içinde Amerikan Kongresine seçilmesi Obama için Beyaz Saray'a giden yolun açılması olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca Irak işgali sırasında Bush yönetimini ve müdahaleyi eleştiren konuşmalarıyla Başkanlık seçimlerden çok daha önce kamuoyunun ilgisini de üzerine çekmiştir (Hook ve Spainer, 2016: 329). Obama'nın siyahi, Afro-Amerikan ve Müslüman olmasına rağmen Başkan seçilmesi Amerikan demokrasisinin, insan hakları ve etnik kaynaşmanın eşsiz bir örneği olarak yorumlanırken özellikle ilk demeçlerinde İslam dünyasına sıcak mesajlar göndererek diyaloga vurgu yapması tüm dünyadan olumlu tepkiler toplamıştır (Britannica, 2019).

Üçüncü dünya ülkeleri, İslam dünyası ve Afrika ülkeleri biraz da Afrika kökenli ve Müslüman olması dolayısıyla Obama'yı kendilerine yakın hissetmiş, bazı beklentiler içerisine girmişlerdir. İran, Venezüella gibi ülkeler dahi yeni başkanın dünya barışı için katkı yapabileceğini ümit ettiklerini belirtmişlerdir.² Bu durum sadece Amerikan kamuoyunda değil bütün dünya üzerinde Obama'nın bir önceki başkana göre ekonomik ve politik açılardan daha başarılı, tutarlı ve barışçıl bir çizgide ilerleyeceğine olan inancı kuvvetlendirmiştir (Bal, 2011:111).

Gerçekten de Obama seçildikten hemen sonra İslam ülkelerine yönelik samimi açıklamalar yaparak, ilk röportajını Suudi El-Arabiya televizyonuna vererek ve bu röportajda İsrail-Filistin sorununun çözümü için iki tarafı da

²İran Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinejad Başkan seçilmesi dolayısıyla Obama'ya bir mektup yazmış ve mektubunda samimi ifadelerle yer vermekle birlikte yeni ABD Başkanının Allah tarafından kendisine hediye edilen bu fırsatı insaf ve adalet yolunda kullanmasını dilediğini ve Filistin, Irak ve Afganistan halklarınsa sahip oldukları hakların geri verilmesini temenni ettiğini belirtmektedir. Ayrıca Ortadoğu'da yıllardır uygulanagelen adil olmayan yaklaşımdan vazgeçilmesini de tavsiye etmektedir. Bkz: Translation of Ahmedinejad's Letter, *The Washington Post*, 6 Kasım 2008, 7:02 PM, http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/11/06/AR2008110603030_pf.html?noredirect=on Erişim: 22.05.2019 01:40

dinleyeceğinin altını çizerek ve dahası işbirliği ve diyalogdan bahsederek “yumuşak güç” politikası izleyeceğinin işaretlerini vermiştir. Kelime anlamı olarak başkalarına yapamayacakları bir şeyi yaptırabilme ve kontrol edebilme yeteneği olan yumuşak güç, uluslararası ilişkiler literatüründe insanları/devletleri zorlamak yerine onlarla işbirliği yaparak amaca ulaşmayı güden ve daha çok manevi değerlere vurgu yapan, kaynakları arasında kültür, ideoloji ve uluslararası kurumlar gibi olgular bulunan bir içeriğe sahiptir. Bu açıdan bakıldığında istenen neticeleri elde etmek adına başkalarını manipüle etmeden onları cezbederek istediğini yaptırma politikası olan yumuşak gücün Obama döneminde ön plana çıkarıldığını ve kullanıldığını ifade edebiliriz (Öztürk, 2009).

4.2. Bush Mirasını Temizlemek: “Yumuşak Güç Panzehiri”

Başkan Obama’yı yumuşak güç politikası izlemeye yönelten sebeplerin başında bir önceki ABD Başkanı olan George Bush’tan miras kalan olumsuz Amerikan imajını değiştirmek hem iç kamuoyunda hem de uluslararası sistemde ABD’ye duyulan güveni ve verilen desteği artırmak amacı gelmektedir. Bush döneminden miras kalan sorunları kabaca iki başlık altında topladığımızda bunlardan ilkinin dış politikaya dönük olarak 2003-İrak Savaşının bölgede ve dünyada yarattığı olumsuz etkiler, ikincisinin ise 2008’de neredeyse Amerikan finansal sisteminin bir çöküş yaşadığı ekonomik kriz olduğunu belirtebiliriz (Hook ve Spainer, 2016: 321).

Yine özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde dünyada demokrasi, insan hakları ve serbest piyasa ekonomisi gibi Batılı değerlerin savunuculuğunu yapan hegemon bir güç olarak geçmiş dönemlerde kendi değerleriyle çelişen uygulamalara imza atması yumuşak güç esaslı bir dış politika pratiğinin izlenmesini zorunlu kılmıştır. Bu uygulamalardan bazılarını; uluslararası hukuka uygunluğu konusunda şüpheler bulunan Afganistan ve Irak işgalleri, bu ülkelerde oturtulamayan demokrasi, işgaller esnasında basına sızan insan hakları ihlalleri (Ebu Gureyb hapishanesi işkenceleri), keza Guantanamo üssünde yargılama yapılmaksızın tutulan tutuklular ve burada yapılan insan hakları ihlalleri şeklinde sıralayabiliriz. Bütün bunlar Bush döneminde ABD’nin güvenilirliğine ve saygınlığına gölge düşürürken Ortadoğu’da ve tüm dünyada Amerikan karşıtlığını yükseltmiş, ABD’nin dost ve müttefik sayısını azaltırken düşmanlarının sayısını ise artırmıştır. Bush döneminin savaş, işgal, insan hakları ihlalleri, ekonomik ve mali sorunlar gibi olumsuz algılarla dolu olması değişimi öneren Obama yönetiminin başa gelmesinde ve yumuşak güç politikası izlemesinde birincil neden olmuştur (Bal, 2011: 113-114).

Obama döneminde negatif imajlara sahip Bush mirasından kurtulmanın yolu zehire karşı panzehir görevi göreceğine inanılan yumuşak gücün uygulanmasında görülmüştür. Başkan olarak göreve başladığında Türkiye’ye ve

ardından 2009 yılı içerisinde Mısır'a bir ziyaret gerçekleştiren Obama buradaki açıklamalarıyla da yumuşak güç olgusuna vurgu yapan kavramları kullanmış ve bu ülke kamuoylarının sempatisini kazanmıştır. Özellikle Kahire konuşmasında İslam kültürüne ve tarihine olan saygısını dile getiren Obama kendisinin Müslüman dünyasıyla olan bağlantısına da vurgu yapmıştır. Nitekim Obama'nın bir diğer soyadı olan Hussein/Hüseyin kelimesi de bu bağı göstermektedir (CNN, 2017).

Haziran 2009'da Kahire'de Müslüman dünyasına hitaben tarihi bir konuşma yapan Obama, bu konuşmasında ABD'nin İslam coğrafyalarında bozulan imajını düzeltmek için samimi ifadeler sarf etmiştir. Görevdeki ilk gününde ise Guantanamo Körfezi Gözaltı merkezinin bir yıl içerisinde kapanacağını duyurarak teröre karşı savaşta tutuklananlara ise kötü muamele edilmeyeceğinin garantisini vermiştir (Hook ve Spainer: 321). Ayrıca Kahire'deki konuşmasında bölgedeki Arap-İsrail ihtilafının ve ABD'nin İran'la olan anlaşmazlığının çözülmesi için demokrasi, inanç özgürlüğü, radikalizmle mücadele, kadın hakları, kültürel karşılıklı bağımlılık, empati, diplomasi, işbirliği gibi kavramları ön plana çıkartan Obama yumuşak gücü politikasının temel ilkesi olarak benimsediğini de göstermiş olmaktadır (Hook ve Spainer, 2016: 330).

Bütün bu çabaların bir sonucu olarak Nobel Barış Ödülü'ne layık görülen Obama, Aralık 2009'da Norveç'te ödülünü alırken yaptığı konuşmasında ise dünya sahnesindeki çabalarının henüz çok başında olduğunu belirtmiş, dış politikaya ilişkin olarak ise güç kullanmanın bazen gerekli olduğunu hatta sadece gerekli değil ahlaki olduğunu da vurgulamıştır. Obama buna örnek olarak da ülkesinin Afganistan'da oynadığı rolü göstermiştir (BBC, 2009).

Obama'nın Nobel konuşmasından yola çıkarak sürekli ve tamamen yumuşak güç politikasına ağırlık verilmeyeceği imasını çıkarabiliriz. Gerçekten de uluslararası ilişkilerin süregiden kaotik yapısı ve realist paradigmanın hâkim argümanı ile en önemli aktörlerin ulus-devletler olmaya devam etmesi Obama yönetiminin asla sert güce başvurmeyeceği anlamına gelmemekle birlikte zaman zaman sert güce de başvurulabileceği gibi bazen de bu ikisinin harmanlanarak yürütülmesi ihtimal dâhilinde olmuştur (Öztürk, 2009). Keza söylem aşamasında Obama'nın Nobel ödülü konuşması buna örnek oluştururken eylem aşamasında ise Arap Baharı kapsamında 2011 yılında NATO (Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü) üzerinden Libya'ya karşı güç kullanılması bunun en bariz örneğini oluşturmuştur (Yalçın, 2015: 58).

Yine Türkiye ziyaretinde TBMM'de yaptığı konuşma ile Başkan Bush döneminin “*ya bizimlesiniz ya da teröristlerle*” retoriğinin bir kenara bırakıldığının sinyallerini veren Obama, Türkiye'nin Ortadoğu bölgesi ve ABD için olan önemine değinmiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) girişini desteklediklerini belirten Obama, Ermeni soykırımı iddialarına da değinerek

Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin diyalogla yürütülmesinin önermiş ve yine yumuşak güç konsepti kapsamında bir değerlendirme yapmıştır. Obama Ermeni meselesi ile ilgili 24 Nisan konuşmasında ise “soykırım” kavramı yerine “Büyük Felâket (*Meds Yeghern*)” ifadesini kullanarak Türkiye’nin endişelerini gidermiştir (Bal, 2011: 121).

Kısacası Barack Hussein Obama göreve geldiği ilk yıllarda Bush döneminin özellikle Afganistan ve Irak pratikleriyle Ortadoğu’da verdiği hasarların düzeltilmesi düşüncesiyle sert güçten ziyade yumuşak gücün daha önemli görüldüğü bir politika izlemeye çalışmıştır. Bush döneminin olumsuz mirasını temizlemek için işbirliği, diyalog ve taahhüt gibi unsurlara vurgu yapan ve yapıcı bir dil kullanmayı gerektiren yumuşak güç politikası adeta bir panzehir olarak sunulmuştur. Bu amaçla da askeri olmayan yöntemlerin (izole etme ve yaptırım uygulama gibi) ve diplomasinin daha işlevsel olacağı benimsenmiştir (Arı, 2017b: 159).

4.3. Obama Dönemi Dış Politika Uygulamaları ve “Obama Doktrini”

2008’de ilk kez ve 2012’de ikinci kez Başkan seçilen Barack Obama’nın izlediği dış politikayı buradan hareketle 1. ve 2. Obama Dönemi olarak ayırmak mümkündür. 1. Obama Dönemi 20 Ocak 2009 ile 20 Ocak 2013 tarihleri arasında kapsarken 2. Obama Dönemi olarak adlandırdığımız dönem ise 20 Ocak 2013 ile 20 Ocak 2017 arasında kapsamaktadır. Yukarıda da ifade etmiş olduğumuz gibi ilk kez seçildiği 2008 yılında ve 2009’da yaptığı ziyaretlerdeki konuşmalarıyla yeni Başkan dünyaya yumuşak güç mesajı vermiştir. Özellikle Bush döneminde Amerikan imajının hasara uğradığı Müslüman Ortadoğu coğrafyasına diyalogla yaklaşan Obama için izleyen yıllar ne yazık ki dış politikada birbirinden çözümü zor sorunlar, krizler ve çatışmalar getirmiştir. 2013 ile başlayan 2. Obama Dönemi Arap Baharının iyiden iyiye Ortadoğu’yu etkisi altına aldığı bir döneme denk geldiği için bu coğrafyada yaşamsal çıkarları bulunan ABD için etkili ve müdahaleci bir dış politikanın üretilmesini zorunlu kılmıştır. Ancak bölgede yaşamsal çıkarları bulunmasına rağmen ABD Arap Baharının etkisi altındaki Ortadoğu’ya, beklenenin aksine, müdahil olmaya yanaşmamış bölgedeki sorunlar karşısında pasif bir tutum benimsemiştir. Kimileri bunun Başkan Obama’nın adıyla anılan Obama Doktrininin bir sonucu olduğunu belirtmişlerdir. Bu fikri savunan çevrelere göre Obama yönetimi Arap Baharıyla başlayan değişim sürecinin ilk aşamalarında duruma aktif olarak müdahil olmaktan ve pozisyon belirlemekten özellikle kaçınmıştır. Tunus’ta başlayıp Mısır’da devam eden hareketler ciddiye alınmayarak Arap coğrafyasındaki sürü psikolojisi ve domino etkisi hesaplanamamıştır (Kepsutlu, 2016: 263).

Obama dönemi Amerikan dış politikasının şifrelerini anlamamız için genel olarak Amerikan dış politik kültürüne hâkim olan ve dış politikada “*değişim*” ve

“süreklilik” olgularını simgeleyen iki temel anlayışın hâkim olduğunu görürüz. Keza buna bağlı olarak Amerikan dış politikasının bu iki temel anlayışa bağlı stratejiler ve doktrinler arasında gidip gelen bir “sarkaç” niteliğinde olduğu da iddia edilmiştir. Bünyesinde dikotomiler taşıyan bu temel dış politika anlayışları:

1. Müdahalecilik-İnzivacılık,
2. Moral politik-Real politik olarak özetlenmektedir.

Bu açıdan baktığımızda Bush döneminin müdahaleci ve real-politik bir dış politika karakteri taşıdığını söylememiz mümkündür. Obama dönemi ise kendisinden önceki Clinton dönemlerine benzetilerek daha çok inzivacı ve moral politik olarak nitelenmiştir. Obama döneminin genel karakteristiğine baktığımızda uluslararası müdahale ve operasyonlardan kaçınan daha çok idealist ve moral değerlere vurgu yapan yapısıyla bu şablonun uygun düştüğü görülmektedir (Bahçeşehir Üniversitesi, 2009: 2). Ayrıca Obama Başkanlık görevine gelmeden önce yaptığı açıklamalarında dünyadaki Amerikan liderliğini yenilemek için bölgesel ittifakları, kurumları ve ortaklıkları yeniden inşa etmek gerektiğinden bahsederek bunun için diğer hükümetleri ikna etme yönteminin kullanılmasına işaret etmiştir. Keza NATO gibi muazzam ittifaklar revizyon ve işbirliği gerektirmektedir aksi halde genişleyen misyonlar ve gecikme sorunu istikrarı etkileyebilecek potansiyele sahiptir (Obama, 2007: 5).

Obama'nın müttefiklik ilişkilerinden bahsederek kurumlardan, ortaklıklardan ve işbirliği ile ikna yönteminden dem vurması da onun dış politika anlayışının real-politikten çok moral politik temeller üzerine kurulduğunu göstermektedir. Obama'nın bu dış politika anlayışı çalışma arkadaşlarını ve ekibini seçmedeki eylemlerine de yansımıştır. Obama'nın Dışişleri Bakanı olarak göreve başlayan Hillary Clinton iç ve dış politikada tatmin edici açıklamalar yaparken bir yandan da Asya turuna çıkarak ikili ilişkilerde yeni bir dönemin başladığının sinyalini veren Rusya ziyaretini gerçekleştirmiştir. Obama dış politikadaki diğer kritik görevlere de Samantha Power, Anne-Marie Slaughter ve Harold Koh gibi küresel yönetim ve insan hakları uzmanlarını atayarak ABD'nin insan haklarına olan bağlılığını göstermeye çalışmıştır. Ancak Bush'un Savunma Bakanı Robert Gates'in görevini devam ettirmesi ve Amerikan ulusal çıkarlarının ateşli bir savunucusu olan Jim Jones'un yeni Ulusal Güvenlik Danışmanı olarak atanması, Pentagon'un realist ahlâk-dışı çizgisinin devamı anlamına gelmiştir. Dış politikada “devamlılık” isteyen birçok Kongre üyesini de memnun eden bu durum aynı zamanda ülkenin dış politikasında çift kişilikli bir yapının oluşmasına yol açmıştır. Bunun bir uyum mu yoksa potansiyel bir çatışma mı yaratacağı Obama'nın ilk döneminde siyaset çevrelerinde hararetle tartışılmıştır (Hook ve Spainer, 2016: 332).

Obama göreve başladığı ilk yıllarda birçok Amerikalının evsiz kalmasına yol açan 2008-Ekonomik kriziyle mücadele etmek için göreve geldiği 2009 yılının başlarında iç politik ve ekonomik konulara odaklanarak mali krizi çözmeye uğraşmıştır. Obama ve ekibi bu kapsamda birtakım düzenlemeler hayata geçirmiş ve bu ekonomik politikaların gerçekten işe yaradığı görülmüştür. Bunlardan başlıcaları; 2009 Şubatı'nda Kongre'nin onayını alarak uygulamaya konan 787 milyon \$'lık ekonomik teşvik paketi, vergilerin düşürülüp işsizlik maaşlarının artırılarak ekonomideki resesyona giderilmesi, otomotiv endüstrisinin canlandırılması, sağlık sektöründe yapılan reform, Wall Street'in yeniden yapılandırılması, NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması) ile dünyanın en büyük ticaret anlaşmasının imzalanması, genişletici para politikası izlenmesi, karbon emisyonunun azaltılması vb. gibi uygulamalardır (The Balvance, 2009).

ABD için büyük prestij kaybına yol açan Irak Savaşında ABD dokuz yıl boyunca 4500 askerini kaybetmiş, 32000'den fazla askerini de yaralı teslim almıştır. Ayrıca Amerikan kamuoyuna 800 milyar dolardan fazla mali bir yük getiren Irak savaşı ekonomik olarak da hükümeti yıpratmıştır. Obama Amerika'nın bozulan prestijini yeniden sağlamak için Irak'tan geri çekilmek gerektiğinin farkına varmış ve bunun için Bush'un açıkladığı 2011 sonu itibariyle geri çekilme takvimine uymaya karar vermiştir (Hook ve Spainer, 2016: 339-340).

Neticede 2011 Aralık ayında 40 bin askerle bu çekilme gerçekleşirken geride temsili bir askeri gücün bırakılması varsayılmıştır. Çünkü Obama ya göre ABD'nin Irak'ta daimî bir üs arayışı olmamakla birlikte geride kalan Amerikan personelinin ve tesislerinin korunması, Iraklı yerel güvenlik güçlerinin eğitimi için bu bir zorunluluk olarak belirlemiştir (Obama, 2007: 2). Yine Obama 2011'de çekilme gerçekleşirken oldukça olumlu ifadelerle geride egemen, kendi kendine yeten, istikrarlı bir ülke bıraktıklarını açıklamıştır. Ancak 2014 Haziran'ında DEAŞ (*Devlet'ül Irak ve's Şam*) tarafından ülkenin neredeyse üçte birlik bir kısmının birkaç gün içinde işgal edilmesi Irak güvenlik güçlerinin yetersizliğini ve Obama'nın geride bıraktığı ülkenin halini de ortaya koymuştur (Arı, 2017b: 155).

Obama'nın küresel terörizmle mücadele ve ABD'nin dünyadaki imajının yeniden kazanılması şeklinde dış politika öncelikleri ekseninde gündemde olan bir diğer sorun ise Afganistan ve el-Kaide olarak belirlemiştir. Bush Doktrini kapsamında 11 Eylül saldırılarından sonra küresel terörizme destek verdiği gerekçesiyle önleyici savaş kapsamında müdahale edilen Afganistan'da durum hemen hemen Irak'la benzer bir biçimdeydi. Amerikan askeri güçleri ile müttefik ülke istihbarat ajanlarının çabalarına rağmen on yıldır yakalanamayan Usame Bin Ladin tehdidi Obama yönetimi tarafından göz ardı edilemezdi (Bilensoy, 2018: 64). Nihayetinde 2 Mayıs 2010 sabahı Obama ve Ulusal Güvenlik Konseyi üyeleri tarafından Beyaz Saray'daki uydu aracılığıyla seyredilen ve SEAL Timi

tarafından gerçekleştirilen saldırıda yakın çevresiyle birlikte ölü olarak ele geçirilen Bin Ladin'in bedeni Kızıldeniz açıklarında imha edilmiştir. Obama'nın bizzat yaptığı açıklamalarda Bin Ladin'in öldürülmesi kendi enerjisini tüketen ve halkın onayı oranlarını yıpratın bir sorunun çözülmesi anlamına gelmekteydi ve Obama yönetimine iç ve dış politikada ihtiyacı olan rahatlamayı sağlamıştır (Hook ve Spainer, 2016: 339). Obama yönetiminin Irak ve Afganistan kapsamında Bush döneminden miras kalan teröre karşı yarım bırakılmış meseleleri hallederek bir ölçüde rahatlaması ve özgüven kazanmasıyla birlikte bölgesel politikalara ağırlık verilmiştir.

Başkan Obama'nın ilk döneminde diğer bölgesel ve küresel güçlerle olan ilişkilerde olduğu gibi Avrupa Birliği (AB) ile de yeni bir döneme girileceği düşünülmüştür. Bush yönetimine oranla çok taraflı bir dış politika izleme eğiliminde olan Obama yönetimi ortak değerleri paylaştığı AB'nin ABD'nin yükünü paylaşması gerektiğini düşünmüş ve bu aşamada ABD'nin küresel liderliği yerine getirmesinde yardımcı olmaları için Avrupalı müttefiklerini ikna etmeye çalışmıştır. Özellikle 2008-ekonomik krizi bağlamında Amerika küresel başat güç rolünü oynarken zorlanmıştır ve ekonomik, askeri, stratejik konulardaki işbirliğine duyulan ihtiyaç giderek artmıştır. Obama döneminde AB ile geliştirilen ekonomik ilişkiler kapsamında iki tarafın doğrudan yatırımcı stokları 1,2 trilyon \$' a ulaşmış ve 1 Nisan 2012'de Avrupa Komisyonu ve ABD Hükümeti "*Uluslararası Yatırım İçin Paylaşılan İlkeleri*" kabul ederek, işbirliğini artırmak ve ticari engelleri azaltmak için 2007'de kurulan *Transatlantik Ekonomi Konseyi*'nin oluşturulması sağlanmıştır. Libya Operasyonu bağlamında ve ilerleyen yıllarda Obama yönetiminin AB ile olan ilişkileri Arap Baharı süreci ile ABD'nin Güney Asya ve Asya-Pasifik bölgesiyle olan ilişkilerinin etkisinde yürütülmüştür. Terörizme karşı işbirliği yapmayı amaç edinen ABD ile AB arasında Obama döneminde "*Terörizmin Finansmanı Takip Programı*" kapsamında ve oluşturulan Trans Atlantik Yasama Diyaloğu oluşumu altında terörizmle mücadele için hukuki, ekonomik ve politik ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır (Akçay, 2017: 713).

Obama döneminde ABD'nin Ortadoğu politikasına göz attığımızda ise Obama'nın genel dış politika karakteristiği olan aktif müdahalelerden kaçınmak ve sorunları diplomasiyle çözme yönteminin bu coğrafyada da benimsendiğini görmekteyiz. Obama döneminin hemen başında Ortadoğu'daki Bush mirasının Obama yönetimini etkileyeceği ve sınırlayacağı öne sürülürken Obama'nın Kahire konuşmasında "*Amerika sadece kendi çıkarını düşünen kaba bir imparatorluk stereotipi değildir*" ifadesi yeni dönemde Ortadoğu'da Clinton yönetiminde olduğu gibi rıza tesisinin sağlanacağı sinyallerini vermiştir (Altunışık, 2009: 79).

Irak ve Afganistan'dan çekilme kararları bu argümanları kısmen doğrularken anılan bölgelerde asker bulundurmadan hava araçlarının

kullanılmasına yoğunluk veren bir uygulamaya geçtiği gözlenmiş ve ABD'nin Ortadoğu'da insansız hava araçları kullanımı Bush dönemine kıyasla Obama döneminde artış göstermiştir. Genel olarak baktığımızda ise Obama yönetimi Ukrayna Krizi ile Ortadoğu bağlamında Libya, Irak, Afganistan ve Suriye'de aynı esnek politikayı sürdürmüş, özellikle Arap baharı kapsamında Tunus devrimi desteklenirken gereksiz maceralara taraf olmaktan da kaçınılmış hatta Mübarek tam olarak gözden çıkarılmamış olsa da yine pasif bir tutum sergilemiştir. Libya müdahalesinde ise operasyonun özellikle NATO'nun askeri kanadına yeni dönmüş Fransa gibi Avrupalı kuvvetlerce yürütülmesine önem verilmiş verilen destek sadece askeri istihbarat ve lojistikle sınırlı kalmıştır.

Yine ABD'nin "*kırmızı çizgileri*" sayılan kimyasal silahların Esed rejimi tarafından Doğu Guta bölgesinde kullanılması ve yaklaşık 1400 sivilin hayatını kaybetmesi dahi ABD'yi bir operasyon konusunda harekete geçirmeye yetmezken bu konuda Obama yönetimine yönelik ciddi eleştiriler gelmiştir (Kasapoğlu, 2019). Buradan yola çıkılarak Obama'nın özellikle Ortadoğu'da inzivacılık ile işbirliğinin karşımı olan bir strateji izlediği ifade edilebilir. Yani bununla Amerika dünyaya düzen vermeye çalışan bir aktör konumundan çıkarılıp uluslararası düzeni kendi haline bırakan ve sadece kendi çıkarlarına zarar vermeyecek aktörlerin liderlik pozisyonunu tasvip eden bir aktör haline getirilmiştir. Bu meyanda Libya müdahalesinde Fransa ve Suriye krizinde Türkiye gibi aktörlerin öne çıkmasına müsaade edilmiş ve operasyonel maliyetler Avrupalı müttefiklerle paylaşılmaya çalışılmıştır. 2008-Ekonomik Krizini hatırdan tutan Obama yönetimi her iki dönemde de ekonomik büyüme ve gelişmeye odaklanarak uluslararası düzeni sağlama görevini, özellikle Ortadoğu ve Suriye krizi ekseninde, uluslararası kurumlara havale ederek, işbirliği yöntemiyle maliyetleri partnerleriyle paylaşmak gerektiğine inanmıştır. Esasında bu prensip de etkin olamamış Arap Baharı ve Suriye krizi ekseninde BM, NATO gibi uluslararası örgütler işlevsel bir rol üstlenememişlerdir (Yalçın, 2015: 66).

Keza, Ortadoğu bölgesine ilişkin olarak nükleer faaliyetlerine devam eden İran bu eylemlerinden ve bölgedeki kimi mezhepsel/cihatçı terörist oluşumları desteklemekten vazgeçirilememiş, neticede Irak ve Suriye'de mevcut rejimler üzerinden etkinliğini artıran ve bu yolla bir Şii bloğu kurmayı hedefleyen İran, bölgeyi istikrarsızlaştırmaya devam etmiştir. Bu sebeple Obama yönetiminin Ortadoğu kapsamında başarılı bir dış politika takip edemediği ve arkasında oldukça istikrarsız ve bölünmüş bir Ortadoğu bıraktığını söylemek mümkündür (Arı, 2017b: 159).

ABD'nin Obama dönemindeki Asya-Pasifik ilişkileri ise Avrupa Birliği, Ortadoğu ve diğer bölgesel politikaları ile eşzamanlı olarak özellikle Rusya ve Çin bağlamında zaman zaman Suriye Krizinin etkisine göre bir seyir izlemiştir. Bu dönemde özellikle Çin'in bölgede artan etkinliğine karşı politikalar geliştiren

ABD, yeni stratejiler uygulamaya başlamıştır. Kasım 2011’de Avustralya’ya ziyaret eden Obama, Çin’in bölgedeki etkinliğini kısıtlamak için bölgedeki Amerikan ordusunun varlığının artırılacağını ifade etmiştir. Bu söylem üzerine Çin, ABD’ye karşı yumuşak bir tutum izleyerek ABD’nin Doğu Asya’daki çıkarlarına saygı duyduğunu ancak ABD’nin de Güney Çin Denizindeki karasularına ve egemenlik haklarına saygı duymasını istemiştir. Dünya ekonomisinin yaklaşık %38’ini oluşturan Asya-Pasifik bölgesine özel bir önem veren ABD, bölgedeki askeri harcamaların artışına dikkat çekerek bölge ülkelerinin uluslararası krizlerde etkin görev alması gerektiğini belirtmiştir. Obama döneminde dikkatlerini Asya-Pasifik bölgesine G-20 ve BRICS ülkelerine çeviren ABD’nin bu dönemde AB’yi dışladığı ve Avrupa ile olan ekonomik, askeri ve siyasi ilişkilerin gerilediği iddia edilmiştir. Ancak Asya-Pasifik bölgesine özel bir önem veren Obama yönetimi AB’yi küstürmemek için de terörle mücadele, güvenlik, küresel terör, İran, ekonomik kriz ve ticaret engellerinin kaldırılması konularında AB ile işbirliği ilişkisi geliştirmiştir (Akçay, 2017: 718).

Obama öncesi başkanlara atfedilen doktrinler kapsamında analitik çözümlere olanak sağlayan ilan edilmiş genel bir doktrinden bahsetmek Barack Obama dönemi için biraz zor olsa da izlenen bölgesel ve küresel politikardan yola çıkarak yine de bir dış politika doktrininin varlığı ifade edilebilir. Nitekim çalışmamızın başında da belirttiğimiz üzere Başkan Obama’nın Bush mirasının izlerini silmek için ortaya attığı yumuşak güç kavramı ve dış politika aracı olarak askeri olmayan yöntemlere ağırlık verilmesi Obama dönemi için bir çerçeve çizmektedir. Yine Obama ve ekibinin insan hakları, uluslararası hukuk ve uluslararası kurum ve örgütleri öne çıkaran açıklama ve uygulamalarıyla Amerikan dış politikasında müzakere ve çok taraflı işbirliği anlayışının hâkim olduğu bir dönem inşa edildiği söylenebilir. Bu nedenle tek-taraflılık yerine çok-taraflılığın hâkim olduğu Obama dönemi idealist, neo-liberal ve ahlaki (moral politik) özellikler taşımaktadır. Obama’nın ikinci döneminde kullanılan “*stratejik sabır*” kavramı Obama Doktrininin diğer bir niteliğini teşkil etmiş, özellikle global politikadaki kriz ve gelişmeler karşısında eleştirilen Obama yönetiminin edilgen ve isteksiz tavrının sabırdan ileri geldiği ve bu sabrın da bir sonu olduğu ve stratejik bir yapısı olduğu dile getirilmiştir. Ancak Ortadoğu’daki gelişmeler ve DEAŞ terör örgütüyle mücadele kapsamında stratejik sabır kavramı eleştiri almış, bu stratejilerin ABD’nin küresel rakiplerini cesaretlendirmekten başka bir şeye yaramadığı iddia edilmiştir (Arı, 2017b: 159).

Yine Yalçın’a göre bir Obama doktrininden ya da Obama stratejisinin varlığından çok pratikteki gelişmelere odaklanmak daha yerinde bir davranış olup, keza dış politika pratikleri de çoğu kez planlara bağlı gitmemektedir. Bu nedenle Obama pratiğine bakacak olursak; inzivacı hedefler ve liberal kurumsalcı

yöntemler seçen ABD, pratikte bu iki stratejik geleneğin arasında kalmış ve özellikle çatışmaların yoğunlaştığı Ortadoğu bölgesinde liderliği ve inisiyatifi diğer güçler lehine kaybetmiştir. Bugün anılan coğrafyada yaşananları Obama döneminde üretilen Ortadoğu politikalarının sonuçları olarak okumak da mümkündür (Yalçın, 2015: 72).

4.4. I. ve II. Obama Döneminin Plüralizm Çerçevesinden Değerlendirilmesi

Obama dönemi Amerikan dış politikasını ve kabaca “*Obama Doktrini*” olarak ifade edilen dış politika anlayışını bütün yönleriyle teorik bir temele oturtma gayreti güttüğümüzde bunu nasıl bir teoriye dayandırabiliriz? Dahası bu teori Obama dönemindeki dış politika faaliyetlerinin hemen hepsini (bölgesel ve genel) açıklamakta ve pratikle örtüşmekte yeterli olabilir mi? I. ve II. Obama dönemlerinde AB ile olan ilişkiler, Ortadoğu, Asya-Pasifik ve Kuzey Afrika coğrafyalarında girişilen müdahaleler, atılan adımlar nasıl bir paradigmadan okunursa daha doğru olabilir? Çalışmamızın bu kısmında bu sorulara cevap vermeye çalışacağız. Elbette Amerikan dış politikasının diğer dönemleri için geçerli olduğu gibi Obama dönemi için de çeşitli perspektiften yaklaşımlar söz konusu olabilir. Bu noktadan yola çıkarak Barack Obama dönemi Amerikan dış politikası kapsamında teorik bir çerçeve arayışı içinde olacağız.

Öncelikle Obama Doktrini bağlamında öne çıkan kavramları ele alacak olursak bunların uluslararası ilişkilerin hâkim paradigmalarından çok tarihsel süreç içerisinde ortaya çıkmış nispeten yeni uluslararası ilişkiler teorileriyle yakınlık ya da benzerlik taşıdığını görürüz. Yukarıda da vurguladığımız gibi Obama yönetiminin Hillary Clinton üzerinden deklare ettiği dış politika konsepti yumuşak gücü öne çıkaran “*çok taraflılık*”, “*işbirliği*”, “*diyalog*”, “*ahlaki çok taraflılık*”, “*stratejik sabır*” gibi kavramları kullanan, Bush döneminin saldırgan dış politika karakterinden çok farklı, daha itidalli, sakin, uzlaşmacı ve yumuşak (*soft*) bir dile sahiptir. Bilindiği gibi realizm, neorealizm, idealizm gibi temel teorik yaklaşımlar arasındaki tartışmalar devam ederken özellikle uluslararası sistemin değişim geçirdiği 1960’lı ve 1970’li yıllarda devlet-merkezli (*state centric*) bir anlayışı benimseyen düşünce okullarına tepki olarak yeni teorik yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu yeni teorik yaklaşımlar realizmin devlet merkezli görüşünün ve yüksek politika-alçak politika (*high-politics-low politics*) argümanlarının tam tersine daha birey-odaklı (*indivüalist*), özgürlükçü, liberal yaklaşımlardır. Bunlardan birisi olan plüralizm, uluslararası ilişkilerin temel aktörü olarak yalnız devleti görmek yerine çok aktörlü bir sistem anlayışından bahsederek devletin yanında bireyi, ulusal ve uluslararası baskı gruplarını, uluslar aşırı ve uluslararası örgütleri de sisteme dâhil etmektedir (Arı, 2018: 236).

Temel olarak uluslararası hukuk ve uluslararası örgütlerin uluslararası işbirliğini geliştirmenin önemli araçları olarak kabul etmesi, dış politikada karar verme sürecini rasyonel bir süreç olarak değil de bir pazarlık ve konsensüs süreci olarak nitelenmesi, birey ve devlet çıkarlarının iç ve dış (uluslararası) çevre tarafından belirlendiğini ifade etmesi plüralizmin başlıca argümanlarını oluşturmaktadır (Rengger, 2015: 35 ve Little, 1996: 69). Barack Obama'nın 2008'de seçimleri kazanıp Başkan olmasından itibaren dış politikada imza attığı uygulamalara, söylem ve eylemlerine bakacak olursak bunların önemli bir kısmının plüralist teoriyle açıklanabileceğini görürüz. Keza plüralizme yöneltilen eleştirilerin başında da bunun Amerikan merkezli bir anlayış olduğu ve dolayısıyla Amerikan hükümetlerinin birçoğunun eylemlerinin plüralist yaklaşımla açıklanabildiği savı gelmektedir. Bunun bir nedeni de uluslararası ilişkiler analizinde uluslararası aktörleri esas alan plüralist yaklaşımın Amerikan etnosentrizmini yansıttığı görüşüdür (Arı, 2018: 243-244).

Obama yönetiminin de uluslararası ilişkilerin çok aktörlü yapısına vurgu yapan dış politika anlayışı plüralizmin değerlerinden hareket edildiğini kanıtlamaktadır. Buna bir örnek Obama'nın göreve geldiği ilk yıllarda yaptığı açıklamalar olmuştur. Obama 2010 yılında yaptığı bir konuşmada küresel işbirliğinin ekonomik ve ticari faydalarına dikkat çekmekteydi (The White House, 2010). Yine bir önceki Başkan Bush BM, DTÖ, Uluslararası Ceza Mahkemesi gibi kurumların Amerika'nın egemenliğini kısıtladığını iddia ederek bu kurumlarla arasına mesafe koymuştur. Obama ise bu tür uluslararası örgütlerin ABD'yi daha güvenli kılacağına inanmaktaydı. Başkan Yardımcısı Joe Biden Avrupalı liderlere Başkan'ın mesajını iletirken şu ifadelerle yer vermiştir: *“Uluslararası ittifakların ve örgütlerin Amerika'nın gücünü azaltmadığına inanıyoruz, onların kolektif güvenliğimizi, ekonomik çıkarlarımızı ve değerlerimizi geliştirmeye yardım ettiğine inanıyoruz. Bu yüzden katılacağız, dinleyeceğiz, danışacağız”* (Hook ve Spainer, 2016: 330).

Yine plüralizmin insanların olayları ve sonuçları etkileyebilme iradesine sahip oldukları görüşüne ve devletteki karar alma sürecinin rasyonel olmayıp çeşitli aktörler arasındaki bir pazarlık ve uzlaşma sürecinden ibaret olduğuna dair argümanına denk düşer bir biçimde bizzat Obama yaptığı açıklamada vatandaşları bu sürece dâhil olmaya çağırıyordu. Başkanın Amerikan halkına seslenişinde onların sivil toplumun çeşitli biçimleriyle (baskı grupları, partiler, dini merkezler, sanat ve haber yayını organları, çıkar grupları, internet, sosyal medya vb. yoluyla) ülkelerinin değerlerini anlatmaları ve yaymaları istenmekteydi. Obama'ya göre bu yolla Amerikalılar ulusal değerlerle çelişen dış politika uygulamalarını durduracak, anti-Amerikan hareketleri alt edecek ve en pahalı devlet inşası programlarından daha güçlü ulaklar olacaklardı. Obama böylelikle bireyleri, baskı ve çıkar gruplarını ülkenin dış siyasetinde etkili birer ajan olarak politik sisteme

dâhil etme amacı güdüyor, uluslararası ilişkilerin kültürlerarası, insanlar-arası yönüne ve çok aktörlü yapısına vurgu yapıyordu. Böylelikle de plüralist argümanları bire bir kullanmış oluyordu. Ayrıca Nye’ın deyiimiyle bireyleri ve grupları dış politika yapım sürecine katmakla çeşitli ajanlarla Amerikan yumuşak gücünün bir unsur olarak kullanılmasına da hizmet edilecekti. Birey ve gruplar kendi demokratik değerleri üzerinden diğer ülkelerdeki siyasi reformlara ilham vermeyi amaçlayacaktı (Nye, 2005: 26).

Obama yönetiminin çokuluslu şirketlerle, uluslararası örgütlerle ve diğer uluslararası kurumlarla olumlu ilişkiler geliştirmesi ve birçok alanda bu kurumlarla işbirliğine yönelmesi plüralist çok aktörlü uluslararası ilişkiler anlayışına model oluşturmaktadır. Obama’nın daha yönetime gelmeden açıkladığı dış politika ilkelerinde demokrasi ve insan haklarının önceliği, uluslararası örgütlerin uluslararası sorunların çözümünde yetersiz kaldığı, bu nedenle örgütlerin ve normların güçlendirilerek uluslararası örgütlerle işbirliği yapılması gibi unsurlar bulunmaktadır (Ermağan, 2012: 28). Plüralizmde var olan hızla artan iletişim ve etkileşim sayesinde ilişkilerdeki kuşku ve güvensizliğin kaybolarak işbirliği yapmanın maliyetinin azaldığı düşüncesi Obama yönetiminin dünyanın çeşitli bölgelerindeki ülkelere ve uluslararası aktörlere hitaben “işbirliği” kavramını defalarca öne çıkararak kullanması pratiğiyle de örtüşmektedir.

Obama’nın göreve gelir gelmez ilk denizaşırı ziyaretini Türkiye’ye yapması ve Bush döneminde bozulan ilişkileri onarmaya gayret etmesi de konumuz açısından şık bir örnektir (SETA, 2009: 1). 1 Mart 2003 tezkeresi ve ardından gelişen olaylarla Batıyla ilişkileri bozulan Türkiye’yi tekrar kazanmak isteyen Obama, Türkiye ziyareti esnasında “*model ortaklık*” kavramını ortaya atmıştır. Bu kapsamda iki kadim müttefik arasındaki ilişkilerin sadece stratejik değil ekonomik, kültürel, toplumsal ilişkileri de içine alan çok yönlü ilişkiler halini almasını amaçlamıştır (Türkmen, 2016: 5). Buradan yola çıkılarak plüralizmin, klasik ve neo-realistlerin yüksek politika-alçak politika ayrımına itiraz ederek uluslararası ilişkilerde güvenlik konuları yanında ekonomik ilişkilere, göç, eğitim gibi sosyal/toplumsal ilişkilere de vurgu yapan, uluslararası ilişkilerin gündeminin çeşitlendiği argümanıya da bağlantı kurulabileceği kanısı doğmaktadır. Bununla birlikte Obama Türkiye ziyareti yanında Mısır ziyareti esnasında da din ve inanç temelli toplumsal ve kültürel konular ağırlık vermiş, uluslararası ilişkilerde realistlerce yüksek politika olarak görülen askeri ve güvenlik unsurlarını pek fazla öne çıkarmamıştır. Bu durum da Obama dönemindeki dış politika uygulamalarının plüralizmle bağlantı kuran diğer bir tarafını teşkil etmektedir.

Obama dönemi Amerikan dış politikasının birçok özellik bakımından plüralist unsurlar taşıdığını analiz etmekle beraber azınlıkta kalan bir kısım uygulamaların ise plüralist teorik çerçeveye oturmadığını da belirtmemiz

gerekmektedir. Plüralizmin devleti üniter olarak değil daha çok alt düzeyde örgütlenme ve birimlerden müteşekkil kabul eden ve devleti oluşturan bireyler, kamuoyu, siyasal liderler, çıkar gruplarını da uluslararası ilişkilerin aktörü sayan yaklaşımına rağmen Obama dönemindeki birtakım iç politik gelişmeler adı geçen aktörlerin etkinliğini azaltmıştır. Obama'nın sivil toplumu teşvik eden konuşmalarına ve açıklamalarına rağmen pratikte bunun tam tersi gelişmeler olmuştur. Değişim, demokrasi, insan hakları gibi kavramları ön sıraya alarak Başkanlık seçimlerini kazanan Obama'nın selefi Bush'un halkı yoksun bıraktığı sivil özgürlükleri iade etmesi ve 11 Eylül 2001 sonrasında elde edilen yürütme yetkilerini kısıtlaması beklenmekteydi. Ancak uygulamada iç güvenlik ve gözetlemeye ilişkin devlet etkisini artırarak sivil özgürlükleri ve karşı fikirde olma hakkını engellemesi, bir bakıma plüralizmin devleti oluşturan üniteler ve uluslararası aktörler olarak gördüğü bireylerin ve grupların önünü dolaylı olarak kapatmıştır (Stone ve Kuznick, 2015: 549).

Yine aynı şekilde Obama'nın Ankara'da, Prag'da, Kahire'de ve diğer yerlerde yaptığı konuşmalarda ABD'nin dünya politikasındaki yerine ilişkin daha yumuşak ve ince mesajlar vermesine rağmen Aralık 2009'da Norveç'te Nobel Barış ödülü töreninde yaptığı konuşma Obama'ya yönelik ümitvari duyguları bir anlamda sarsmış ve dünya kamuoyunun moralini bozmuştur. Obama'nın Afganistan'a ek kuvvetler gönderdiğini açıklamasından sadece birkaç gün sonra yaptığı bu konuşmada Amerikan militarizmine yönelik ifadeler kullanması herkesi şaşkına uğratmıştır (Stone ve Kuznick, 2015: 562). Obama'nın bu konuşması ise plüralizmin politik ve askeri konuları önceleyen realist paradigmaya karşı çıkan duruşuna ve artan karşılıklı bağımlılık, işbirliği, nükleer silahların azaltılarak nükleer tehlikenin ve çatışmanın önlenmesi, kuşku ve güvensizliğin azaltılması gibi temel kavramlarına ve liberal felsefesine aykırı bir durum oluşturmaktadır.

Özetlemek gerekirse; uluslararası ilişkilerde devlet merkezli bir bakış açısını reddeden ve çok aktörlü bir sistemi savunan plüralizm teorisiyle bağdaşacak kimi dış politika uygulamalarının ABD Başkanı Barack Obama döneminde sergilendiğini söyleyebiliriz. Liberalizm ve plüralizm çerçevesinden bakıldığında işbirliği, diyalog, uluslararası örgütler ve kurumlarla birlikte hareket etme, demokrasi, insan hakları, çok taraflılık gibi söylemleri seçim kampanyasında sıkça kullanan ve göreve geldiği ilk yıllarda ABD'nin yumuşak gücüne vurgu yaparak Amerikan imajının düzeltilmesinde bireyler, siyasi partiler, çıkar grupları, sivil toplum örgütleri gibi devlet dışı aktörlere görev düştüğünü belirterek onlara çağrıda bulunan Obama'nın plüralist enstrümanları kullandığına şahit olmaktayız. Ancak Obama'nın ilk döneminde plüralist teori açısından söylemle eylem birbirini pek tutmamış, dış politikanın belirlenmesinde rol oynaması beklenen bireyler ve gruplar iç güvenlikle ilgili birtakım yasal

düzenlemelerle sınırlandırılırken Nobel ödül töreni konuşması ve Afganistan'a takviye askeri kuvvet gönderilmesi de plüralist argümanlarla çelişmiştir.

5. Sonuç ve Genel Değerlendirme

ABD'nin 44. Başkanı Barack Obama 2009 yılında göreve başladığında yaptığı açıklamalarla hem Amerikan halkının hem de dünya kamuoyunun kısa zamanda sempatisini ve teveccühünü kazanmış, bu da dünyadaki Amerikan imajının düzeltileceğine dair olan umudu kuvvetlendirmiştir. Obama değişim vadeden profiliyle ekonomik krizden bunalan Amerikalıların olumsuz algılarla dolu Bush yönetiminden kurtulmak için sarıldığı adeta bir “can simdi” olmuştur. Gerçekten de saldırgan, sert ve kaba bir dış politika izleyen George Bush iç politikada da iç güvenlik sistemini otoriterleştiren uygulamaları ve önleyemediği mali krizle dünya ve Amerikan kamuoyunun hafızasında eşine az rastlanır kötü bir imaj bırakmıştır. Bu bakımdan Obama'nın her şeyden önce olumsuz Bush mirasından kurtulması ve çeşitli yöntemlerle onu temizlemesi gerekmekteydi. ABD gibi hegemon bir gücün dünyanın geriye kalanıyla olan ilişkilerinin yani dış politikanın yürütülmesinde moral politik kalıpları takip eden Obama yönetimi, Bush mirasından kurtulmak için de “yumuşak güç (*soft power*)” kavramını öne çıkarmıştır. Özellikle Mısır ve Türkiye ziyaretlerinde Obama Ortadoğu'ya ve tüm dünyaya yumuşak gücün ön planda olduğu mesajlar vermiştir. Amerikan siyasal sisteminde Başkanın dış politikaya ilişkin yetkilerinin hayli geniş olduğu düşünüldüğünde Obama'nın yeni dönemde kendi dış politik anlayışını hâkim kılmak için Dışişleri bürokrasisini bu görüşleri paylaşan kişilerden seçmesi de Obama dönemi dış politikasının yönlendirilmesinde etkili olmuştur. Ancak Robert Gates gibi bir ismin koltuğunda kalması da dış politikada ikiliklere yol açacağı tartışmalarını doğurarak eleştiri almıştır. Obama'nın göreve gelir gelmez dış politika kapsamında Irak'tan askeri çekilme kararını alması, Guantanamo Körfezi Gözaltı Merkezi'ni kapatılacağına açıklanması uluslararası kamuoyundan beğeni toplarken Afganistan operasyonu ile el-Kaide lideri Usame bin Ladin'in ölü ele geçirilerek cesedinin Kızıldeniz'de imha edilmesi teröre karşı yarım bırakılan görevin tamamlanması olarak değerlendirilmiştir.

Obama'nın ikinci dönemiyle birlikte dış politikada meseleler yoğunlaşmış ortaya çıkan Arap Baharı süreci Amerikan dış politikasının çetin bir sınav vermesini gerektirmiştir. 2008-Ekonomik krizinin etkilerini yok etmek için bir dizi iyileştirme paketi devreye koyan Obama hükümeti, kendi iç ekonomik büyümeye odaklandığından bu dönemde büyük maliyetler gerektiren uluslararası askeri operasyonlardan kaçınmış, küresel liderlik rolünü oynamaktan imtina etmiştir. Ayrıca Bush döneminde gerçekleşen Irak ve Afganistan müdahaleleri ile bunun Amerikan hükümetinin maliyesine olan ciddi etkileri de geçmişin dersleri olarak hep göz önünde tutulmuştur. “İşbirliği” ve “ittifak” kavramlarını ön plana

çıkaran Obama küresel politik sistemde uluslararası hukukun ve uluslararası örgütlerin ön planda olması gerektiğini belirtmiş bu nedenle global kriz ve çatışmaların çözümünde BM, NATO gibi uluslararası organizasyonları ön plana çıkararak kurumsal çatı altında diğer partnerleriyle birlikte hareket etmek istemiştir. Bu kapsamda 2011 yılında gerçekleştirilen Libya müdahalesinde ABD geriden destek veren gizli güç konumunda kalarak askeri anlamda İngiltere ve Fransa'yı öne çıkarırken kendisi sadece istihbarat desteği vermekle yetinmiştir.

Obama'nın dış politika anlayışı moral politik unsurları öne çıkaran inzivacı ve neo-liberal kurumsalcı olarak nitelenirken diğer doktrinler gibi çerçevesi belirli bir "*Obama Doktrini*"nin var olup olmadığı tartışılırken özellikle yumuşak güç, ahlâkî çok taraflılık ve stratejik sabır kavramlarıyla ayakları oluşturulmaya çalışılan bir doktrinden bahsetmek de mümkündür. Obama Doktrini çok taraflı işbirliğini, uluslararası örgütleri, plüralist enstrümanları öne çıkaran ve stratejik bir anlama sahip olduğu ifade edilen sabır kavramını vurgulayan bir doktrindir. Ancak ne var ki Obama yönetiminin Asya-Pasifik'te giderek güçlenen Çin'e karşı gerçekçi yaptırımlara giriş(e)meyişi, Rusya'nın Ukrayna ve Suriye krizleri etrafında artan küresel rolünü dengeleyememesi ve özellikle Arap baharı dalgası sürecinde üzerine düşenleri yapmaması nedeniyle ağır eleştiriler almıştır. Mısır'da desteklediği Mübarek'in gitmesi karşısında bile sessiz kalan, Irak'tan askerlerini çektikten sonra iddia edildiğinin tersine orada din, mezhep ve etnisite kapsamında bölünmüş ve istikrarsız bir devlet bırakan, DEAŞ'la mücadelede yetersiz kalan ABD Ortadoğu'daki yanlış politikalarının sonuçlarını kısa zamanda görmeye başlamıştır. Kısacası Obama'nın yumuşak güç politikası onu Bush mirasından kurtarıp dönüştürse de inzivacı, neo-liberal kurumsalcı ve plüralist kimliğe sahip diğer dış politika stratejileri Ortadoğu'da, Doğu Avrupa'da ve Asya-Pasifik'te küresel liderlik rolünü oynamaya eskisi kadar hevesli olmayan bir hegemon güç profilinin doğmasına yol açmıştır.

Obama'nın etkileyici vaatlerle dolu strateji ve açılımları bir dereceye kadar ekonomik krizin pençesindeki Amerikan kamuoyunu tatmin edebilse de dünya kamuoyunun ve uluslararası toplumun beklentilerini karşılayamamış, Amerikan Dış politikasında I. ve II. Obama dönemi (2009-2016) pasif/edilgen, global kriz ve sorunlara karşı isteksiz, uluslararası sistemdeki rolü belirsiz bir dönem olarak yerini almıştır. Ancak seçim çalışmalarında ve Başkanlık Dönemi Güvenlik Belgelerine baktığımızda Obama tüm bunların aksine Amerikan küresel liderliğinin gerekirse her türlü (askeri vb.) yol ve yöntemlerle sağlanacağı, Amerikan imajının tüm dünyada iyileştirileceğine dair güçlü ifadeler kullanmıştır (SEAL of the President of the US, 2015 ve McCormick, 2011: 239). Planla pratiğin ne kadar örtüştüğü ise Obama'nın moral politik anlayışının küresel ve bölgesel meselelerde real politikla ne kadar örtüştüğüne benzer bir biçimde tartışmaya açıktır.

KAYNAKÇA

Akçay, E. (2017) Barack Obama Dönemi Avrupa Birliği-ABD İlişkileri, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(4), 713-731.

Altunışık, M. (2009). Ortadoğu ve ABD: Yeni Bir Döneme Girilirken, *Ortadoğu Etütleri*, 1(1), 69-81.

Arı, T. (2015). *Amerika'da Siyasal Yapı, Lobiler ve Dış Politika*, 5. Baskı, Bursa: Dora Yayıncılık

Arı, T. (2017a). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, 11. Baskı, İstanbul: Alfa Akademi Yayınları.

Arı, T. (2017b). *Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Irak, İran, ABD, Petrol, Filistin Sorunu ve Arap Baharı*, Cilt II, Bursa: Alfa Yayınları.

Arı, T. (2018) *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*, 9. Baskı, Bursa: Aktüel Yayıncılık.

Ayata, A. (2011). Türkiye-ABD İlişkileri, Murat Ercan (ed.) *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası* içinde, Ankara: Nobel Yayıncılık, 83-108.

Bahçeşehir Üniversitesi (2009). Uluslararası Güvenlik ve Stratejik Araştırmalar Merkezi, *Obama Dönemi Amerikan Dış Politikasında Bölgesel Yaklaşımlar*, İstanbul: BAU Yayını.

Bal, İ. (2011). Obama'nın ABD Başkanı Olmasının Anlamı ve Türkiye'ye Yansımaları, Murat Ercan (ed.) *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası* içinde, Ankara: Nobel Yayıncılık, 109-124.

BBC News Türkçe (2009). *Nobel'i alırken 'haklı savaş'ı savundu*, (Erişim: 20.05.2019) https://www.bbc.com/turkce/haberler/2009/12/091210_nobel_ceremony

Bilensoy, İ. (2018). George W. Bush ve Barack Obama Dönemlerinde Terörizme Karşı Olan Politikaların Karşılaştırılması, *Lectio Socialis*, 2(1), 50-73.

BİLGESAM/Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (2010). Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistemin Analizi, (Erişim: 29.04.2019)

http://www.bilgesam.org/incele/1901/-soguk-savas-sonrasi-uluslararası-sistemin-analizi/#.XMcr9_ZuLIU

Britannica (2019). *Biography of Barack Obama: Politics And Ascent To The Presidency* (Erişim: 10.05.2019 <https://www.britannica.com/biography/Barack-Obama/Politics-and-ascent-to-the-presidency>)

CNN (2017). KFile, *Ray Moore's foundation shared a video in 2015 calling Obama a Muslim*, by Andrew Kaczynski and Chris Massie, CNN, 2009.2017 (Erişim: 19.05.2019) <https://edition.cnn.com/2017/09/20/politics/kfile-foundation-for-moral-law-facebook-obama/index.html>

Çam, E. (2000). *Çağdaş Devlet Sistemleri: İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Federal Almanya Cumhuriyeti, Çin Halk Cumhuriyeti*, İstanbul: Der Yayınları.

Ermağan, İ. (2012). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ABD Dış Politikası, *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 21-35.

Hook, S W. ve Spiner, J. (2016). *Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşından Günümüze*, Özge Zihnioğlu (çev.), İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Kasapoğlu, C. (2019). Beyond Obama's Red Lines: The Syrian Arab Army and Chemical Warfare, *SWP Comment*, No.27-June.

Kaymak, M. (2016). Hegemonya Tartışmaları Işığında İngiliz ve Amerikan Hegemonyaları: Yönlendirici Hegemonyadan Kural Koyucu Hegemonyaya, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34(1), 63-92.

Kepsutlu, B. (2016). *Amerika'nın Ortadoğu Politikası: 90'lardan Bugüne, Başkandan Başkana Ortadoğu Politikası*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Keskin, F. (2005). ABD Başkanlarının Ünlü Doktrinleri kutusu, Baskın Oran (ed.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt I, 11. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 527.

Kuznick, P. ve Stone, O. (2015). *ABD'nin Gizli Tarihi*, Türkan Çolak (çev.), İstanbul: Profil Yayıncılık.

Little, R. (1996). The Growing Relevance of Pluralism, Steve Smith, Ken Booth and Marysia Zalevski (ed.), *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge: Cambridge University Press, 66-86.

McCormick, James M. (2011). The Obama Presidency: A Foreign Policy of Change?, in Steven Schier (ed.), *Transforming America: Barack Obama in the White House*, Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 235- 266.

Nye, J. S. Jr. (2005). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York: Public Affairs.

Obama, B. (2007). Renewing American Leadership, *Foreign Affairs*, (July/August), 1-7.

Öztürk, T. E. (2009). *Barack Obama İmaji Üzerinden Amerikan Dış Politikasının Yeniden İnşası*, TASAM (Erişim: 18.05.2019) http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/1102/barack_obama_imaji_uzerinden_amerikan_dis_politikasinin_yeniden_insi

Rengger, N. (2015). Pluralism in International Relations Theory: Three Questions, *International Studies Perspectives*, 16, 32-39.

SEAL of the President of the United States (2015). *National Security Strategy*, Obama White House Archives (USA), February, 1-29. (Erişim: 29.02.2021) https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy_2.pdf

Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) (2009). Obama Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri, *SETA Analiz*, (Nisan), 1-18.

Sönmezoğlu, F. (2019) *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, 7. Baskı, İstanbul: Der Yayınları.

Sümer, G. (2008). Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü, *Uluslararası İlişkiler*, 5(19), 119-144.

The Balance (2019). *What Has Obama Done? 14 Major Accomplishments*, by Kimberley Amadeo and Reviewed Brian Barnier, Updated 20.05.2020 (Erişim: 22.05.2019) <https://www.thebalance.com/what-has-obama-done-11-major-accomplishments-3306158>

The White House (2010). *Remarks by the President to the United Nations General Assembly*, 23 September 2010, New York. (Erişim: 02.0.12021 <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2010/09/23/remarks-president-united-nations-general-assembly>)

Türk Dil Kurumu (TDK) (2021). *Öğreti (Doktrin)* (Erişim: 01.02.2021) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=%C3%96%C4%9ERET%C4%B0

Türkmen, F. (2016). *Obama Dış Politikasının Genel Değerlendirmesi ve Türkiye*, Ankara: BİLGESAM (Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi) Yayınları.

Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK) (2019). *Dış Politika Akademisi V*, 9-12 Mayıs 2019, Eskişehir, Eğitim Programı, İlan Tarihi: 23.02.2019 (Erişim: 29.05.2019) <https://www.uik.org.tr/c/1652/dis-politika-akademisi-v>

Washington Post (2008). *Translation of Ahmadinejad's Letter*, (Erişim: 22.05.2019) http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/11/06/AR2008110603030_pf.html?noredirect=on

Yalçın, H. B. (2015). Obama Stratejisi ve Ortadoğu, *Akademik ORTADOĞU*, 9(2), 55-74.

AN ANALYSIS OF HOUSEHOLDS' SAVING BEHAVIOUR IN LAGOS STATE OF NIGERIA: THE POST RECESSION ERA

Anthony Onogiese OSOBASE *
Esther Abiodun ADEYEMI **

ÖZ

NİJERYA'NIN LAGOS DEVLETİNDEKİ HANE-HALKI TASARRUF DAVRANIŞININ ANALİZİ: DURGUNLUK SONRASI DÖNEMİ

Nijerya ekonomisinde yaşanan durgunluğun ardından, iş kaybı yaşanması, eksik istihdam ve işsizliğin artması, işgücü üretkenliğinin düşmesi, ücretlerin durgunlaşması ve mikro ve makro tasarruflarda keskin düşüş nedeniyle ekonominin sosyo-ekonomik ve politik yapısında olumsuz önemli dönüşümler yaşanmıştır. Bu çalışma, yukarıda belirtilenlere dayanarak, farklı insan kategorileri arasında hane-halkı tasarrufu konusunu araştırmaktadır. Buna ek olarak, Nijerya'nın Lagos eyaletindeki hane-halkı tasarrufunun belirleyicilerini de kapsamaktadır. Amaca yönelik örnekleme, çalışma alanındaki on Yerel Yönetim Alanını (YGA) seçmek için benimsenirken, bilgi, standartlaştırılmış bir anket yoluyla 800 hane reisinin 520'sinden elde edilmiştir (%65 yanıt oranı temsil edilmiştir). Veriler; tanımlayıcı istatistik, hiyerarşik çoklu regresyon (HMR) ve sağlam standart hatalarla (RSR) parametre tahminleri kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuç, toplam katılımcıların (%52,4) erkek olduğunu ve ortalama aylık geliri 204.65 \$ (N74697.95K) ve tasarrufların 27.75 \$ (N10130.5K) olduğunu göstermektedir, ancak kadın meslektaşlarının sırasıyla 101,50 \$ (N37050,28K) ve 11,86 \$ (N4329,609K) aylık ortalama gelir ve tasarrufları olduğu belirlenmiştir. Bulgulara dayanan çalışma, hükümetin ve politika yapımcılarının verimliliğini artıracak, istihdam fırsatları yaratacak ve hanehalkının gelirini artıracak politikalar uygulayarak hanehalkı tasarruf kapasitesini artırması gerektiğini öne sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Hane-halkı Tasarrufları, Gelir, Lagos Eyaleti, Hiyerarşik Regresyon*

JEL KODU: C42, C81 D91 E21

* Dr., University of Lagos, Department of Economics, Nigeria

(aosobase@unilag.edu.ng) 0000-0001-5237-7430

** Mrs. Christopher University, Department of Psychology, Nigeria

(estheradeyemi1982@gmail.com) 0000-0003-1821-9839

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. XIV, No. 1, (Nisan 2021)

Submitted Date: 31.05.2020

Accepted Date: 31.03.2021

To cite this article: Osobase O., A., Adeyemi A. E., (2021, April). An Analysis of Households' Saving Behaviour in Lagos State of Nigeria: The Post Recession Era. *YDÜ SOSBİLDER*, 14(1), 29-63.

ABSTRACT

AN ANALYSIS OF HOUSEHOLDS' SAVING BEHAVIOUR IN LAGOS STATE OF NIGERIA: THE POST RECESSION ERA

Following the recession experienced in the Nigerian economy, there were negative significant transformations in the socioeconomic and political structures of the economy, as jobs were lost, underemployment and unemployment scale up, labour productivity declined, stagnated wages as well as sharp decline in micro and macro-levels savings. Based on the aforementioned, this study explores the subject matter of household savings among different category of people. By extension, it investigates the determinants of household savings in Lagos state, Nigeria. Purposive sampling is adopted to select ten Local Government Areas (LGAs) in the study area while information is obtained through a standardized questionnaire from 520 out of 800 household heads (representing 65% response rate). The data is analyzed using descriptive statistic, hierarchical multiple regression (HMR) and parameter estimates with robust standard errors (RSR). Based on the findings, the study suggests that government and policy makers should improve household savings capacity by implementing policies that will improve productivity, generate employment opportunities and boost income of households.

Keywords: Household Savings, Income, Lagos State, Hierarchical Regression
JEL CODE: C42, C81 D91 E21

1. Introduction

In 2016, the Nigeria economy plunged into recession, the worst economic crisis the country has ever witnessed in more than two decades (SFC Securities Limited, 2017). Economic recession as defined by the National Bureau of Economic Research (NBER) “is a significant decline in economic activity spread across the economy, lasting more than a few months, normally visible in real gross domestic product (GDP), real income, employment, industrial production and wholesale-retail sales (Agbaje, & Ajanbadejo, 2016)”. Judging from the above definition, the Nigerian economy experienced negative GDP growth of -0.36% in the first quarter (Q1) and a larger contraction of -2.06% in the second quarter of 2016 which glided the economy into recession path (Agbaje & Ajanbadejo, 2016; CBN, 2017). The recession seems to affect the socioeconomic and political structures of Nigerian, as over 500,000 jobs were lost, power supply dropped from 3593 Megawatts to 2023.3 Megawatts’, underemployment and unemployment scale up to 31.2 percent, labour productivity declined to -0.4 percent, and there were stagnated wages, decline in retail sales, and consumption demand (Agri, Maliafia & Umejiaku, 2017; Shido-Ikwu, 2017). The upshot of the above glitches, was sharp declined in micro and macro-levels savings rate, as well as declined in general economic activities in the country (See Agbaje & Ajanbadejo, 2016; Agri et al., 2017).

In the words of Saqib et al. (2016), household savings is the amount set aside after consumption. It is the difference between household consumption and

income. As noted by Keynes (1936), savings is the surplus of income over expenditure on consumption; this implies that savings are part of disposable income that has not been voted for consumption (Ozioma, Idenyi, Chinyere, & Eze, 2016). Keynes further noted that income is the major source of savings. Income can be obtained from several sources such as salary, corporate profit, earning from farming activities, business profit, corporate profit, etc. (Keynes, 1936). In like manner, the life cycle hypothesis (LCH) posited that individuals and households do saves in other to finance future expenditure (Ando & Modigliani, 1963). In this regard, Abid and Afridi (2010) acknowledge that savings are used as buffer-stock likewise needed whenever the time is bad for smoothening consumption. For many nations, household savings constitutes the greater percentage of total domestic savings. For instance, in the industrialized nations saving ratio ranges from 15% to 20% while individual and household savings account for 10% to 15% of such ratio. In developing nations, household sector accounts for a larger proportion of the aggregate savings and it contributes significantly to economic growth (Saqib et al., 2016).

With regard to the Nigeria economy, the USA Central Intelligence Agency (CIA) states that the economy has a very low Gross National Savings when compared with most countries around the world. The country national savings rate was estimated at 13.10% in 2016 which placed the country in 131st position out of 180 countries covered. Quite a number of factors have been attributed to low savings in Nigeria. These include: low level of household disposable income, rising poverty level, high unemployment and inflation rate, conspicuous consumption just to mention a few (Ahortor & Adenutsi, 2009; Egoro & Obah, 2017). Following the above analysis, Ajah, Itam, Elemi and Eniang (2017) asserts that there is a long-term need to further build-up capacity in mobilizing small savings both in urban and rural areas, given the poor savings culture of the Nigerian people and the theoretical link between savings and investment. This further implies that for a meaningful savings to be achieved, a sound savings culture must be pursued (Ajah et al., 2017).

So far, quite a number of plausible studies have been done on the issue of micro and macro-levels savings. While some studies examined savings, investment and economic growth in different nations of the globe (Schmidt-Hebbel, Serven, & Solomano, 1996; Bisat, Mohammad, EL-Erain, 1997; Verma, 2007; Ramesh, 2011; Ojiegbe, Duruechi, & Makwe, 2016; Odey, Effiong & Nwafor, 2017). Others have analyzed the determinants of household savings outside the focus area of this study (Abid, & Afridi, 2010; Khan, Gill, & Haneef, 2013; Tsega & Yemane, 2014; Samantaraya, & Patra, 2014; Saqib et al., 2016; Ajah, et al., 2017 & Sawuya, 2018). However, evidence on the link between household's savings and diverse income levels is still scanty, possibly due to data

constraints at the household level. Therefore, to broaden our understanding on the subject matter, this present research exploits micro-level data to analyze household income, savings and consumption expenditure in Lagos state, Nigeria. At the end of the day, the aim is to identify selected socioeconomic and demographic variables that determine household's savings behavior likewise draw policy recommendations from the findings.

The paper is structured as thus, following the introductory part is the summary of the existing literature in section two. Section three describes the methodology while section four presents the data presentation and interpretation. The section five is the conclusions and policy recommendations of the study.

2. Theoretical Underpinning and Literature Review

Several authors have exploited diverse theories and hypotheses to explain the concept of savings. For instance, J. M. Keynes, the pioneer of the concept of propensity to save, noted that the proportion share of savings in income rises along with the rise in income. Therefore, an increase in real income does not implies an increase in consumption by the same outright amount. Taking into consideration the ceteris paribus rule, a rise in real income will bring about a rise in absolute sum of savings while an abrupt decline in income may cause consumption to outstrip income (See Tomasz, 2017). Another crucial theory that has been put forward to explain household savings level is the relative income hypothesis as proposed by Duesenberry (1949). Contrary to Keynes's hypothesis, Duesenberry claimed that the propensity to save is not dependent on the level of absolute income but on the standard of living in a given environment (Duesenberry, 1949). A slightly different concept was offer by Friedman (1957). He formulated the permanent income hypothesis, which postulated that certain part of households' consumption is not dependent on current income, but on the income expected to be received in the future. Behaviors related to consumption and savings may also depend on the life cycle hypothesis (Modigliani & Ando, 1957; 1963). The theory of life cycle hypothesis claims that people strive to even out the level of consumption throughout their whole life. Thus, people usually save money during the period when they are economically active in order to be able to use such savings to compensate for a decline in income during old age or retirement and maintain the standard of living at a similar level as the one enjoyed during the period of being productively active (Modigliani & Ando, 1957, Ando & Modigliani, 1963; Tomasz, 2017). In the light of the above theoretical reviews, several empirical studies have been carried out to link household savings with income and other micro-level factors in different regions of the world. Some of such studies are reiterated herein.

For instance, the study of Browning and Lusardi, (1996) on household

savings showed that family size negatively affected savings as large household's size hardly save when compared with small ones. High cost of living and social responsibility are factors identified by households for not saving. Further analysis shows that household land holdings significantly impact on savings. In like manner, Beverly and Sherraden (1999), exploits the institutional determination of savings among low-income households in selected states in African. The outcome suggested that household disposable income, household expenditure, children educational requirement, and returns on savings were main determinants of household's savings. In a related study, Bime (2007) examines household savings mobilization and rural credit market performance in the North-West province of Cameroun. The regression result indicates that there was a positive relationship between savings and income, sex, interest rate and, an inverse nexus between distance of respondent's home to savings institutions and saving level. The study noted that the farther the distance between respondent's home and financial or savings institution, the lesser, the livelihood of the individual to save (Ajah et al., 2017).

In the same vein, Kibet, Mutai, Ouma, Ouma, and Owuor (2009) investigates the factors that influence savings behaviour among households of teachers, entrepreneurs and farmers in rural parts of Nakuru District in Kenya using a sample of 359 respondents. Applying the least squares technique, the study found that household savings is determined by age, level of education, gender of household head, occupation type, household income, dependency ratio, service charge, transport costs and credit access. In conclusion, the study calls on policy makers in government, private sector, and international institutions to enact policies regarding finance and development and the need to consider the effects of the above variables when considering decisions relating to savings.

Chhoedup (2013) examines the determinants of households' savings using 404 respondents in Bhutan. The estimated techniques include: descriptive statistics, correlation matrix and ordinary least square (OLS) method. The results show that household income and age of the household head are inducing factors increasing the household savings significantly, while family size, dependency, liabilities to be paid, location are reducing factors decreasing the household savings. No relationship was found between savings and household assets.

Mirach and Hailu (2014) utilizes data from 604 households in three selected districts i.e., Gondar, Dembia and Dabat, to analyze the main determinants of household savings in Ethiopia. The regression analyses show that income, age, sex, marital status, forms of institutions used for saving and frequency of getting money are significant determinants of household savings in the study area. Based on these findings, the study recommended that government policy intervention should focus on increasing the availability and accessibility of financial

institutions to encourage and augment savings capacity, in turn investment and then economic growth. Likewise, Nathridee and Piyarat (2015) investigates households' savings behavior and determinants of savings in Thailand using 844 respondents. The descriptive statistics shows that average savings rate constitute 29.17% of the respondents' income. Besides, savers invest more in conventional saving assets (such as bank deposits, insurance policies, gold and properties), than in financial assets (such as government bond, mutual fund, corporate bonds, and stock). However, the result shows that, as income levels rises, respondents tend to save less in conventional savings and more in capital market. Conversely, the highest proportion of savings is allocated to properties such as real estate. Savers also perceived that their physical assets generated higher returns and are less risky than financial assets (Nathridee & Piyarat, 2015).

Similarly, Saqib et al. (2016) explores the main determinants of household savings in urban and rural areas of Pakistan using 50 households (25 rural and urban household's heads). Purposive sampling technique is employed to select the study areas in Khyber Pakhtunkhwa. The multiple regression result shows that income, age and employment have significant and positive impact on savings in both urban and rural areas. Whereas, education level of the respondents is negatively associated with savings in both areas, dependency ratio has a negative coefficient and is only significant in explaining savings in the rural areas.

Also, Ajah et al. (2017) examines the determinants of savings among 84 household heads from 3 Local Government Areas (LGAs) of Calabar agricultural zone of Cross River state. The data is analyzed using descriptive statistics and multiple regression analyses. The result shows that (78.6%) of the total respondent are male and they have a mean annual income of N407,642.00K and an average household size of 6 persons. The annual mean volume of savings is estimated to be N 123,130.95K. The study identified 4 (four) variables that significantly determines savings. These are gender (5%), age (5%), annual income (1%) and distance (1%). Based on the findings, the study suggests that household head should be educated and encouraged on how to increase their income or earning, since rising income increases the capacity to save.

In like manner, Tomasz (2017) using a panel data of 4,125 respondents, examines the relationships between Polish households' savings and selected characteristics, such as: income, biological type of family, and the size of place of residence. The results from the descriptive statistics and chi-square test indicates that higher earnings are accompanied by higher levels of savings. It is more common for households from bigger cities to have higher earnings than those in smaller cities. With respect to the biological type of family, childless marriage and people who dwell alone, tend to have the highest savings. Also, Sawuya (2018) examines the micro level determinants of household savings in Uganda using a

cross sectional data obtained from Uganda National Household Survey (2009/2010). The OLS estimate reveals that, household income, education of household head, spouse education, gender, age and house location are key factors that positively and significantly influences savings. On the other hand, household size, marital status and regional differences adversely and significantly impact on household savings. The study therefore, suggests that government should implement policies that will enhance household productivity and income in order to improve savings level.

Kasongo and Ocran (2018) investigates the determinants of households' savings in South Africa, using quarterly data spanning from 1980 to 2016. The study employs the Bayesian vector autoregressive model to identify the relationship between household savings and its determinants. The result shows that there is a negative and significant correlation between household savings and real GDP. The study also found a negative long run relationship between household savings and government budget balance. Furthermore, it is observed that inflation rate and financial deepening have negative impact on savings. Lastly, the interest rate coefficient is positive but insignificant to explain savings as depicted by the results.

Along similar line, Aidoo-Mensah (2019) examines what determine tomato farmers' capacity to save, as well as investigates the determinants of savings among different groups of farmers in three regions (Ashanti, Brong Ahafo & Upper East regions) of Ghana. The data is collected with the aid of structured questionnaire. Descriptive statistics and Ordinary Least Squares (OLS), were employed for the analyses. The empirical result shows that the marginal propensity to save (MPS) for all the respondents is 0.88 (88%), indicating a relatively high level of savings among the respondents. The study also establishes the hypothesis of non-linearity between savings and income in the outcome. This implies that due to lack of permanent income sources among rural dwellers, they tend to consume less of their income in order to save more for the "rainy day". The implication of this findings is that rural households particularly tomato farmers have the capacity to save which is indicated by their relatively high marginal propensity to save (MPS). This finding makes a convincing case for financial intermediaries to extend the needed financial services to rural households. Also, Nwosu, Anumudu and Nnamchi (2020) investigates the determinants of savings in Nigeria from the microeconomic perspective. The study employs data from the Nigeria household survey to carry out the analysis within the framework of perceived household utility theory. Two-stage least squares and ordinary least squares techniques were utilized for the estimations. The results show that household ownership of land, household size, occupation, location and age are important determinants of household savings in Nigeria.

Other determinants are; household living conditions, marital status and availability of infrastructure such as electricity. The results also show that household socio-economic characteristics, locational and zonal factors are important determinants of household savings in Nigeria and thus should not be ignore by policymakers in formulating capital accumulation policies.

Likewise, Opoku (2020) explores the relationship between interest rates and household savings for an uneven panel of 19 OECD countries from 1995–2018. Using pooled mean group estimation technique, the finding shows that inflation (both expected and actual), household wealth via, housing prices, unemployment rate, current taxes on income and wealth, and general government debt have significant negative impact on savings in the long run. Also, the outcome shows that financial development has a positive effect on savings in the long run. As, current taxes on income and wealth have a strong negative impact on savings in the short run. Using time series data, Nagawa, Wasswa and Bbaale (2020) investigates the determinants of Gross Domestic Savings (GDS) in Uganda for the period 1980–2017. The empirical analysis includes; Augmented Dickey Fuller, Phillips–Perron tests and the ARDL bounds test. The results indicate that in the long run, growth rate of gross domestic product (GDPg), foreign domestic investments (FDI) and broad money (M2) have positive and significant impacts on GDS, while current account balance (CAB) and gross national expenditure (GNE) have negative impacts on savings. Based on the findings, the study recommends that the government should ensure a predictable economic environment that will act as an assurance to foreign investors that their investments will be safe and yield profits. In sum, a cursory look at the prior studies shows that most research focuses on the determinants of the subject matter and are centered not in the current area understudy. To cover up for this scholarly gap, this present study looks at household savings level from the point of view of diverse income level of household heads likewise, explore the determinants of savings level in Lagos state using hierarchical regression.

3. Research Methodology

3.1. Study Area

The area of coverage is Lagos state, Nigeria. Lagos is a cosmopolitan state define by the republic of Benin in the west, the Atlantic coastline in the south, while the north and east boundaries are shared with Ogun state (Olofinji, 2015). The state is defined by the Atlantic coastline in the south, the Republic of Benin in the west, while the north and east boundaries are shared with Ogun state. It occupies 3,577 square kilometers, of which 22 per cent or 787 sq.km is water and only 0.4 per cent of the entire area of the country. It extends approximately from longitude 2°45' East to 4°20' East, and from latitude 6°2' North to 6°4'

North. (Adeyemi, 2007). With an estimated population of 22 million people, the state is considered the second most populous in the nation (See Olusegun, 2010; LSASA, 2009/10; Lagos State Economics and Financial Update-report, 2013).

According to the National Bureau of Statistics (2013 & 2018), Lagos state has an average household size of 5 persons. The population based on gender shows that there are more male than female in each household. Thus, most households are dominated by male head (85 per cent). Likewise, there are more married individuals (52.2 per cent), followed by unmarried people (39.2 per cent). Approximately 61.5 per cent of the population belongs to the economically active group. The common economic activities among the very poor ranges from agriculture to vocational trade, such as: tire mending, carpentry, trading in used clothes and perishables goods, driving commercial bus and bikes. Available report has shown that one-third of the state's citizens consider themselves 'non-poor' – a higher number than the national average of 25 per cent (Samuels et al, 2012). The state comprises twenty (20) Local Government Areas (LGAs), which includes: Agege, Ajeromi-Ifelodun, Alimosho, Amuwo-Odofin, Apapa, Badagry, Eti-Osa, Epe, Ibeju-Lekki, Ifako-Ijaiye, Ikeja, Ikorodu, Kosofe, Lagos Island, Lagos Mainland Mushin, Ojo, Oshodi-Isolo, Shomolu and Surulere (See Figure 1).

Figure 1: Map of Local Government Areas (LGAs) in Lagos state

As the commercial hub of the nation, the State accounts for 26.7 per cent of the country's aggregate GDP and more than 50% of non-oil revenue. It also accounts for more than 80 per cent of Nigeria's foreign trade flows, likewise does generate over 50% of the Nation's port revenues.

According to the Lagos state bureau of statistics, the State has an estimated GDP of N27.125 trillion (\$145.141 billion) in 2016 and it rises to N628 trillion (\$157.728 billion) by 2018 with expected average annual growth rate of 4.2% in 2018 (See <https://lagosstate.gov.ng/about-lagos/>)

3.2 Data Collection Method

The study was carried out using cross sectional survey via the aids of semi-structured questionnaire. The questionnaire was administered to selected household's heads and adult member/s in ten selected LGAs. The data obtained from the respondents includes: household's socio-demographic characteristics, monthly income, consumptions and savings after 2016 recession.

3.3 Sampling Technique and Sample Size Determination

Based on the locations of the study and the occupational activities of the participants, purposive sampling technique was adopted for the survey. This involved selecting ten LGAs which make-up 60 percent of the total population of Lagos state (authors' own computation). The sampled LGAs includes: Ajeromi-Ifelodun, Alimosho Ibeju-Lekki, Ikeja, Ikorodu, Lagos Island, Lagos Mainland, Mushin, Ojo, and Shomolu. Furthermore, the Yamane sample size determination formula of 95 per cent confidence level, 95 per cent precision level and 0.05 per cent degree of variability was adopted for the survey. In each LGA, 80 questionnaires were administered. In sum, 800 households were adequately surveyed, but 520 were valid, which represent 65% response rate.

3.4 Theoretical Framework and Model Specification

The Keynes savings function serves as a guide for the theoretical analysis. The Keynes savings function is applied to obtain the household savings function. Thus, Keynes states that a rise in income will result in greater savings rate, thereby making savings complementary to consumption function. Keynes' savings function has the following characteristics: savings is a stable function of income, and it varies directly with income, and the rate of increase in savings is less than the rate of increase in income (Ozioma et al., 2016). This implies that at very low levels of income, since consumption is positive, savings must be negative. As income increases, dissaving vanishes and savings becomes positive. In its simplest form, the savings function is derived from the linear consumption function when the autonomous consumption expenditure is separated off.

Thus, Keynes claims that, varying income levels cannot be sustained in any economy except the volumes of savings at each income levels are offset by corresponding amount of investment. Thus, the Keynesian theory shows the equilibrium relationship between savings, investment and income. Therefore, savings (S) is said to be the difference between income (Y) and planned consumption (C), i.e:

$$S = Y - C \dots \dots \dots \text{Equation (1)}$$

Where ‘S’ is a continuous variable for the household savings level expressed in Nigerian Naira. The variable ‘S’ captured only savings in cash form. It must be noted that, other types of savings were not considered due to data availability. Similarly, ‘Y’ is a continuous variable for aggregate household income earned by all economically active member/s of the household. The household income source includes: paid employment (from government, private, individual/family establishment etc.), likewise sale of goods and farm products among others. Herein, household income is measured in Nigerian Naira (N). And ‘C’ captures the aggregate consumption spending on food and other public utilities. Holding ‘C’ constant, the savings equation can be written as:

$$S = \alpha_0 + \alpha_1 Y \dots \dots \dots \text{Equation (2)}$$

Where; α_0 is the autonomous savings, and this captures the amount of dis-savings by the households; α_1 represent the marginal propensity to save, that is, the slope of the Keynesian savings function. It is assuming that $\alpha_0 < 0 < \alpha_1 < 1$, so that, as income level increases, the average propensity to save (APS) tend to rise (Mikesell, 2001). Nonetheless, if the intercept is positive or the APS is negative, then the APS will decline with a rising income (Zinser, 2001 & Sawuya, 2018).

In line with the Keynesian theory, is the life cycle theory (LCH), which argues that individual/household dissave at the early stage as well as old age period of their life, but saves at the middle/active age when income exceeds consumption. Thus, the age factor is included in equation 2, to obtain a nonlinear household savings equation given as:

$$S = \alpha_0 + \alpha_1 Y + \alpha_2 \text{AGE} \dots \dots \dots \text{Equation (3)}$$

Though, the works of Keyne (1936), Modigliani and Ando (1957) emphasize the importance of income and age in predicting savings, however, there are other key factors that must be included to determine the savings level in Nigeria. These variables are: sex (SEX; 0 if female, 1 if male), marital status (MA) and education status (ES) of the household head, spending on health (HEXP) and consumption expenditure (CEXP), household size (HSIZE), adult/economically active member/s (18 years - 65 years) in the household (ACTPPT), residential/dwelling status of respondent (HOWNER: who owns the residential house), and occupation of household head (OCC). The inclusion of the aforementioned variables informs our savings model. The model is adopted from

the works of Chhoedup (2013) and Sawuya (2018) and modified to fit in for the Nigeria environment. The model is depicted as:

$$S = \alpha_0 + \alpha_1 Y + \alpha_2 AGE + \alpha_3 SEX + \alpha_4 MA + \alpha_5 ES + \alpha_6 CEXP + \alpha_7 HEXP + \alpha_8 HSIZE + \alpha_9 HHOWNER + \alpha_{10} OCC + u_t \dots \dots \dots \text{Equation (4)}$$

Where: α_0 is the intercept, $\alpha_2, \alpha_3, \alpha_4 \dots \alpha_{10}$ are regression parameters of explanatory variables and u_t is the error term.

A priori expectation

$$\alpha_1, \alpha_2, >0, 0 < \alpha_3, \alpha_4, \alpha_5, \alpha_8, \alpha_9, \alpha_{10} >0, \alpha_6, \alpha_7 <0$$

3.5 Method of Data Analysis

The data is analyzed using descriptive statistics and hierarchical regression technique via SPSS (version 20). Particularly, equation 4 was analyzed using hierarchical regression.

Since, our model of interest contains variables such as categorical variable (one that takes on non-numeric values such as gender, marital, education status, household head etc.), as well as savings and household income variables. Hierarchical regression is employed over other estimation techniques. Hierarchical regression deals with how explanatory or predictor variables are carefully chosen and entered into the model. Specifically, hierarchical regression refers to the process of adding or removing predictor or explanatory variables from the regression model in steps. It can be said to be a form of regression used to show if variables of our interest explain a statistically significant number of changes in the predicted variable (DV), after accounting for all other variables. Hierarchical regression is a framework for model comparison rather than a statistical method. Hierarchical regression is utilized herein to control for variable known in order to predict the DV by entering them in the first step. Thus, the study control for endogeneity by ensuring that the key predictors such as household income in the regression model are not correlated with the error term (u_t) in the model. This is done by making sure that important variables drawn from the theoretical savings models of Keynes (1936), Modigliani and Ando (1957) and Sawuya (2018), are not omitted in the study. Similarly, we ensure that the outcome variable (savings) is not a predictor of any of the regressors and not simply response to $\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3, \alpha_4, \alpha_5, \dots \alpha_9, \alpha_{10}$.

5. Data Presentation and Discussion of Findings

Descriptive Statistics

The Table 1 shows the sampled Local Government Areas (LGAs) and the number of valid questionnaires utilized for the empirical analysis. In sum, 10 LGAs make-up the sample size and the response rate is 65 percent (i.e. 520 respondents

from a total of 800). Going by the descriptive statistic (Table 1), it is observed that the highest monthly income (N104636.4=\$287) is recorded among participants in Shomolu LGA while the lowest is from respondents in Ibeju-Lekki LGA (N39130.4=\$107). A cursory look at the average propensity to saves (APS) in the result shows that Ajeromi-Ifelodun recorded the highest (APS: 0.16 %), follow by Ibeju-Lekki, Ikorodu, Lagos Mainland and Ojo respondents. However, the lowest APS is noticed among Mushin and Ikeja participants. The average propensity to saves (APS) for all households is depicted as 0.13 percent. Particularly, consumption expenditure is highest among participants from Ikeja and Mushin, as the average propensity to consume (APC) is given as 0.88 percent respectively. This implies that the respondents spent about 88 percent of their income on consumption. However, the lowest APC (0.84) is recorded in Ajeromi-Ifelodun, as participants spent 84 percent of their income on consumption. So far, the average propensity to consume (APC) for all households is given as 0.87 percent. With regards to household size, Mushin LGA has more people dwelling in a household (5.5%) than other LGAs. While Ibeju-Lekki records the least number of people residing in a household (4.2%). The average household size for the study is given as 4.81 (see Table 1).

Table 1: Descriptive Statistics of Mean Household Income, Savings, Consumption Expenditure and Household Size (HSize)

LGAs	Valid Questionnaires	Statistic	Income (Y)		Savings (S)		APS	Consumption (C)		APC	HSize
			(Y) N	Y(\$)	(S)N	(\$)		(C)N	(\$)		
Ajerom	48	Mean	48375	132.	7531		.1	4084		.84	4.6

i Ifelodu n				5	.3	0.	6	3.8	11		
		Std. Dev.	39235. 6		8020 .2			3379 0.8			2.5
Alimos ho	55	Mean	61363. 6	168. 1	7981 .8	1. 9	.1 3	5338 1.9	46 .3	.87	4.
		Std. Dev	63665. 3		8979 .9			5627 9.7			2.1
Ibeju- Lekki	46	Mean	39130. 4	107. 2	5271 .7	4. 4	.1 4	3385 8.7	2. 8	.86	4.2
		Std. Dev	58456. 7		9009 .7			5017 4			1.8
Ikeja	0	Mean	63900	175. 1	7800	1. 4	.1 2	5610 0	3. 7	.88	5
		Std. Dev	71975. 2		1020 6.4			6430 0.2			2.2
Ikorod u	56	Mean	43714. 3	19.8	6116 .1	6. 8	.1 4	3759 8.2	3. 0	.86	5.4
		Std. Dev	47108. 3		7005 .2			4136 8.2			2.4
Lagos		Mean	48000		5894			4210		.87	4.6

Island	7			31.5	.7	6.	.1	5.2	15			
		Std.	48892.			1	3	4349				
		Dev	4		6625			5.7			1.8	
Lagos												
Mainland	61	Mean	69967.		9590	6.	.1	6037	65			
			2	91.7	.2	3	4	7.1	.4	.86	5.1	
		Std.	60098.		7921			5585				
		Dev	8		.2			2.3			1.8	
Mushin	4	Mean	51340.		6136	6.	.1	4520	3.	0.8		
			9	40.7	.4	8	2	4.5	8	8	5.5	
		Std.			6722			5194				
		Dev	56375		.4			4.8			2.3	
Ojo	8	Mean	87026.	238.	1230	3.	.1	7472	4.			
			3	4	2.6	7	4	3.7	7	.86	4.4	
		Std.	82372.		1124			7240				
		Dev	1		6.3			4.4			2.1	
Shomolu	5	Mean	10463	286.	1304	5.	.1	9159	0.	0.8		
			6.4	7	5.5	7	3	0.9	9	7	4.5	
		Std.	81774.		1044			7347				
		Dev	8		9.3			2.5			2.1	
Total=10	Valid	Total Sample size= 800.					M			Me	Mea	n4.8
		Response Rate =520/800=					ea			an	n4.8	

LGAs	=5 20	65%	n			AP C= 0.8 7	1
Mean Income=N61745.41=\$169.2			PS = .1 3				

Source: Authors’ own computation, 2019.

Also, Table 2 shows the descriptive statistics of income level, savings and consumption expenditure of selected households demographic and socioeconomic profile in Lagos State.

Table 2: Descriptive Statistics of Selected Demographic and Socioeconomic Profiles of Households in Lagos State. Mean Household Income, Savings and Consumption Spending

		Values are in Naira per Month (N365=\$1)					
Variables		Income(Y) N	N=\$	Savings (S) N	N=\$	Consumption (C) N	N=\$
Household Head	No s.	Mean N	Mean (Y)\$	Mean (S) N	Mean (S)\$	Mean (C) N	Mean (C)\$
Male	41	74698.0	204.7	10130.5	27.8	56888.6	55.9
Female	79	37050.3	101.5	4329.6	11.9	29424.6	0.6
AGES: Below 18	6	20250.0	55.5	1875.0	5.1	17375.0	7.6
18-30		58319.2	159.8	8297.9	22.7	44521.3	

	88						22.0
31-40	74	61494.3	168.5	8304.6	22.8	47063.2	28.9
41-50	23	65195.1	178.6	8044.7	22.0	50622.0	38.7
51-60	5	135000.0	369.9	13166.7	36.1	103133.3	82.6
61 year & above		18000.0	49.3	1875.0	5.1	13875.0	8.0
Marital status							
Single	32	46275.9	126.8	6670.3	18.3	35301.7	6.7
Married	76	73115.9	200.3	9137.7	25.0	56471.0	54.7
Divorced		40500.0	111.0	5000.0	13.7	33250.0	1.1
Widowed		148500.0	406.8	20625.0	56.5	110125.0	01.7
Educational Level							
No basic education	2	42000.0	115.1	5833.3	16.0	33000.0	0.4
Primary education	6	40500.0	111.0	3750.0	10.3	32875.0	0.1
Secondary education	2	46000.0	126.0	6645.8	18.2	35611.1	7.6
Diploma/NCE/OND	92	54187.5	148.5	6729.2	18.4	42354.2	16.0
Bachelor/HND	52	70342.1	192.7	10059.2	27.6	52763.2	44.6
Master's Degree	6	54357.1	148.9	7678.6	21.0	40392.9	10.7

PHD	2	193500.0	530.1	16875.0	46.2	155708.3	26.6
Others		113500.0	311.0	16250.0	44.5	89250.0	44.5
Present Occupy of Head							
Govt worker	24	83387.1	228.5	11709.7	32.1	63161.3	73.0
PrivateSector Employee	6	74571.4	204.3	8750.0	24.0	59178.6	62.1
Petty Traders	40	56183.3	153.9	7452.1	20.4	43075.0	18.0
Self employed	8	29571.4	81.0	2500.0	6.8	24214.3	6.3
NGO workers	6	65000.0	178.1	8888.9	24.4	50000.0	37.0
Family business		9000.0	24.7	1125.0	3.1	6750.0	8.5
Unemployed	8	30857.1	84.5	3571.4	9.8	23214.3	3.6
Household Size							
1 & 2	8	55588.2	152.3	8411.8	23.0	42029.4	15.1
3 & 4	72	72534.9	198.7	9883.7	27.1	55034.9	50.8
5 & 6	76	57113.6	156.5	6698.9	18.4	45181.8	23.8
7 & 8	0	54450.0	149.2	7106.3	19.5	41875.0	14.7
9 & above	4	60000.0	164.4	8750.0	24.0	43333.3	18.7

Source: Authors' own computation, 2019.

From the outcome (Table 2), it can be inferred that there is more male head of households (52.4%) than female head of households. Household income, savings and consumption expenditure are significantly higher in male head of household than the female counterpart. It is also observed that age group 51-60 years earn more income than other age categories likewise they have higher savings and consume more than other subgroups. Judging from the outcome (Table 2), one can infer that married individuals and those with PhD degree are well-off in terms of income, savings and consumption expenditure. In like manner, government workers are observed to earn more, saves more and spend more on consumable goods than other occupational categories. However, the least group that earn the lowest income, saves less and consume less are individuals involve in family business.

The sample size is dominated by participants from household size of 5 to 6 persons, but household size of 3 and 4 persons maintains the highest income. The lowest income level is observed in household size of 7 and 8 individuals (Table 2). One reason for this outcome might be that large households size has more people to feed with little income.

The Table 3 depicts the savings levels of different categories of income level in the selected LGAs in Lagos state. From the outcome, it can be infer that the average propensity to save (APS) is higher among income level of N36,001-N72,000. That is, the propensity to saves is higher among people that earns from N36,001-N72,000 in the survey.

Table 3: Household Savings Level Among Different Income Groups Per Month

		Mean Income (Y)		Mean Savings	N	APS
N365=\$1	NOS	N (\$1= N365)	N=\$	(S) N	=\$	=S/Y
Income(Y)						
Below N18,000	148	18000.0	49.3	1074.3	2.9	6.0
N18,001- N36,000	120	27000.5	74.0	2754.2	7.5	10.2
N36,001- N72,000	112	54000.5	147.9	8839.3	24.2	16.4
N72,001- 144,000	80	108000.5	295.9	14875.0	40.8	13.8
N144,001&abo	60	268000.3	734.2	38500.0	105.	14.4

ve					5
					Mean APS=12.1
Income(Y)	Minimu m	Maximum	Std. Deviation	Skewness	Kurtosis
Below N18,000	500	2500.0	1237.7	0.3	-1.9
N18,001- N36,000	1000	10000.0	2189.5	1.6	3.2
N36,001- N72,000	2500	15000.0	4270.3	0.4	-1.0
N72,001- 144,000	7500	30000.0	5817.6	1.4	2.4
N144,001 & above	15000	30000.0	6689.2	-1.1	-0.9

Source: Authors’ own computation, 2019.

From Table 3, the lowest standard deviation is found among households that earns income below N18,000 while the highest is found among households who earns from N144,001.00K and above. For the skewness outcome, it is argued that all the income levels are positively skewed except the highest income level category (N144,001.00K=\$385), that is negatively skewed. Similarly, the kurtosis statistics suggests that income level N18,001-N36,000 had a relatively high peak distribution, called leptokurtic, as the outcome is greater than three (3). However, the other variables have values less than three (3), hence have low peak distribution called platykurtic.

5.1 Discussion and Interpretations of Regression Results

The Table 4 shows the hierarchical regression result of the savings model. Thus, the difference household income levels are aggregated into one variable (Y). Thereafter, the hierarchical regression analysis is carried out to investigate the keys determinants of household savings in Lagos State (Table 4). Particularly, the study control for endogeneity by ensuring that household income, which is the key determinant of household savings, was first regressed on the outcome variable before other predictors were introduced. It must be noted that savings is not a predictor of household income, likewise other key regressors in the result. From

the result, it is observed that household income positively predicts savings level in model one to four. That is, households are more likely to save more as total income increases. The results are statistically significant at 1 percent confidence level, as the t-statistics stood at 35.4, 11.39, 10.11 and 10.373 respectively. The findings are in line with Keynes (1936) absolute income hypothesis, which opined that savings are directly related to income. The positive nexus between income and savings are in line with the findings of Muradoglu and Taskin (1996), Salam and Kulsum (2002), Ahmad and Asghar (2004), Ghafoor et al. (2010), ur Rehman et al., (2011), Chhoedup (2013), Jamal et al. (2014), and Sawuya (2018). These authors have stated that income is a key determinant of household’s savings.

Also, the outcome revealed that food consumption expenditure (CEXP) has adverse significant impact on savings. This outcome is expected, as financial distress or illness (such as COVID19, HIV/AIDS, cancers etc.) can cause households to increase financial allocation of food and other basic needs at the expense of savings (Nyamuryekung’e, 2000; Shyamala, 2015). Several authors have argued that in the cause of job loss by household head or illness of adult member, the affected households try to maintain the same level of food consumption, and the long-run effect is loss of savings (Nyamuryekung’e, 2000; Ojha & Pradhan, 2010; Iya et al., 2012; Shyamala, 2015). Accordingly, Lum and Lightfoot (2003) states the mechanisms through which individuals’ health and consumption may influence their savings. Firstly, individuals with health problems may be forced to take temporary jobs, which will negatively affect participation in occupational plans; secondly, they usually face major medical expenses, having thus less economic resources for saving; thirdly, they also may assume that their life expectancy will be shorter, showing a preference for consumption over saving (Lum & Lightfoot, 2003).

Table 4: Hierarchical Regression Outcome

Models	Model 1				Model 2			
	Beta	Std Error	T-Stat	Sig	Beta	Std Error	T-Stat	Sig
Variables								
Constant	1.09	.215	5.04	.000	.787	.213	3.688	.000
LOGY	.722	.020	35.4*	.000	1.82	.159	11.39*	.000
LOGCEXP					-1.1	.142	-7.97*	.000
LOGHEXP					.053	.038	1.412	.159

R	.84				.865 ^b			
R Square	.708				.749			
Adjusted R Square	.707				.747			
R Square Change	.708				.041			
Std. Error of the Estimate	.5004				.464			
F Change	1253.2				42.4			
F-Statistics	1253.2				512.6			
Durbin-Watson	1.777				1.818			

Models	Model 3				Model 4			
Variables	Beta	Std Error	T-Stat	Sig	Beta	Std Error	T-Stat	Sig
Constant	1.25	.313	4.000	.000	1.733	.387	4.476	.000
LOGY	1.7	.170	10.11*	.000	1.769	.171	10.373*	.000
LOGCEXP	-1.2	.149	-7.09*	.000	-1.11	.150	-7.406*	.000
LOGHEXP	.058	.038	1.532	.126	.056	.038	1.48	.139
MALEHEAD	.092	.054	1.705***	.089	.106	.055	1.93 ***	.054
MS	-.021	.043	-.486	.627	.014	.045	.323	.747
EDU	-.180	.109	-1.65***	.099	-.261	.115	-2.27 **	.024
H SIZE					-.099	.053	-1.89***	.060
ACTPPT					-.305	.111	-2.756*	.006
HOWNER					.061	.042	1.45	.148
OCCU					.133	.096	1.39	.165
R	.867				.870			
R Square	.751				.758			
Adjusted R Square	.748				.753			
R Square Change	.002				.006			
Std. Error of the Estimate	.464				.459			
F Change	1.65				3.40			
F-Statistics	258.2				159.1			
Durbin-Watson	1.817				1.75			

a. Dependent Variable: Savings level (S)

Significance Levels: $P \leq 0.1^{***}$, $P \leq 0.05^{**}$, $P \leq 0.01^*$. Source: Author computation 2019

Source: Authors' own computation, 2020.

The gender (Malehead) variable is also significant at 10 percent level (1.93) and directly related to the amount saved. This result is in line with the findings of Odoemenem (2013) and Ajah et al. (2017), who asserted that gender is positively related to savings. From the outcome, it is noted that the average savings level for households headed by male is 10.6 percent higher than that of female. This implies that men save more than the women. The result corroborates the findings of Lihiku (2006), Sebhatu (2012) and Sawuya (2018) in their respective studying. On the contrary, other empirical results suggest that women are more likely to save more when compare with their men counterpart's. According to Lucía, Sara and Milagros (2015) two reasons could contribute to explain this empirical relation: i) the average life expectancy for women is longer than men, implying that they will have to finance a longer retirement period (Lundberg & Ward-Batts, 2000; Huberman et al., 2007); ii) women awareness that they will have lower income as retirees, since public pension systems and occupational pension plans are mainly based on wages and labour earnings (Johannisson 2008 & Lucía et al., 2015).

Furthermore, the educational level of the household head (EDU; -2.27), household size (HSIZE; -1.89) and economically active population (ACTPPT; -2.756) have negative and significant impact on household savings. This finding might imply that educational level of head of households tends to consume more financial resources thereby undermining savings level. In a related outcome, larger household size relates negatively with savings, which shows that the larger the number of people residing in a home, assuming income is fixed, the lesser the propensity to save by the household. As well, economically active population (ACTPPT; -2.756) has negative impact on savings. These findings point to the fact that most graduates and economically active population are unemployed, as a result have little or no money to save. To buttress this finding, the National Bureau of Statistics (NBS, 2020) report reveals that Nigeria's unemployment rate as at the second quarter (Q2) of 2020 is 27.1% indicating that about 21,764,614 (21.7 million) Nigerians remain unemployed. Altogether, Nigeria's unemployment rate (27.1%) and underemployment rate (28.6%) is stated as 55.7%. This means that the total number of Nigerians who are unemployed or underemployed as at 2020, Q2 is above the aforementioned figure. Going by this report, it can be deduced that the tendency to save by economically active household members that are unemployed will be very low. In contrary, it is quite

clear that the coefficients of health expenditure (LOGHEXP), marital status (MS_MARRIED), house owner (HOWNER) and occupation of household head (OCCU) are not statistically significant to predict household savings (S) in Lagos state.

The coefficient of determination (R^2) stood at 0.708, 0.749, 0.751 and 0.758 which are very high. This indicates that on the average the independent variables explain about 74.15 percent changes in the dependent variable (Savings). While about 25.85 per cent variation in savings cannot be accounted for by the independent variable. The outcome still remains high even after adjusting the R-square for the degree of freedom to percent.

The F–statistic which measures the overall statistical influence of the independent variables in explaining the dependent variable is found to be statistically significant at 0.05 percent confidence level for models 1-4. The F-statistic with probability values of 0.00000 are given as 1253, 512.654, 258.17 and 159.131. These show that the independent variables typically explain the dependent variable as well the result describes the model.

Furthermore, it is also relevant to note that the Durbin- Watson statistics of 1.777, 1.818, 1.817 and 1.750 falls within the accepted region of no positive and negative autocorrelation in the models. Going by the Durbin-Watson (DW) outcomes, it can be deduced that there is the absence of positive and negative autocorrelation between household savings and selected household socioeconomic and demographic indicators.

5.2 Other Diagnostic Test

In order to have a robust outcome, other empirical analyses/tests are carried out. These tests include the heteroscedasticity and normality tests. The heteroscedasticity assessments are set of tests employed to test for a range of specifications of heteroscedasticity in the residuals of the equation. The heteroscedasticity test applied herein include: the Breush-Pagan, white and autoregressive conditional heteroscedasticity (ARCH) tests. See the results in Table 5.

Table 5: Heteroscedasticity Tests

Heteroscedasticity Test: Breusch-Pagan-Godfrey			
F-statistic	7.615748	Prob. F(10,505)	0.0000
Obs*R-squared	67.61895	Prob. Chi-Square(10)	0.0000
Scaled explained	98.03558	Prob. Chi-Square(10)	0.0000

SS			
Heteroscedasticity Test: White			
F-statistic	5.579061	Prob. F(48,467)	0.0000
Obs*R-squared	188.0554	Prob. Chi-Square(48)	0.0000
Scaled explained SS	272.6473	Prob. Chi-Square(48)	0.0000
Heteroscedasticity Test: ARCH			
F-statistic	1.415130	Prob. F(8,499)	0.1873
Obs*R-squared	11.26955	Prob. Chi-Square(8)	0.1869

Source: Authors' own computation, 2020.

From the results in Table 5, the Prob. Chi-Square values of the Breusch-Pagan and white tests connote that, the null hypothesis of no homoscedasticity is rejected while accepting the alternative hypothesis that, there is heteroscedasticity in the residual of the regression model. However, to further validate the robustness of this result and solve the problem of heteroscedasticity likewise the issue of residual not homoscedastic, the study explored alternative heteroscedasticity tests i.e., ARCH LM test and parameter estimates with robust standard errors (Table 6). Going by the ARCH LM result (0.1869) and the robust standard errors estimate, the study posits that the result in Table 4 is free from heteroscedasticity problem.

Table 6: Parameter Estimates with Robust Standard Errors

Dependent Variable: LOGSAV						
Parameter	B	Robust Std. Error ^a	t	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
Intercept	1.733	.497	3.488	.001	.757	2.709
LOGY	1.769	.215	8.237	.000	1.347	2.190
LOGCEXP	-1.110	.170	-6.540	.000	-1.443	-.776
LOGHEXP	.056	.052	1.078	.281	-.046	.158

MALEHEAD	.106	.057	1.845	.066	-.007	.218
MS	.014	.043	.335	.738	-.070	.099
EDU	-.261	.069	-3.802	.000	-.395	-.126
ACTPPT	-.305	.187	-1.632	.103	-.673	.062
HHOWNER	.061	.044	1.389	.166	-.025	.147
OCCU	.133	.066	2.015	.044	.003	.264
HSIZE	-.099	.055	-1.810	.071	-.207	.008
a. HC3 method						

Source: Authors’ own computation, 2021.

In the same vein, the normality test is carried out. The normality test is utilized to see if the disturbance terms are normally distributed. In other words, the normality test is employs to show if the distributions are normal distributed. The Table 7 depicts the normality test carried out on the variables.

Table 7: Normality Test on all Variables

	Statistics	LOGSAV	LOGY	LOGCEXP	HEXP	MALEHEAD	MS	EDU	HSIZE	ACTPPT	HHOWNER
Skewness	Statistics	0.19	0.10	0.05	0.37	0.51	0.22	4.81	1.50	4.81	0.31
	Std Error	0.11	0.11	0.11	0.11	0.11	0.11	0.11	0.11	0.11	0.11
	Z-Statistic= (Stat/ Std Error)	1.78	0.97	0.43	3.50	4.76	2.03	44.99	14.06	44.99	2.92
Kurtosis	Statistics	1.21	1.15	1.05	1.12	1.75	1.96	1.26	0.26	21.26	1.91
	Std Error	0.21	0.21	0.21	0.21	0.21	0.21	0.21	0.21	0.21	0.21
	Z-Statistic= (Stat/ Std Error)	5.65	5.37	4.92	5.21	8.16	9.16	99.32	1.23	99.32	8.93
Kolmogorov - Smirnova	Statistics	0.21	0.19	0.13	0.22	0.41	0.37	0.54	0.49	0.54	0.38
	Significance	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Shapiro -Wilk	Statistics	0.89	0.89	0.94	0.88	0.61	0.63	0.19	0.49	0.19	0.63
	Significance	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00

Source: Authors’ own computation, 2020.

The Z-score in Table 7, shows how the standard deviations deviates from the mean of the distribution. From the outcomes, the Z-values of 1.78, 0.97, 0.43 and 3.50 have standard deviations above the mean, while for the negative values (in bracket) have standard deviations below the mean. Furthermore, the Kolmogorov-Smirnova and Shapiro-Wilk estimated values are statistically significant with Prob. values of 0.00000. This indicates that the distributions are not normally distributed, this outcome can be attributed to homogeneity of socioeconomic status of the respondents. However, the results are supported by the R change and F change outcomes, which explains the variation in the predicted outcome as a result of the changes in the predictors.

6. Conclusion and Recommendations

A good number of findings were revealed in this study. Foremost, it was observed that 800 questionnaires were distributed, and 520 copies were valid which represent a response rate of 65 percent. From the descriptive result, it can be inferred that the mean income for all households is N61745.41K (\$169.16). The average propensity to saves (APS) is depicted as 0.13 while the average propensity to consume (APC) is given as =0.87. Higher income, savings and consumption were recorded in male headed household than their female counterparts. A cursory look at the savings level among different income group shows that average propensity to save (APS) is higher among participants that earns from N36,001- N72,000. That is, the propensity to saves is higher among income category of N36,001-N72,000. The lowest propensity to saves is observed among households that earns income below N18,000.

To support the above outcome, the hierarchical regression is employed to examine the determinants of household savings in Lagos State. Thus, the control for endogeneity was adequately examined in the model. From the results, it is observed that household income (Y) is a key determinant of savings. This is in line with Keynesian theory, that household income is a core determinant of savings. On the contrary, the consumption expenditure on food (CEXP) exerts negative significant impact on household saving. This outcome is supported by the work of Engel (1857) which stressed that food expenditure is an important expenditure that occupies low-income household's expenditure patterns. Therefore, a reduction in household income tends to bring about crowding out of household expenditure on other goods such as savings (Osobase, 2019). Other variables that have significant impact on savings include: educational level of household head (EDU), household size (HSIZE) and economically active population (ACTPPT). However, it is observed that gender (Malehead), marital status (MS_MARRIED), house owner (HOWNER) and occupation of

household head (OCCU) are not statistically significant to predict household savings (S) in Lagos state. Furthermore, the heteroscedasticity and normality tests are carried out. Thus, both Breush-Pagan and white tests posited that the outcome suffered from heteroscedasticity problem, however, using the ARCH LM and robust standard errors estimates indicated that the result is free from heteroscedasticity problem.

In much same way, using the Kolmogorov-Smirnova and Shapiro-Wilk normality tests, the outcome shows that the distributions are not normally distributed, and this is attributed to homogeneity of socioeconomic status of the respondents. Based on the outcomes of the study, it is suggested that the federal and state governments should try as much as possible to encourage financial institutions, that is banks and micro finance institutions to grant loans and credit to small-scale enterprises at low interest rate. This strategy/program will not only create employment opportunities for people but also enhance the income level which may further increase household's savings. With regards to the income factor, one way to improve the savings level is by implementing policies that improve productivity and income of households. In much same way, institutions that are involved in infrastructural development projects need to increase their support, by providing quality and sophisticated infrastructure that will improve the business environment of the Nigeria populaces. Such decisions include improvement in the transport and communication infrastructure. Also, of great importance is increase in government involvement in services that support economic activities in the urban-rural areas such as; electricity, water supply, extension services and marketing channels. These will motivate households to increase their production in goods and services, likewise income and hence savings.

KAYNAKÇA

Abid, S., & Afridi, G. S. (2010). Assessing the Household Saving Pattern of Urban and Rural Households in District Muzaffarabad. *Pakistan Journal of Life & Social Sciences*, 8(2), 137-141.

Adeyemi, O. E. (2007). 'HIV/AIDS and family support systems: A Situation Analysis of People Living With HIV/AIDS in Lagos State', *Journal of Social Aspects of HIV/AIDS*, 4(3), 668-677.

Agbaje, O. & Ajanbadejo, K. (2016). Nigeria's Economy and Recession: Outlook for 2017. Retrieved from <https://www.proshareng.com/admin/upload/reports/ATT00297.pdf>

Agri, E. M., Mailafia, D. & Umejiaku, R. I. (2017). Impact of Economic Recession on Macroeconomic Stability and Sustainable Development in Nigeria. *Science Journal of Economics*, 1-2. ISSN: 2276-6286.

Ahmad, M. & Asghar, T. (2004). Estimation of Saving Behaviour in Pakistan Using Micro Data. *The Lahore Journal of Economics*, 9(2), 73-92.

Ahortor, C. R. K. & Adenutsi, D. E. (2009). The Impact of Remittances on Economic Growth in Small-Open Developing Countries. *Journal of Applied Sciences*, 9(18): 3275-3286.

Aidoo-Mensah, D. (2019). Determinants of rural household savings behaviour: the case of tomato farmers in Ghana. *Review of Agricultural and Applied Economics (RAAE)*, 22(2), 55-70. DOI:10.22004/ag.econ.293649

Ajah, E. A., Itam, K. O., Elemi G. F. & Eniang, S. V. (2017). Determinants of Savings in Calabar Agricultural Zone of Cross River State, Nigeria. *IOSR Journal of Economics and Finance*, 8(1), 45-54. e-ISSN: 2321-5933, p-ISSN: 2321-5925. www.iosrjournals.org

Ando, A. & Modigliani, F. (1963). The life cycle hypothesis of saving: Aggregate implications and tests. *American Economic Review*, 55-84.

Beverly, S. & Sherraden, M. (1999). Institutional determination of savings: Implication for low-income households and public policy. *Journal of Socio-*

Economics, 28 (4), 457-473.

Bime, M. W. (2007). Savings mobilization and rural credit market performance in the North-West Province, Cameroon. Unpublished PhD thesis, Michael Okpara University of Agriculture Umudike, Abia State., Nigeria.

Bisat A., Mohammad A. & Erain, E. L. (1997). Growth, Saving and Investment in Arab Economies. IMF Working Paper, pp. 33. Washington, D.C.

Browning, M. & Lusardi, A. (1996). A Household Savings: Micro Theories and Micro Facts,” *Journal of Economic Literature*, 34(4): 1797-1855.

CBN (2012). Understanding Monetary Policy Series; Economics Recession. No. 12. Retrieved from <https://www.cbn.gov.ng/out/2015/mpd/understanding%20monetary%20policy%20series%20no%2014.pdf>

Chhoedup, T. (2013). Analyzing Household Saving determinants in Bhutan. *International Journal of Humanities and Management Sciences (IJHMS)*, 1(2), 179-183. ISSN 2320–4044 (Online).

Duesenberry, J. S. (1949). *Income, Saving and the Theory of Consumer Behavior*. Harvard University Press Cambridge, MA.

Egoro A., S. & Obah, D. O. (2017). Impact of National Savings on Economic Growth in Nigeria (1990-2015). *IIARD International Journal of Economics and Business Management*, 3(4), 28-60. ISSN 2489-0065.

Engel, E. (1857). Die Productions-und Consumtionsverhältnisse des Königreichs Sachsen, *Zeitschrift des Statistischen Bureaus des Königlich Sächsischen Misisteriums des Innern*, 8, 1-54.

Friedman, M. (1957). *The theory of consumption function*. Princeton University Press Princeton, NJ.

Ghafoor, A., Hussain, M., Naseer, K., Ishaque, M., & Baloch, M. (2010). Factors affecting income and saving of small farming households in Sargodha district of The Punjab, Pakistan. *Pakistan Journal of Agriculture: Agricultural Engineering Veterinary Sciences* (Pakistan), 26(2), 27-35.

Hafeez, R., Faridi, M. & Bashir, F. (2010), “Households Saving Behaviour.

Research in Social Sciences Review, 2(8). <http://www.ijmra.us>

Huberman, G., Iyengar, S. & Jiang, W. (2007). Defined contribution pension plans: determinants of participation and contributions rates, *Journal of Financial Services Research*, 31, 1-32. DOI: 10.1007/s10693-007-0003-6.

Iya, I. B., Purokayo, S. G. & Yusuh, G. (2012). The effects of HI V/AIDS on production and income among rural households in Adamawa State of Nigeria. *Global Journal of Health Science*, 4(1), 245-252.

Jamal, N., Hanif, M., & Mushtaq, M. (2014). Interval Regression Model for Family Income and Saving. *World Applied Sciences Journal*, 32(11), 2276-2284.

Johannisson, I. (2008). Private pension savings: gender, marital status and wealth evidence from Sweden in 2002, working paper, University of Gothenburg, Sweden. Available at: <http://gup.ub.gu.se/publication/70676-private-pension-savings-gendermarital-status-and-wealth-evidence-from-sweden-2002> (accessed January 2020).

Kasongo, A. & Ocran, M. K. (2018). Determinants of household saving in South Africa. Retrieved from; <https://propertibazar.com/.../determinants-of-household-saving-in-south-africa-1980-2>

Keynes, J. M. (1936). *General theory of employment, interest and money*. UK: Palgrave Macmillan.

Khan, T., Gill, A. R. & Haneef, S. (2013). Determinants of Private Saving: A Case of Pakistan. *Asian Journal of Economic Modelling* 1(1), 1-7.

Kibet, L. K., Mutai, B. K., Ouma, D. E., Ouma, S. A. & Owuor, G. (2009). Determinants of household saving: Case study of smallholder farmers, entrepreneurs and teachers in rural areas of Kenya. *Journal of Development and Agricultural Economics*, 1(7), 137-143.

Lagos State AIDS Control Agency (2009). Evaluation of the HIV/AIDS fund (HAF) 1 & 2, final report. Retrieved from lsaca-nigeria.org/wp.../03/LSACA-HAF-Evaluation-May-2009-Final-Report-2.doc.

Lagos State Economics and Financial Update-Fiscal Strategy Paper for 2014-2016

- (2013). Retrieved from [www.sparc-nigeria.com/RC/files/2.2.13 Lagos Economic Update Strategy.pdf](http://www.sparc-nigeria.com/RC/files/2.2.13_Lagos_Economic_Update_Strategy.pdf)
- Lewbel, A. (2006). Engel Curves Entry for the New Palgrave Dictionary of Economics. 2nd Edition. Boston College revised.
- Lucía, R. A., Sara, F. L. & Milagros, V. B. (2015). The determinants of privately saving for retirement: the cases of Portugal and Spain. *European Journal of Applied Business Management* 1(1), 69-92. ISSN 2183-5594
- Lum, Y. & Lightfoot, E. (2003), “The effect of health on retirement saving among older workers”, *Social Work Research*, 27(1), 31-44. DOI:10.1093/swr/27.1.31.
- Lundberg, S. J. & Ward-Batts, J. (2000), “Saving for retirement: Household bargaining and household net worth”, working paper 2000-004, Michigan Retirement Research Center, Michigan (United States), April. Available at: <http://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/50616/wp004.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (accessed January 2020).
- Mirach, T. H. & Hailu, Y. M. (2014). Determinants of Household Saving in Ethiopia: A case of North Gondar Zone, Amhara Regional State. *International Journal of Development and Economic Sustainability*, 2(4), 37-49. ISSN: 2053-2199, Online ISSN: 2053-2202.
- Modigliani, F. & Ando, A. (1957). Tests of the life cycle hypothesis of savings: comments and suggestions. *Bulletin of the Oxford University Institute of Economics & Statistics*, 19 (2), 99–124.
- Muradoglu, G. & Taskin, F. (1996). Differences in household savings behavior: evidence from industrial and developing countries. *The Developing Economies*, 34(2), 138-153.
- Nagawa, V., Wasswa, F. & Bbaale, E. (2020). Determinants of gross domestic savings in Uganda: an autoregressive distributed lag (ARDL) approach to cointegration. *Journal of Economic Structures*, 9(39). <https://doi.org/10.1186/s40008-020-00209-1>
- Nathrudee, S., & Piyarat, K. (2015). Household Saving Behavior and Determinants of the Forms of Saving and Investment in Thailand. *Journal of Economics, Business and Management*, 3(3): 326-330.

National Bureau of Statistics, (2020). Macro-Economic News 13.9 million Nigerian youth are unemployed – Retrieved from <https://nairametrics.com/2020/08/14/13-9-million-nigerian-youth-areunemployed-as-at-q2-2020-nbs/>

Nwosu, E. O., Anumudu, C. N. & Nnamchi, C. E. (2020). Microeconomic Determinants of Household Savings in Nigeria. *Journal of International Development*, 32(2), 150-167. <https://doi.org/10.1002/jid.3440>

Odey, F. I., Effiong C. E. & Nwafor, J. U. (2017). Savings-Investment and economic growth nexus in Nigeria. *International Journal of Development and Economic Sustainability*, 5(7), 1-14. 2053- 2199 (Print), 2053-2202 (Online)

Odoemenem, I. U. (2005). Assessment of agricultural credit availability to small-scale farmers in Benue State. *Journals of Agricultural Science and Technology*, 15 (1&2), 79-87.

Ojha, V. P., & Pradhan, B. K. (2010). The macro-economic and sectoral impacts of HIV and AIDS in India, A CGE Analysis. NCAER, UNDP India. Retrieved from www.ncaer.org/free-download.php?PID=226

Ojiegbe, J. N., Duruechi, A. H. & Makwe, E. U. (2016). Savings, investment and economic growth in Nigeria. *American Journal of Economics*, 5(1), 9-20.

Olofinji, L. (2015). Population and habitation in Lagos State. Retrieved on May 2nd 2019 from <http://nigeriarealestatehub.com/population-and-habitation-in-lagos-state.html/>

Olusegun, O. (2010). Lagos state HIV/AIDS response review (2006–2010) & Lagos State HIV/AIDS strategic plan (2010–2015). Retrieved from www.lsaca.org/wp-content/uploads/2012/03/final-ERPS.doc

Opoku, P. K. (2020). The Short-Run and Long-Run Determinants of Household Saving: Evidence from OECD Economies. *Journal of Comparative Economic Studies*, 62(2020), 430–464. <https://doi.org/10.1057/s41294-020-00123-2>

Osobase, A. (2019). Factor Influencing Food Expenditure Patterns Among HIV/AIDS Affected Households in Lagos State of Nigeria. *Turkish Research Journal of Academic Social Science*, 2(2), 8-22.

Ozioma, E. F., Idenyi, O. S., Chinyere, U. C. & Eze, A. O. (2016). The Determinants of Domestic Private Savings in Nigeria. *British Journal of Economics, Management & Trade*, 15(2):1- 16. Article no.BJEMT.27712. ISSN: 2278-098X.

Ramesh, K. H. (2011). Savings, Investment and Economic Growth in Ethiopia: Evidence from ARDL approach to co-integration and TYDL granger causality tests. *Journal of Economics and International Finance*, 6(10), 232-248.

Salam, M. A. & Kulsum, U. (2002). Savings behaviour in India: An empirical study. *Indian Economic Journal*, 50(1), 77-80.

Samantaraya, A., & Patra, S. K. (2014). Determinants of Household Savings in India: An Empirical Analysis Using ARDL Approach. Hindawi Publishing Corporation Economics Research International, Article ID 454675, 1-8. <http://dx.doi.org/10.1155/2014/454675>

Saqib, S. E., Panezzai, S., Ullah, H., Ali, U. & Usman, H. (2016). Determinants of Household Savings in Rural and Urban Areas: The Case of Chitral District, Pakistan. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 6(3) 54-64. ISSN:2222-6990.

Sawuya, N. (2018). Micro Analysis of the Determinants of Household Savings: Empirical Evidence from Uganda. *International Journal of Innovative Research and Development*, 7(1), 1-11.

Schmidt-Hebbel K., Serven L., & Solomano A. (1996). Saving and Investment: Paradigms, puzzles, policies. *World Bank Research Observer*, 11 (1), 87-117.

Sebhatu, K. T. (2012). Management of savings and credit cooperatives of outreach and sustainability: Evidence from Southern Tigray Region of Ethiopia. *Research Journal of Finance and Accounting*, 2 (7/8), 16-20.

SFC Securities Limited (2017). Nigerian Economic Report. Retrieved from www.sfcsecurities.com/images/sfc/SFC-Economic-Review-2016.pdf

Shahab, S., Sanaullah, P., Hidayat, U., Mardan, K. P. Ubaid, A. & Hazrat, U. (2016). Determinants of Household Savings in Rural and Urban Areas: The Case

of Chitral District, Pakistan. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 6(3), 53-64. ISSN: 2222-6990. DOI:10.6007/IJARBSS/v6-i3/2032 URL: <http://dx.doi.org/10.6007/IJARBSS/v6-i3/2032>.

Shido-Ikwu, B., S. (2017). Economic Recession in Nigeria: A case for Government Intervention. *SSRG International Journal of Economics and Management Studies (SSRG-IJEMS)*, 4(6), 50- 53. June 2017 ISSN: 2393 - 9125 www.internationaljournalsssrg.org

Shyamala, N. (2015). Exploring the economic effects of HIV. *Indian Journal of Medical Ethics*, 12(2). Accessed from www.issuesinmedicalethics.org/index.php/ijme/article/view/2216/4725

Tomasz, S. (2017). The determinants of household savings in Poland. Available from: https://www.researchgate.net/publication/318453322_The_determinants_of_household_savings_in_Poland [accessed Jun 04 2019].

Tsega, H., M., & Yemane, M. H. (2014). Determinants of Household Saving in Ethiopia: A Case of North Gondar Zone, Amhara Regional State. *International Journal of Development and Economic Sustainability*, 2(4), 37-49. Published by European Centre for Research Training and Development UK (www.eajournals.org). Print ISSN: 2053-2199, Online ISSN: 2053-2202.

ur Rehman, H., Bashir, F., & Faridi, M. Z. (2011). Rural-Urban Saving Differentials in Pakistan: Investigation from Primary Data. *International Journal of Humanities and Social Science*, 1(10), 268-277.

Verma, R. (2007). Savings, investment and growth in India: An application of the ARDL bounds testing approach. *South Asia Economic Journal*, 8(1), 87-98.

İSVEÇ’TE YEREL LİDERLİK

Pınar AKARÇAY*

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, İsveç’te yerel reformlar ve bu reformların yerel liderliğe olan etkisini incelemektir. Yerel yönetimlerin kurumsal yapılarında ciddi değişiklikler yapan yerel reformlar, temelde klasik model eleştirilerine dayandırılmıştır. Bu bağlamda temel eleştiri, yasama fonksiyonunu yerine getiren yerel meclislerin, yerel yönetimin tüm siyasi güç ve otoritesini elinde bulundurduğu, ‘idare’ fonksiyonunu yerine getiren komitelerin ise daha aciz ve işlevsiz kaldığına yöneliktir. Bu kapsamda, diğer birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi İsveç’te de idareyi ve yerel liderleri güçlü ve işlevsel hale getirmeye çalışan yerel reformlar yapılmıştır. Ancak, uygulamada yerel reformların, yerel liderliği ne kadar güçlü ve işlevsel hale getirdiği önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira pratikte, idare ve yerel liderlik, önceki dönemlere kıyasla daha belirgin roller üstlenmiş olsa da meclis ve siyasi partiler ihtiyaç duyduklarında idari meselelere müdahale edebilmişlerdir. Bununla birlikte, yapılan yerel reformlarda yerel liderlerin ‘siyaset’ ile etkileşimindeki, rol ve konumu yeterince açık biçimde ortaya konmadığından, yerel liderler, idarecilik ve parti üyesi olmak arasında kalmış ve belirgin bir davranış ortaya koyamamışlardır.

Anahtar Kelimeler: İsveç, Yerel Yönetimler, Yerel Liderlik, Yerel İdare, Yerel Reformlar

ABSTRACT

LOCAL LEADERSHIP IN SWEDEN

The aim of this study is to examine local reforms in Sweden and the impact of these reforms on local leadership. Local reforms, which made serious changes in the institutional structures of local governments, were basically based on classical model criticisms. In this context, the main criticism is that the local councils, which fulfil the legislative function, hold all the political power and authority of the local government, and the committees that fulfil the 'administration' function are more helpless and dysfunctional. In this context, as in many other European countries, local reforms have been made in Sweden, which try to make the administration and local leaders strong and functional. However, it is a critical question of how strong and functional local reforms make

* Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, Gümrük İşletme Bölümü,

(pinarakarcay@trakya.edu.tr) 0000-0002-5231-0567

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. XIV, No. 1, (Nisan 2021)

Geliş Tarihi: 19.12.2020

Kabul Tarihi: 28.04.2021

Bu makaleden alıntı yapmak için: Akarçay, P., (2021, April). İsveç’te Yerel Liderlik. YDÜ SOSBİLLER, 14(1), 64-93.

local leadership in practice. In practice, even though administration and local leadership have played more distinct roles compared to previous periods, parliament and political parties have been able to intervene in administrative matters when needed. However, since the role and position of local leaders in their interaction with "politics" were not clearly revealed in the local reforms, local leaders were caught between being an administrative and being a party member and could not exhibit a distinctive behavior.

Keywords: *Sweden, Local Governments, Local Leadership, Local Administration, Local Reforms*

1. Giriş

Günümüzde yerel liderliğe yönelik olarak yürütülen birçok bilimsel tartışma, son yıllarda yapılan yerel yönetim reformlarına dayandırılmıştır. Özellikle yerel yönetimlerin kurumsal yapılarını yeniden formüle etme amacı taşıyan bu reformların, yerel liderliği de yeniden şekillendirdiği üzerinde durulmuştur (Detaylı bilgi için bkz. Stoker, 1999; Rao, 1993; Berg, 2000). Nitekim klasik model bürokrasinin Weber (1971) tarafından ilk kez formüle edilmesinden bu yana, kurumsal yapıların liderliği şekillendirici bir etkiye sahip olduğu genel bir kanı haline gelmiştir (Berg ve Rao, 2005; Elcock, 2001). Birçok ülkede gelişen yerel reformlar, temelde Wollmann'ın klasik model olarak sınıflandırdığı, yasama fonksiyonunu yerine getiren yerel meclisler (*politics*) ile 'idare' (*executive*), yani yürütme fonksiyonunu yerine getiren yerel liderler ve komiteler ayırımına yönelik eleştirileri içermiştir.

Zira klasik modelde, önemli meselelerde politika belirleme ve siyasal karar alma otoritesi meclise ait iken, alınan kararları uygulayan otorite ise idaredir (Wollmann, 2004). Klasik modelde meclise büyük önem atfedildiğinden, yerel meclis güçlendirilmiş, idare ise daha işlevsiz kalmıştır (Berg ve Rao, 2005; Wollmann, 2004). Bu bağlamda, idari süreçlerin, liderlerin ve komitelerin etkinliği ikinci planda kalmıştır. Klasik modelde idarenin, meclis karşısındaki işlevsizliğine yönelik tartışmalar, yerel yönetimlerde kurumsal/yapısal düzenlemelerin önünü açmıştır. Bu bağlamda, meclis-idare ilişkisinin yeniden formülasyonu ve idarenin yeniden yapılandırılmasını içeren düzenlemeler devreye girmiştir. İdareye ve yerel lidere, klasik modelden farklı bir rol yükleyen yerel reformlar, lideri güçlendiren ve idareyi meclisten belirgin çizgilerle ayıran uygulamalara odaklanmıştır (Montin, 2002; Berg ve Rao, 2005). Bununla ilintili olarak, 1990'lardan itibaren birçok Avrupa ülkesinde devreye giren yerel reformlar, yerel yönetimleri yapısal ve kurumsal açıdan yeniden şekillendirirken, yerel idarelerin ve liderlerin güçlendirilmesine destek olmuştur.

İsveç, sonraki sayfalarda daha detaylı biçimde açıklanan Wollmann'ın kategorize ettiği yerel yönetim sistemlerinden monistik (*monistic*) ve tektipçi (*uniform*) yerel yönetim sistemine sahiptir. Belirtmek gerekir ki, monistik

sistemde, yerel meclisler, yerel yönetimin tüm siyasal gücünü temsil ederken, tektipçi sistemde yerel liderliği temsil etmiştir. Dolayısıyla, İsveç'te yerel meclisler hem siyaset hem de büyük oranda idare fonksiyonunu birlikte yerine getirmiştir (Kleven vd., 2000). Bu durum 1970'lerden itibaren devreye yerel reformlarla değişmeye başlamıştır. Nitekim bu dönemde yapılan düzenlemelerle, meclis-idare ayrımını belirginleştiren, idare ve yerel lideri güçlendiren yönde adımlar atılmıştır. Bu bağlamda, idarenin uzmanlaşma (*professionalism*) temelinde yeniden örgütlenmesi ile yerel liderlik rolünün seçimle iş başına gelmiş "Yürütme Komitesi başkanına" (*kommunalråd*) verilmesi düzenlenmiştir (Bergström vd., 2008). Böylece meclis ve idare belirgin biçimde ayrı alanlar olarak kabul edilmiştir (Haglund, 1998). 1980 ve 1990'larda yapılan yerel reformlarla, yerel yönetimlerin organizasyon yapısında, idareyi ve bununla bağlantılı olarak yerel liderliği kurumsallaştıran değişiklikler yapılmıştır. Yapılan düzenlemelerle, yürütme fonksiyonu yerel komiteler arasında paylaştırılırken, tüm komitelerin sevk ve idaresi "Yürütme Komitesi"ne (*Executive Committee*) verilmiştir (Bergström vd., 2008). Yürütme komitesi başkanı (*kommunalråd*) tam zamanlı çalışan, profesyonel bir 'bürokrat' (*bureaucrat*) olarak tanımlanmıştır (Bergström vd., 2008). Ancak bu profesyonel bürokrat, tıpkı yerel temsilciler gibi seçimle iş başına gelmektedir. Dolayısıyla çoğunlukla siyasi parti üyesi bu kişiler, siyasi partilerce aday gösterilmektedir. Bununla bağlantılı olarak, pratikte yapılan reformların ve uygulamaların, bahsedilen klasik model eleştirilerini karşılamadığı görülmektedir. Nitekim İsveç Yerel ve Bölgesel Otoriteler Birliği SALAR'ın (*The Swedish Association of Local Authorities and Regions-Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)*) ortaya koyduğu çalışma bunu destekler niteliktedir. Zira uygulamada yerel meclislerin, idari meselelere müdahale etme eğiliminde olduğu ve bu durumun yerel liderliğin güçlenmesini ve meclis-idare ayrımını neredeyse imkânsız hale getirdiği belirtilmiştir. Ayrıca, yapılan yerel reformlarda yerel liderlerin siyasal temsilcilerle ilişkisinde rolü ve konumu tam olarak ortaya konmadığından yerel liderler profesyonel bir bürokrat olmak ile siyasi parti üyesi olmak arasında rol karmaşası yaşamış ve bu durum güçlü bir yerel lider anlayışının gelişmesine engel olmuştur. Nitekim bugün hala İsveç'te SALAR ve Kamu Yönetimi Bakanlığı (*Ministry for Public Administration*) gibi resmi otoriteler yerelde idare fonksiyonunun ayrılığına yönelik çalışmalarını sürdürmektedirler.

Bu doğrultuda bu çalışmanın temel amacı, İsveç'te yerel reformların 'yerel liderliğe' yansımalarını incelenmektir. Çalışma, yerel idare ve yerel liderliğe yönelik yerel reformların, İsveç'te idare ve liderliği nasıl etkilediğini ve uygulamada ne gibi sonuçlar ortaya koyduğunu problematize etmektedir. Bu bağlamda çalışmanın temel sorunsalı, yapılan reformların teori ve uygulamadaki karşılıklarının araştırılmasıdır. Dolayısıyla bu çalışmayla bugün İsveç'te teoride

başarılı bulunan reformların pratikteki muhtemel sonuçlarını tartışarak literatüre katkı sunmak amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında, resmî kurumların birincil veri kaynakları ve konuya ilişkin kitap, makale, dergi gibi ikincil veri kaynaklarından yararlanılmış, söz konusu kaynaklar yorumsamacı yöntemle ele alınmıştır. Bu doğrultuda çalışma iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda, yerel liderlikle ilgili kavramsal ve teorik bir çerçeve ortaya koymak amaçlanırken, ikinci kısımda İsveç örneği incelenmiştir. İsveç örneğinde, yerel reformların yerel liderliğe etkileri tartışılmıştır.

2. Liderlik Kavramı

Liderlik sosyal bilimlerin sosyoloji, psikoloji, ekonomi ve siyaset gibi birçok disiplini tarafından işlenen bir konudur. Farklı disiplinlerdeki bütün tartışmaları kapsayan bir liderlik tanımı bulunmamakla birlikte bu konuda önde gelen araştırmacılardan biri olan Gill'e (2006) göre liderlik, yenileşme (*innovation*), güven (*trust*), amaçlılık (*purposefulness*), yönelim (*direction*) ve yönetebilirlik (*manageability*) gibi kavramları çağrıştırmaktadır. Gibb'e (1979) göre ise, liderlik bazı karakteristik özellikler üzerinden tanımlanabilir. Bu kapsamda ilk olarak, liderliği bireyler arası ilişkiler olarak karakterize etmiştir. İkinci olarak, bu ilişkinin rastgele gelişen bir ilişki olmadığını belirtmiştir. Üçüncü olarak ise, liderliğin sınırlı sayıdaki bireylerin daha kalabalık kitleler üzerindeki gücünü ima ederek, asimetrik bir karakteri olduğunu ileri sürmüştür.

Edinger (1975) ise liderliği toplumdaki değerlerin otoriter biçimde (*vertical*) dağılımının bir düzeyi ya da daha özeldir kamu politikalarının bir çıktısı olarak kabul etmektedir. Liderliğin, modern demokrasilerin gelişmesine paralel olarak kurumsallaşma eğilimi gösterdiğini ve yürütme yetkisine sahip olduğunu belirtmiştir. Edinger'e göre liderlik, yürütmeye ilişkin birçok politik aktör ve kurum (medya, toplumsal ve siyasal örgütler gibi) üzerinde etki ve arabuluculuğu kapsamaktadır. Böylece Edinger'in liderlik tanımı, çeşitli grupların beklentilerini yerine getirme gayreti içinde olan çok-amaçlı (*multipurpose*) bir karaktere sahiptir. Seligman (1979), Edinger'in liderlik tanımına bağlayıcı normlar, liderin otoritesinin kapsamı ve bunların uygulama araçlarını dâhil etmiştir. Buradan hareketle, çeşitli düşünürlerce liderliğin; (1) belli başlı anahtar rollerin ve görevlerin aksiyona geçtiği davranışsal (*behavioural*) bir karakter, (2) liderlerin bulunduğu siyasal çevreyle etkileşim kurduğu ve kamusal kararlara etki edebildiği durumsal (*situational*) bir karakteri olduğu ileri sürülmüştür (Seligman, 1979; Stone, 1995; Tucker, 1995; Elgie, 1995).

Liderlik araştırmalarına Haus ve Heinelt (2005) yürüttükleri yerel ölçekli çalışmalarla destek vermişlerdir. Haus ve Heinelt yukarıda bahsedilen liderlik tanımlarının tümüne katılmakla birlikte, liderliği daha kapsayıcı ve açıklayıcı bir düzeye taşımayı hedeflemişler; bu bağlamda, liderliğin iki önemli pozisyonu

üzerinde durmuşlardır. Bunlardan ilki liderliğin kurumsal yapısı, ikincisi ise liderliğin yürüttüğü çevredir. Kurumsal yapı ve çevre, liderliğe doğrudan şekil veren unsurlar olarak ele alınmış ve bunların hemen her tür yerel yönetim sisteminde liderlik pozisyonunu etkilediği vurgulanmıştır. Bu kapsamda, iki yerel yönetim sistemini savunularını detaylandırmak için kullanmışlardır. Bunlardan ilki liderliğin, yerel meclis ve idareye (komiteler) göre görece daha güçlü olduğu modeldir. Bu modele kimi açılardan dualistik sistemi örnek olarak vermişlerdir. Keza dualistik modelde meclisten ayrı ve güçlü bir idare vardır. Bu modelde liderlik güçlü pozisyondayken, yerel yönetim zayıf ve neredeyse etkisiz pozisyondayken, liderler merkezi yönetimin emir ve talimatlarına yasal düzlemde bağlı pozisyondayken, İkinci modelde ise, liderlik görece daha zayıf, yerel yönetim daha güçlüdür. Bu modelde lider, kolektif kararlarda aktörler arasında (sendikalar, ticaret örgütleri, diğer toplumsal örgütler vb.) ortaklaşmacı ve uzlaşmacı pozisyonundadır. Burada konsensüs odaklılık esas olduğundan liderin güç ve yetkileri paylaştırılmıştır. Bu modele İsveç gibi monistik ve tektipçi yerel yönetim sistemleri örnek olarak verilmiştir.

3. Yerel Yönetim Sistemleri ve Liderlik

Tarihsel olarak yerel liderlik ile kurumsal yapı arasındaki ilişki her yerel sistemde aynı çıktılar ortaya koymamıştır. Bazı yerel sistemlerde lider, tekil bir kişi olarak kazanılmış güç ve otoriteye sahipken, bazılarında ise yürütmenin diğer kurumları ve hatta seçilmiş temsilcilerle koordinasyon ve işbirliği geliştirmek zorunda kalmıştır (Stone, 1995; Svava, 1994). Tekil bir lider olarak yerel siyaset ve demokrasiye kendi belirlediği hedefler doğrultusunda yön verebilirken, işbirliğine dayalı yerel sistemlerde diğer aktörlerden de destek alabileceği amaçlara odaklanmıştır (Detaylı bilgi için bkz. Berg ve Rao, 2005; Hambleton ve Sweeting, 2004).

Nitekim Wollmann'ın bu konuda yürüttüğü kapsamlı çalışmalar, yerel liderlik ve yerel yönetim sistemleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştur. Bu bağlamda Wollmann (2000; 2008; 2009), Avrupa'daki yerel yönetim sistemlerini üçe ayırmıştır. İlki, 'Monistik' (*monistic*) ve 'Dualistik' (*dualistic*) karşıtlığına dayandırılmış sistemdir. Bu iki sistem arasındaki belirgin fark, yerel meclis (*local council*) ve yerel idarenin (*local executive*) güç, yetki ve sorumluluklarının dağıtımında görülmektedir. Monistik sistemde seçilmiş temsilcilerden oluşan yerel meclisler yerel yönetimin bütün siyasal gücünü temsil eden yapılar olarak düzenlenmiştir. Bu bağlamda yerel meclisler karar verici otoriteler olmakla birlikte, yürütme (*executive*) fonksiyonu da bulunmaktadır. Yerel meclislerin, yerel idari birimleri ve personeli yönlendirme, kontrol etme yetkileri vardır. Wollmann'ın bulgularına göre başta Almanya, İngiltere ve İsveç olmak üzere diğer İskandinav ülkeleri de belli bir dönemde bu sistemi kullanmışlardır.

Dualistik sistemde ise, seçilmişlerden oluşan yerel meclisler karar verici bir otorite olarak liderliğini korurken, yürütme fonksiyonunu meclisten ayrı olarak kurumsallaştırılmış idare, yani komiteler yerine getirmektedir. Dualistik sistemin köklerini 1789 tarihli Fransız belediye düzenlemesine bağlayan Wollmann, bu sistemi yerel parlamenter yönetim modeli olarak da nitelemiştir.

İkincisi, ‘Tektipçi’ (*uniform*) ve ‘İkili’ (*dual*) karşıtlığına dayanan sistemdir. Tektipçi modelde yerel güç, liderlik ve sorumluluk, yerelleşme (*decentralization*) ve yerel özerklik ilkesine (*local self-government*) göre dağıtılmıştır. Bu sistemde, seçilmiş yerel meclisler büyük oranda yerel liderliği elinde tutmakla birlikte, bu liderliği paylaşma konusunda özgür bırakılmışlardır. Bunun anlamı, yerel meclisler yürütme fonksiyonunu yerine getirecek bir idari yapı kurup kurmama konusunda karar verici otoritelerdir. Wollmann bu sistemi başta İsveç olmak üzere diğer İskandinav ülkelerinin yaygın olarak kullandığını belirtmiştir. İkili sistemde ise, yerel yönetimler hem yerel yasalarla belirlenen görev ve sorumlulukları hem de merkezi yönetimin verdiği görev ve sorumlulukları yerine getirirler. Burada liderlik iki başlıdır. Yasal sorumlulukların yerine getirilmesinde seçilmiş meclisler güç ve liderliği elinde bulundururken, merkezden atanan sorumlulukların uygulanmasında güç ve liderlik yerel komitelere (*local-executives*) verilmiştir.

Üçüncüsü ise, ‘Ayrıştırıcı’ (*separationist*) ve ‘Birleştirici’ (*integrationist*) karşıtlığına dayanan sistemdir. Ayrıştırıcı ve birleştirici modeller merkez-yerel ilişkilerinden bahsetmektedir. Bu bağlamda, yerel yönetimleri merkezden ayrı kurumsallaştıran, siyasal güç ve sorumluluk veren sistem ayrıştırıcı olarak nitelenirken, yerel yönetimlerin merkez bünyesinde örgütlendiği ve merkezin güdümünde çalıştığı sistem birleştirici olarak nitelendirilmiştir. Bu noktada belirtmek gerekir ki, İsveç Wollmann’ın belirttiği bu üç sistem arasından, monistik (*monistic*) kökleri olmakla birlikte, tektipçi (*uniform*) ve ayrıştırıcı (*separationist*) modele dayanmaktadır (Wollmann, 2008).

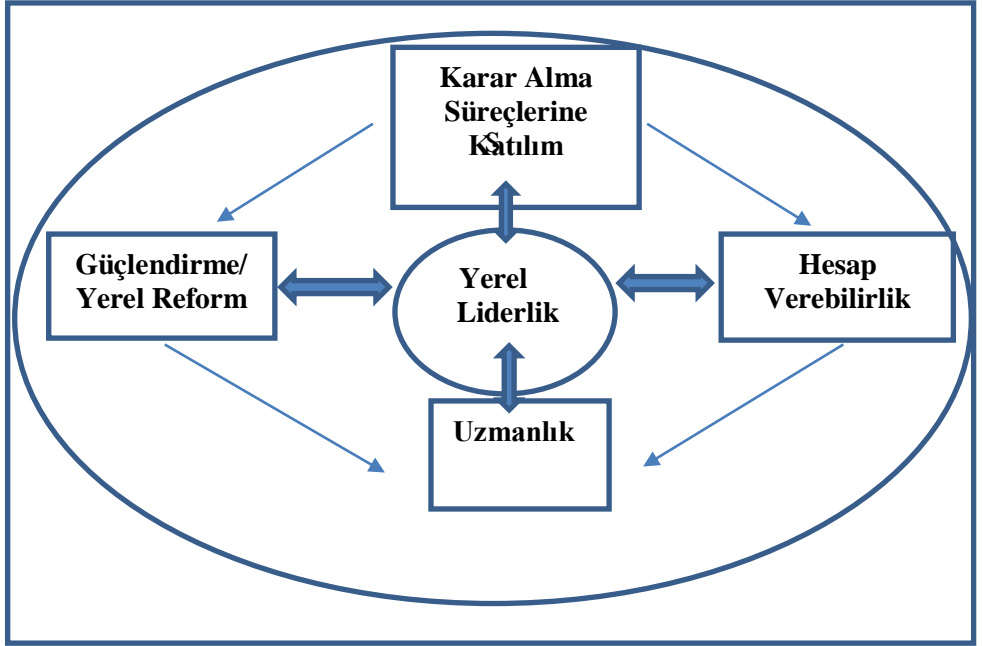
4. Yerel Reformlar ve Liderlikte Yeni Trendler

Yerel reformların temel motivasyonu meclis (*council*) ve idare (*committee*) ayrımını içeren klasik modelin eleştirisine dayandırılmıştır (Larsen, 2005). Nitekim tüm yerel sistemler için geçerli ‘klasik’ bir kurumsal model bulunmamasıyla birlikte, “klasik” sınıflandırılması Wollmann’ın (2004; 2010) bu alana ilişkin çalışmaları referans gösterilerek yapılmıştır. Wollmann’ın belirttiği ‘klasik model’ Avrupa’da birçok ülkenin kabul ettiği ve benimsediği, yerel meclis ve idare (komite) ayrımında işleyen bir sistemdir. Wollmann’ın kategorizasyonuna göre klasik anlamda meclis-idare modeli, kurumsal/yapısal olarak meclis ve idare ayrımına oturtulmuştur. Ona göre bu sistem klasik bir sistemdir; zira politika belirleme ve karar alma otoritesi siyasal güç sahibi olan

meclise aitken, alınan kararları uygulayan otorite ise idaredir (komiteler). Klasik modelde birçok önemli konuda karar alma yetkisi meclise aitken, bazı idari ve mali konularda yetki komitelere bırakılmıştır. Bu durum komitelerin işlevsizliğine yönelik tartışmaları başlatırken, yerel yönetimlerde yeni kurumsal/yapısal düzenlemelerin önünü açmıştır (Leach ve Wilson, 2000). Nitekim İsveç, Danimarka ve İngiltere gibi klasik modeli uygulayan ülkelerde komitelerin işlevsizliğine yönelik eleştiriler yerel yönetimlerde reform fikrini tetiklemiştir.

Klasik modelin eleştirisi genel olarak üç önemli argümana dayandırılmıştır. Bunlardan ilki, komitelerin, idari ve mali karar gücü olduğu halde seçim yerine atamayla iş başına gelmesidir (Leach ve Wilson, 2000). Bu durumun karar alma süreçlerinde komitelerin pozisyonunu verimsizleştirdiği iddia edilmiştir (Leach ve Lowndes, 2004). İkinci eleştiri argümanı, klasik modelde meclise büyük önem atfedildiğinden siyasal karar alma süreçleri ve siyasi partiler ön planda tutulmuş iken, idari karar süreçleri ve komitelerin etkinliği ikinci planda kalmıştır (Berg ve Rao, 2005). Bu durumun komiteleri, hantal ve mali meseleler dâhil önemli konularda hızlı karar alamayan, etkin politika üretemeyen aciz yapılara dönüştürdüğü iddia edilmiştir (Leach ve Lowndes, 2004). Üçüncü eleştiri argümanı ise, meclisin karar alma süreçlerinde müzakere ve işbirliği geliştirmeye yönelik tartışmalar, şeffaflık ve hesap verebilirlik noktasında önemli kabul edilirken, komitelerin karar alma süreçleri bu tartışmaların dışında kalmıştır (Berg, 2000). Böylece özellikle bütçe gibi bazı kritik meselelerde, müzakere ve işbirliği süreçleri söz konusu olmadığından, komitelerin etkinliği sorgulanabilir hale gelmiştir (Larsen, 2005). Bu nedenle idareyi kurumsal olarak yeniden formüle edecek ve daha verimli ve etkin işleyen yapılara dönüştürecek yerel reformlara ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır (Leach ve Wilson, 2000). Bu bağlamda idarenin uzmanlık, güçlendirme, hesap verebilirlik, katılımcılık gibi önemli konularda desteklenmesini sağlayacak reformlar üzerinde durulmuştur. (Bkz. Şekil 1)

Şekil 1. Yerel Reformlar, İdare ve Liderliğin Yeniden Şekillendirilmesi

Kaynak: (Berg ve Rao, 2005: 9)

Nitekim son yıllarda Avrupa ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkede yapılan yerel reformlar klasik anlamda meclis (*council*) ve idare (*committee*) modeline dayanan yerel yönetim sistemini idare-odaklı (*executive-oriented*) düzenlemelere maruz bırakarak yeniden formüle etmeye çalışmıştır (Larsen, 2005). Bu bağlamda yerel yönetimlerde, parlamenter model, başkanlık modeli ve her ikisinin de bir tür karışımı niteliğindeki karma (*hybrid*) model geliştirilmiştir (Larsen, 2005; 2002). Her üç yönetim formunda belirgin biçimde idare ve idarenin başında bulunan liderin (*mayor*) resmi otoritesi güçlendirilirken, uzmanlaşma, hesap verebilirlik ve katılımcılık gibi düzenlemeler de yer almıştır. Parlamenter modelde, yerel meclis önemini ve konumunu korumakla birlikte, idarenin rol ve konumu belirginleştirilmiştir (Larsen, 2002). İdare çoğu zaman seçimle iş başına gelen bir başkan (*mayor*) liderliğinde çalışan bir örgüt olarak düzenlenmiştir (Rao, 2003). Bunun yanında, komitelerin uzmanlık esasına göre örgütlenmesini sağlayan reformlar yapılmıştır. Böylece parlamenter model, hesap verebilirliği ve idareyi güçlendiren düzenlemeleriyle, klasik modelin en kritik eleştiri noktalarına cevap üretebilmiştir (Larsen, 2005). Başkanlık modelinde ise idare doğrudan seçimle belirlenen, parlamenter modele göre daha güçlü bir başkana (*mayor*) dayandırılmıştır (Stewart, 1995). Bu özelliğiyle idarenin, bir ölçüde liderin (başkan) meşruiyetini arttırarak, klasik modelin meşruiyet, hesap verebilirlik ve

etkinlik gibi temel eleştiri konularına çözüm sunabilmiştir. Karma modelde ise, idareye yeni içerik ve nitelikler atfedilmiştir (Stewart, 1995). Bu modele özellikle idarenin görev alanına giren konularda (bütçe, kamu hizmetleri, planlama vb.) tüm aktörlerin katılımına açık yerel müzakere ve işbirliği süreçleri eklenmiştir (Leach ve Lowndes, 2004). Böylece demokratik açıdan idarenin meclise göre amatör konumu, görece daha profesyonel ve işlevsel bir boyuta taşınmıştır.

Nitekim bahsedilen modeller ışığında, başta İskandinav ülkeleri olmak üzere, çok sayıda Avrupa ülkesi idareyi ve yerel liderliği güçlendiren yerel reformları aşama aşama hayata geçirmişlerdir. Örneğin İsveç, Norveç ve Danimarka'da 1980'ler boyunca, yerel idareyi güçlendirmeye yönelik Serbest Yerel Yönetim (*Free Commune*) reformları yapılırken, yine İsveç ve Norveç'te yapılan reformlar ışığında 1990'larda yeni yerel yönetim yasaları yapılmıştır. Bu doğrultuda, Hollanda, Danimarka, Norveç, İsveç gibi ülkelerde, yerel liderlerin seçimle iş başına gelmesi, idarenin uzmanlaşması ve işlevselliğine yönelik önemli reformlarla idarenin kurumsal yapısı yeniden şekillendirilmiştir (Larsen, 2002). Örneğin Norveç'te ilk kez 1999 yılında belediyelerde, belediye başkanlarının doğrudan seçimle iş başına geleceği düzenlenmiştir. Bunun bir sonucu olarak 2003 yılında seçimle göreve gelmiş başkan sayısı 38'e yükselmiştir (Larsen, 2005).

Benzer biçimde Hollanda'da 2002 yılında kabul edilen yeni Yerel Yönetim Yasası'nda (*Local Government Act*), belediye başkanlarının seçilmesi ve meclis-idare ayrımının belirginleştirilmesine ilişkin düzenlemeler yer almıştır (Detaylı bilgi için bkz. Denters vd., 2005). İdare odaklı yerel reformlar, yerel yönetimlerde lider ve idari personelin sayısını dikkat çekici biçimde arttırırken, meclis üye ve çalışan sayısını dramatik biçimde düşürmüştür. Örneğin, İsveç'te 1963'te 186 bin olan seçilmiş temsilci ve çalışan sayısı, 1980 yılında 83 bine düşürülmüştür (Gidlund, 1983; Larsen, 2005). Benzer biçimde, Norveç ve Avustralya'da 1990'larda yapılan yerel reformlar sonrası, meclis çalışanı ve temsilci oranı %73'ten, %31'e düşürülmüştür (Kiss, 2002). Böylece yerel idarenin kurumsal yapısını yeniden şekillendiren yerel reformlar hem komitelerin idari pozisyonlarını hem de bir ölçüde yerel bürokrasiyi güçlendirmiştir.

5. İsveç'te Yerel Reformlar ve Yerel Liderlik

İsveç'te uzun bir geleneğe sahip monistik ve tektipçi sistem seçilmiş temsilcilerden oluşan yerel meclisleri, yerel yönetimin siyasal gücünü temsil eden yapılar olarak kabul ederken, yerel liderlik ve sorumluluğu büyük ölçüde meclislere vermiştir (Bergström vd., 2008). Bu sistemde idare fonksiyonunu (*administrative function*) yerine getiren komiteler var olmakla birlikte, meclise göre daha işlevsiz kalmışlardır (Haglund, 1998). Bu durum, yerel yönetimlerde politik kontrolün genişlemesine imkân tanırken, idare fonksiyonuna seçilmiş

temsilcilerin ve siyasi partilerin yön vermesiyle sonuçlanmıştır (Montin, 2002). Wollmann'ın 'klasik model' olarak ifade ettiği bu sistem, önceki başlıkta belirtilen klasik model eleştirileri bağlamında hesap verebilirlik, idare fonksiyonunun ve yerel liderliğin güçlendirilmesi, uzmanlık, katılımcılık gibi konularda yapılan yerel reformlarla işlevsel hale getirilmek istenmiştir.

Bu bağlamda İsveç'te yapılan yerel reformlar, temel olarak üç önemli evrede incelenebilir (Goldsmith ve Larsen, 2004). Bunlardan ilki 1940'lardan 1970'lere kadar olan dönemi düzenleyen yerel reformlardır. Bu süreçte belirli aralıklarla birbirini takip eden yerel reformların temel amacı, yerel yönetimlerde etkinliği (*efficiency*) arttırmak ve kamu hizmetlerinden sorumlu olan idari (*administrative*) yapıları güçlendirmek olmuştur (Montin, 1992). Bu doğrultuda, bürokratik birimlerin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yürütülürken, bu birimlerin verimli biçimde işleyebilmesi için ülke çapında belediye sayısını azaltmaya yönelik reformlar devreye girmiştir. Böylece İsveç'te, 1951 yılında belediye sayısı 2,498 iken, 1952'de 1,037'ye, 1974'te ise 290'a düşürülmüştür (Detaylı bilgi için bkz. İsveç Hükümeti, 2001a).

Belediye sayısını azaltmaya yönelik reformlar sonrası, yerel idarenin etkinliğini ölçmek için merkezi yönetim tarafından araştırma komisyonları oluşturulmuştur. Araştırma komisyonlarınca hazırlanan ilk rapor 1960'da ilgili bakanlığa sunulmuştur. Buna göre yerel yönetimler, kendi organizasyon yapılarında, işlevsel idari yapıların oluşturulmasına özen göstermişlerdir (Detaylı bilgi için bkz. SOU, 2001). Bununla birlikte, yerel siyasetten tümüyle ayrılmamış melez idari yapılar geliştirerek, yerel meseleleri politik-idari (*politico-administrative*) bir anlayışla yürütmüşlerdir (Detaylı bilgi için bkz. İsveç Hükümeti, 2001a). Nitekim bu durumu yerel meclislerin, yerel bürokrasi ve idare karşısındaki gücünü korumak istemesi anlamında demokratik bulan kesimler olduğu gibi, yerel siyasetin demokrasi dümenini kaybedeceği endişesiyle, idareyi politikaya yaklaştırma çabalarını anti-demokratik olarak değerlendiren kesimler de olmuştur (Detaylı bilgi için bkz. İsveç Hükümeti, 2001b). Nihayetinde istenen sonucu karşılamayan ilk reform evresinden ikinci reform evresine geçilmiştir.

İkinci reform evresi 1970'lerde başlamıştır. Bu dönemde yapılan reformlarla yerel idarenin yapı ve işleyişinde birçok değişiklik yapılırken, uzmanlaşma ve hesap verebilirlik konuları önem kazanmıştır. Nitekim yapılan reformlar 1977'de kabul edilen yeni Yerel Yönetim Yasası'nda karşılığını bulmuştur (Bkz. Şekil 2). Yeni yerel yönetim yasasında, İskandinav kültüründe 'layman/laymen'³ prensibi olarak bilinen uygulama sona erdirilmiş, uzmanlık

³ Uzmanlık sahibi olmayan kimseler anlamına gelirken, tekillik ve çoğulluk durumuna göre, "layman" ve "laymen" şeklinde kullanılmaktadır. "Layman/laymen" tek başına politik karar alabilme güç ve yetkisine sahip "kişi veya kişiler" değillerdir. Yerel karar alma sistemi her zaman kolektif biçimde, temsili demokrasi sınırları içinde işlemiştir.

esasına göre örgütlenmiş idari işleyişe geçilmiştir (Villadsen, 1996). Layman/laymen, görev bazında süreklilik ve uzmanlık ilkesine tabi bir siyasal figür olmamakla birlikte, siyasi partilerin üyeleriyle birlikte yerel özdeşlik algısının kurumsallaştırılmasına ve sosyal devlet anlayışına uygun biçimde kamu hizmetlerinin yerine getirilmesine katkı sunmuştur.

1977 tarihli yeni Yerel Yönetim Yasası'yla, yerel liderlikte 'layman' prensibinden (*administration by laymen*) 'uzmanlık' prensibine (*administration by professionals*) geçilmiştir (Kleven vd., 2000). Böylece 'idare'nin uzmanlık tabanında kurumsallaştırılmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Bu dönemde yerel meclisler siyasal açıdan gücünü korumakla birlikte, yürütmeye ilişkin karar gücü, 'Yürütme Komitesi' (*Executive Committee-Kommunstyrelse*) başkanına devredilmiş, komite üyelerinin alanında uzman kişiler olması zorunluluğu getirilmiştir (İsveç Hükümeti, 2001b; 2001c). Ayrıca yerel liderlik rolü yüklenen Yürütme Komitesi Başkanı'nın (*kommunlråd*) seçimle iş başına gelmesi karara bağlanmıştır. Yerel seçimlere katılacak Yürütme Komitesi Başkan adaylarını siyasi partiler belirlemektedir. Dolayısıyla çoğunlukla parti içinden aday gösterme söz konusudur (Bergström vd., 2008). Yürütme Komitesi Başkanı, diğer tüm alt komitelerin (eğitim, sağlık, planlama, kültür vb.) sevk ve idaresinden sorumlu tutulmuştur. Yerel reformlar sonrası Yürütme Komitesi ve diğer komitelerin rolü sadece 'yürütme' ile sınırlı kalmamış, karar alma süreçlerinde aktörler arası müzakere ve işbirliği mekanizmaların geliştirilmesinden de sorumlu tutulmuşlardır.

Ancak belirtmek gerekir ki, yerel idare yani yerel komiteler, her ne kadar uzman ya da bürokrat olarak eskiye oranla daha güçlü roller üstlenmiş olsalar da yerel siyasetçiler gerekli gördüklerinde idari meseleleri yönlendirebilmiş ve müdahale edebilmişlerdir (Kleven vd., 2000). Bu durum İsveç'te yerel yönetimlerin, yerel reformlar sonrası, 'yapısal' olarak 'politika' ve 'idare' ayrımını kurmaya çalışmış olduğunu, bununla birlikte seçilmiş temsilcilerin her düzeydeki yerel meseleye katılım ve müdahalesine doğrudan bir sınırlama getirilmediğini göstermiştir. Nitekim İsveç'te çelişki ve tartışma yaratan bu durum, bir tarafa siyasal kontrol ve sorumluluğu koyarken, diğer tarafa idarenin kendini idare etme hakkını koymuştur.

Şekil 2. İsveç'te Yerel Reformlar ve Belediyelerin Yeni Yapısı

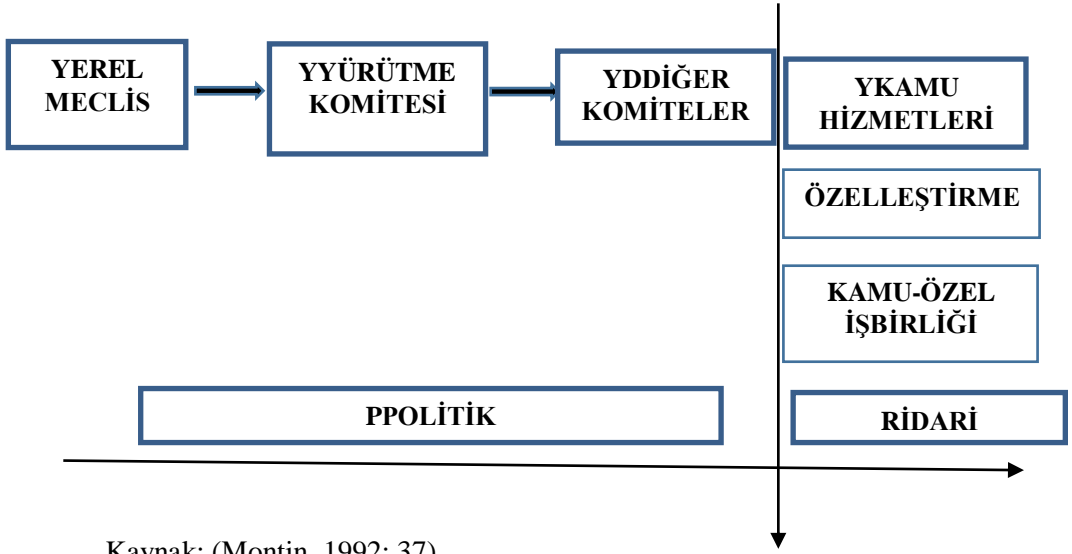
Yeni Siyasi ve İdari Yapı	Belediye Meclisi-Seçilmiş Temsilciler (Rådsherre) Yürütme Komitesi (kommunstyrelse) <i>Her biri 15 üyeden oluşan 6 Merkezi Komite (Nämder) Her biri 15 üyeden oluşan 14 Çevre Komite (kommundelsnämder)</i>
Yeni Yerel Liderlik	Yürütme Komitesi Başkanı
Siyasal Temsilciler ve İdare Arasındaki İlişki	Sınırlı ve kontrollü ilişki

Kaynak: (Kleven vd., 2000)

Üçüncü reform evresi ise 1980'lerden itibaren yapılan düzenlemeleri kapsamaktadır. Bu dönemi, üç ayrı alt başlıkta incelemek mümkündür. Bunlardan ilki, 'reform kültürü'dür (*reform culture*) (Montin, 1992). Bu dönemde İsveç'in reform kültürü değişmiştir. Öyle ki, 1945'ten 1980'li yıllara kadar yapılan yerel yönetim reformları, yerel yapıların yeniden şekillenmesini (*reorganizations*) içeren genel, kapsayıcı ve yukarıdan aşağı (*top-down*) bir niteliğe sahipken, 1980 sonrası yapılan yerel reformlar daha ziyade deneysel (*experimental*) ve uygulayarak öğrenme (*learning by doing*) süreçlerine taşınmıştır (Montin, 1992). Böylece yerel reformların, genellik, kapsayıcılık ve yukarıdan-aşağı biçimde işleyen süreçleri, 'aşağıdan-yukarı' (*bottom-up*) doğru işleyen süreçlerle yer değiştirmiştir. Bu bağlamda pilot uygulamalara ağırlık verilmiş ve 'serbest yerel yönetim reformu'na (*free commune reform*) geçilmiştir (İsveç Hükümeti, 2000). İkincisi bu dönemde geliştirilen 'âdem-i merkeziyetçi' (*decentralization*) anlayış, yerel yönetimlere idari ve mali açıdan geniş bir yetki alanı tanımıştır. Üçüncüsü ise, bu dönemde filizlenen Yeni Kamu Yönetimi (*New Public Management-NPM*) anlayışının, yerel hizmetler için kullandığı verimlilik (*effectiveness*) ve etkinlik (*efficiency*) ilkeleri yerel yönetimlerin idari ve mali meselelerdeki güç ve yetkilerini arttırmıştır.

Serbest yerel yönetim reformu ve âdem-i merkeziyetçilik, yerel idarelere belirlediği hedefler doğrultusunda organizasyon yapısını değiştirme imkanı tanırken, ihtiyaç duydukları hizmet alanında ve ihtiyaç duydukları sayıda komite oluşturma serbestliği vermiştir (Kleven vd., 2000). Böylece komitelerin konumu güçlendirilmiş ve kapsamını genişletilmiştir (Montin, 2002). Bunun yanında, 1980'lerde ortaya çıkan Yeni Kamu Yönetimi (NPM) anlayışı ve kamu hizmetlerinde özelleşme trendi komitelerin ağırlığını arttırmıştır (Montin, 1992). Nitekim komiteler bu dönemde, hizmet sağlayıcılar olarak mali ve idari meselelerde önceki dönemlere kıyasla daha fazla söz sahibi olmuşlardır. Bu durum komitelerin kapsamını politik alanın dışına taşımıştır (Bkz. Şekil 3).

Şekil 3. İsveç'te NPM ve Yerel Yönetimlerin Yeni Organizasyon Yapısı

Kaynak: (Montin, 1992: 37)

Bu noktada vurgulamak gerekir ki, serbest yerel yönetim reformu Yeni Kamu Yönetimi (NPM) fikrinden de etkilenmiştir (Naschold, 1996). Özellikle piyasa odaklı (*market-oriented*) NPM anlayışı, yerel yönetimlerde ‘uzmanlık’ (*professionalism*) ve ‘etkinlik’ (*efficiency*) ilkelerini tetiklemiştir (Hood, 1991). Keza İsveç’te belediyeler, buna paralel olarak, yerel idarelerin otoritesini, uzmanlığa dayalı olarak, “etkin” hizmet ağlarının geliştirilmesi yönünde yeniden formüle etmişlerdir. Nitekim bu formülasyon yerel idarelerin konumunu pekiştirmiştir. Bununla ilintili olarak, NPM anlayışı, ‘stratejik yönetim’ (*strategic management*), ‘sonuç odaklı bütçeleme’ (*result-oriented budgeting*) gibi yeni yönetim teknikleri geliştirerek, bunların, etkin ve verimli biçimde yerine getirebilmesi için, sorumlulukların meclislerden, idari birimlere (komite) aktarılmasını uygun görmüştür (Kleven vd., 2000). Böylece, daha önce yerel meclisler tarafından alınan kimi kararlar, idarenin yetki alanına doğru kaydırılmıştır.

6. İsveç’in Yerel Yönetim Yasasında Yerel Liderlik

Yapılan yerel reformlar sonrası İsveç’te temel olarak üç tür yerel liderlik (*local leadership*) ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki önceki sayfalarda da bahsedilen Yürütme Komitesi Başkanı (*kommunalråd*), ikincisi ‘idare şefi ya da üst düzey yönetici’ (*chief executive manager- kommunchef ya da kommundirektör*), üçüncüsü ise baş muhasebeciyi (*chief accountant- förvaltningschefer*) de kapsayan ‘idare kurulu başkanları’dır (*chief administrative officers*). Bu kişilerin

yerel yönetimlerdeki yetki ve sorumluluk alanları her belediye ya da il idaresinde farklılık göstermekle birlikte, verimlilik ve etkinlik mantığına uygun biçimde sorumluluk almaları beklenmiştir (İsveç Hükümeti, 2016).

Bu bağlamda, idare kurulu başkanları temel ölçüde personel işlerinden ve bütçeden sorumlu iken, idare şefleri ya da üst düzey yöneticiler tüm idari işlerde yürütme komitesi ve diğer alt komitelerle koordinasyon geliştirmekle sorumlu tutulmuşlardır. Belirtmek gerekir ki, Yürütme Komitesi başkanı yerel yönetimlerde yürütmenin başı sıfatına sahip olduğundan doğrudan yerel lider olarak görülse de üst düzey yönetici ya da idare kurulları üzerinde resmi bir otoriteye sahip olmadığından, bahsedilen idari yapıları da yerel liderlik kapsamında değerlendiren çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Detaylı bilgi için bkz. Steyvers vd., 2008; Bergström vd., 2008; Kleven vd., 2000).

1991 yılında kabul edilen yeni Yerel Yönetim Yasası (*Local Government Act*), idari yapıların, yani komitelerin ve yerel liderliğin kurumsallaşmasını teşvik ederek, yerel liderliğe ciddi bir yasal zemin hazırlamıştır. Ancak, idari birimlerin sayısı, yetki ve sorumluluk alanlarının içeriği ve kapsamına ilişkin kararlar yerel yönetimlere bırakılmıştır. Bununla bağlantılı olarak, Yerel Yönetim Yasası'nın 3. bölümünde yer alan 'idari yapılar'a (*administrative structures*) ilişkin kısım şöyledir (Local Government Act, 1991, kısım 3, bölüm 2-9):

Her belediye ve il idaresi seçilmişlerden oluşan bir karar organına (yerel meclis) sahip olmak zorundadır... Bununla birlikte belediye ve il idareleri Yürütme Komitesi (Kommunstyrelsen) ve alt komiteler oluşturmalıdır... Belediye ve il idaresi meclisleri seçimlerden önce Yürütme Komitesi başkanlığına aday gösterme, seçimlerden sonra ise seçilen adayı atama yetkisine sahiptir... Bununla birlikte, yerel meclisler kendi (iç) idari yapılarına ihtiyaçları doğrultusunda şekil verebilirler...

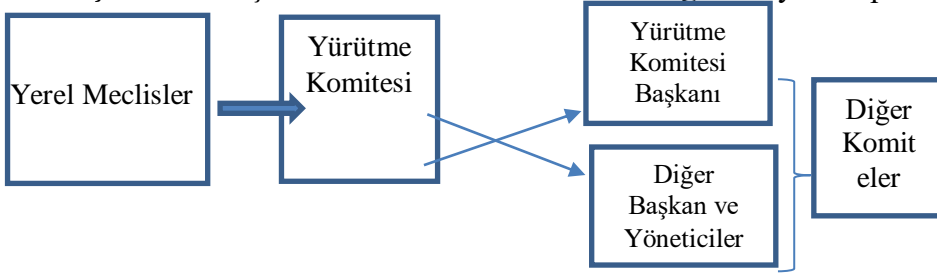
Bu bağlamda, 1992 yılında belediyelerin %70'i idari yapısını yasaya uygun olarak değiştirmişlerdir (Detaylı bilgi için bkz. İsveç Hükümeti, 2000). Yasanın idareye ilişkin düzenlemeleri bununla da sınırlı değildir. Yasa, 'hedefe göre yönetim' (*management by objectives*), 'sonuca göre yönetim' (*management by results*) gibi yeni kamu yönetimi ilkeleri doğrultusunda, idari ve mali meseleleri tümüyle siyaset kapsamından çıkarmıştır (Steyvers vd., 2008). Buna göre, yerelde siyaset üreten yerel meclisler günlük siyasi mevzularla ilgilenirken, idare ise idari amaçlara ve sonuçlara yönlendirilmiştir (Local Government Act, 1991, kısım 6, bölüm 30-33):

Yürütme Komitesi ve diğer komiteler, koydukları amaçlar ve edindikleri sonuçlar çerçevesinde hareket edebilen birimlerdirler... Bu bağlamda, gerekli hususlarda politika belirleyebilen, belirlediği amaçlar kapsamında diğer komiteleri şekillendirebilen, ihtiyaçları doğrultusunda komite üye sayısında değişiklik yapabilen, koordinasyon ve işbirliği geliştirebilen yapılar olarak dizayn

edilmelidirler.

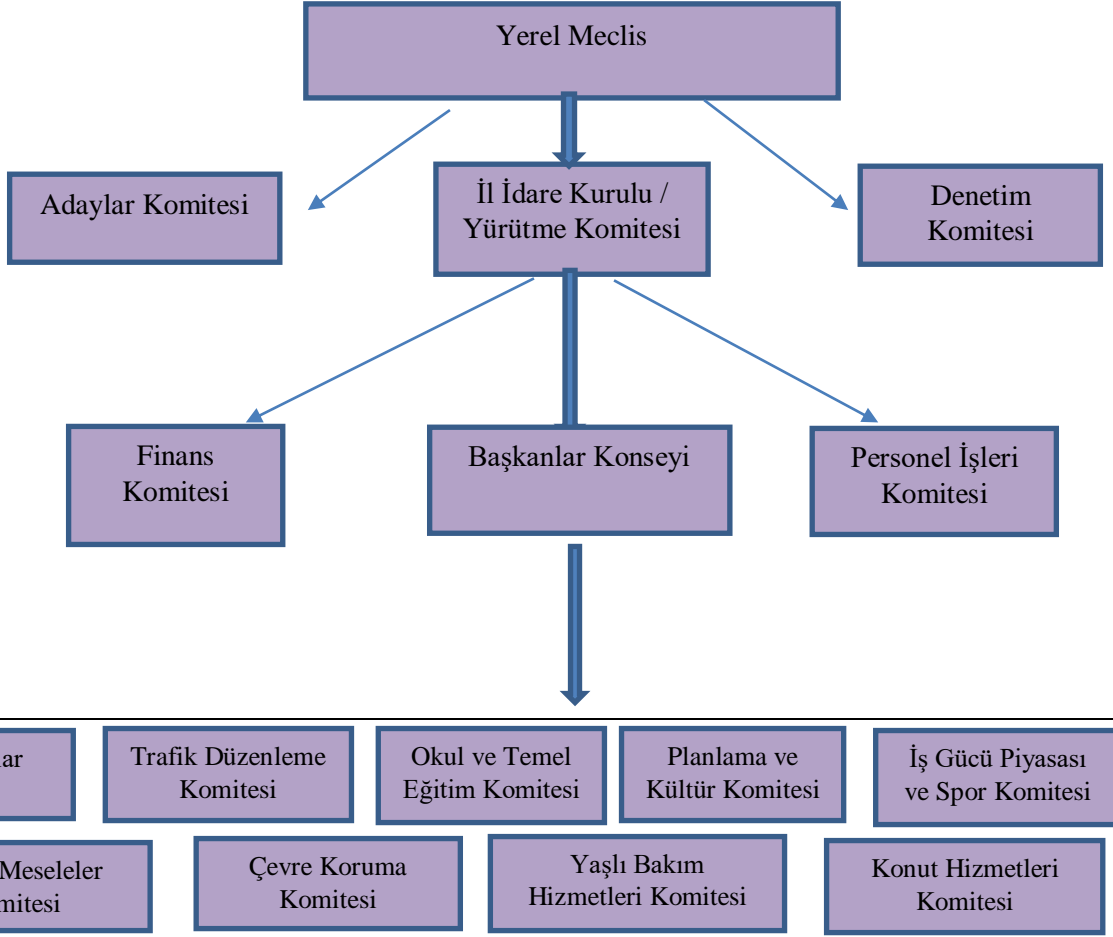
Yasada yer alan bu düzenlemenin dayandığı temel düşünce, stratejik yönetim mantığıyla yeniden karakterize edilen ‘idare’nin ve ‘yerel lider’ anlayışının, daha esnek ve daha uzmanlık isteyen bir yerel yapı ve işleyiş gerektirdiği; bu anlamda, idare üzerindeki siyasi kontrolün, uygun (*suitable*) ve mümkün (*possible*) olmadığıdır (Bergström vd., 2008). Böylece, bir ölçüde eskiye oranla daha karmaşık hale gelen idari yapı üzerindeki siyasi otorite sınırlamak istenmiştir. Yeni yasada yerel yönetimlerin yapısı genel olarak yerel meclis, yerel komiteler ve yerel başkanlar (*mayors*) şeklinde düzenlenmiştir (Bkz. Şekil 4).

Şekil 4. İsveç’te Yerel Yönetimlerin Genel Organizasyon Yapısı

Ancak belirtmek gerekir ki, yasada yerel yönetimler, Şekil 4’te gösterilen bu genel şablona bağlı kalmak şartıyla, ihtiyaçları ve amaçları doğrultusunda yasanın belirttiği şablona eklemeler yapabilmeye serbesttirler. Bu bağlamda, İsveç’teki tüm yerel birimler için geçerli kabul edilebilecek bir organizasyon şeması bulunmamakla birlikte, her yerel birim, farklı detaylar barındıran bir organizasyon yapısı ortaya koymuştur. Örneğin Şekil 5’te İsveç’in başkenti ve en kalabalık şehri olan Stockholm’de il idaresinin organizasyon yapısına bakılacak olursa, idare ve liderlik düzenlemelerinin örgütsel yapıya nasıl yansıdığı daha açık bir şekilde görülebilir.

Şekil 5. Stockholm İl İdaresi Organizasyon Yapısı

Kaynak: Stockholms Läns Landsting (Stockholm İl Meclisi), <https://www.sll.se/politik/politiska>.

2004'te bazı kısımlarında değişiklik yapılan Yerel Yönetim Yasasına göre, Yürütme Komitesi yerel idarenin en önemli organıdır. Yürütme Komitesi en az beş, en çok 11-17 arasında üyeye sahiptir. Yürütme Komitesi başkanı (*kommunalråd*) görev ve sorumlulukları açısından en güçlü yerel lider konumundadır. Yürütme komitesi doğrudan, yerel yönetimlerin tüm idari aktivitelerinin yönlendirilmesi, diğer komiteler arasında koordinasyonun sağlanması ve diğer komitelerin gözetilip, denetlenmesinden sorumludur (Detaylı

bilgi için bkz. Local Government Act, kısım 6, bölüm 4). Bunun yanında yerel birimlerin finansal idaresi, meclis kararlarının uygulanması, meclisin verdiği kimi görevlerin yerine getirilmesi gibi sorumluluğu da vardır. Yasaya göre yürütme komitesi başkanı, yerel meclis tarafından gösterilen adaylar arasından seçilir ve meclis tarafından atanır. Uygulamada çoğunlukla bölgede en çok oyu alan partiden ya da koalisyon partilerinden aday gösterilir (Montin, 2005). Yürütme komitesi başkanı olan kişi, tam zamanlı ve maaşlı olarak dört yıl görev yapar. Yürütme komitesine görevlerinde ‘Çalışma Komiteleri’ ve ‘Uzmanlık Komiteleri’ yardım eder (Montin, 2005). Çalışma komiteleri, Yürütme Komitesi’ne yasada verilen, mali işler, denetim ve personel işleri gibi idari görevlerde destek olan komitelerdir. Uzmanlık komiteleri ise, Yürütme Komitesi’ne yasada verilen kamu hizmetlerinin (planlama, eğitim, yaşlı bakımı gibi) yerine getirilmesinde katkı sunan komitelerdir. Bu bağlamda, çalışma komitelerine, Şekil 5’te yer alan Adaylar Komitesi, Denetim Komitesi, Finans Komitesi ve Personel İşleri Komitesi gibi komiteler örnek olarak gösterilebilirken, uzmanlık komitelerine; Planlama ve Kültür Komitesi, Konut Hizmetleri Komitesi, Sosyal Meseleler Komitesi gibi komiteler örnek verilebilir.

Şekil 5’te görülen tüm komitelerin kendi başkanları bulunmakla birlikte, Yürütme Komitesi başkanı en geniş yetki ve sorumluluğa sahip olanıdır. Yürütme Komitesi dışındaki komitelerin başkanları atamayla iş başına gelirler. Söz konusu başkanları atamaya yerel meclisler yetkilidir. Bunun yanında, yasada doğrudan yer almamakla birlikte, uygulamada yerel meclis, diğer komite başkanlarını atarken, Yürütme Komitesi başkanıyla müzakere eder. Yasada Yürütme Komitesi başkanı, rolü ve konumu gereği yerel lider olarak öne çıkarken, diğer komite başkanları da lider olarak değerlendirilebilmektedirler. Keza diğer komite başkanları her ne kadar Yürütme Komitesi başkanı tarafından denetlenseler de, ilgili yasalarca (örneğin, eğitim yasası, sosyal güvenlik yasası vb.) kendilerine verilen görevleri yerine getirirken bağımsız hareket edebilmektedirler (Montin, 2005).

Yasaya göre, Yürütme Komitesi başkanı dört önemli role sahiptir (Detaylı bilgi için bkz. Local Government Act, kısım 6, bölüm 1-3). Bunlardan ilki karar verme süreçlerindeki öncü rolüdür. Yürütme Komitesi başkanının hem idari açıdan uygulanabilir kararlar alması hem de kendi siyasi partisi ve idari görevleri arasında dengeli davranması beklenmektedir. Bunun anlamı, davranış ve kararlarında meclis-idare ayrımını gözetmek zorunda olmasıdır. İkincisi, Yürütme Komitesi başkanının, siyasi ve ideolojik gerginlikler ve çatışmaları barındıran politik bir organizasyon olan yerel yönetimlerin siyasi lideri rolüdür. Bu anlamda, görev ve sorumluluklarını yerine getirirken siyasi ve ideolojik çekişmelerin dışında kalması gerekmektedir. Üçüncüsü, Yürütme Komitesi başkanı, yeni kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde yerel yönetimin geleceği için ‘stratejik’ yönetimin

öncüsü rolüdür. Bu doğrultuda, yerel hedeflerin belirlenmesi, fayda-maliyet analizlerinin yapılması, amaç-sonuç odaklı hizmet anlayışı, özelleştirmeler gibi yerel yönetimlerin geleceğini şekillendirecek konularda, siyasi parti temelli ideolojik tartışmaların ötesinde davranışlar sergilemesi beklenmektedir. Son olarak ise Yürütme Komitesi başkanının, ulusal ve uluslararası idari birimler arasında işbirliği ve koordinasyon geliştirilmesine rehberlik ve liderlik etme rolüdür.

Yasaya göre, idare şefi ya da üst düzey yönetici (*chief executive manager*) ise, Yürütme Komitesi'nin talebi üzerine, talep edilen konuda rapor hazırlama, bütçe taslağı hazırlama gibi yardımcı rollere sahiptir (Detaylı bilgi için bkz. Local Government Act, kısım 6, bölüm 5-7). Üst düzey yönetici, hazırladığı rapor ve taslakla ilgili her türlü bilgiyi ve belgeyi ilgililerden isteme hakkına sahip olduğu gibi, hazırladığı rapor ve taslakları tüm idari birimlere ulaştırmak ve gereken hallerde koordinasyon ve işbirliği geliştirmek gibi sorumlulukları da vardır (Montin, 2005). Yalnızca Yürütme Komitesi'ne karşı sorumlu olan üst düzey yönetici, Yürütme Komitesi'ne yerel yönetimin idare edilmesinde yardımcı olur. Benzer durum idare kurulu başkanları (*chief administrative officers*) için de geçerlidir. Yasaya göre gerek üst düzey yöneticiler gerekse de idare kurulu başkanları meclis-idare ayırımını tehlikeye atacak ya da idarenin bütünlüğünü ve özerkliğini tehdit edecek siyasal süreçlerden kaçınılmalıdır (Detaylı bilgi için bkz. kısım 6, bölüm 7-9). Ancak kaçınma yöntemleri yerel yönetimlere bırakılmıştır. Bu durum, pratikte farklı uygulamaların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Nitekim İsveç'te uygulamada yerel meclislerin, komitelerin (idare) yetki ve sorumluluk alanlarına sık sık müdahale ettiklerini, bu bağlamda kimi belediyelerde yerel liderlerin, politik meselelere ve siyasi partilere mesafeli davranmadığını ortaya koyan çok sayıda çalışma yapılmıştır (Detaylı bilgi için bkz. Borraz ve John, 2004; Goldsmith ve Larsen, 2004; Bergström vd., 2008).

7. İsveç'te Liderlik Paradoksu

Monistik ve tektipçi sisteme sahip İsveç'te siyasi partiler ve seçilmiş temsilciler yerel yönetimlerin hem siyasi hem de idari gücünü temsil etmiştir. Ancak yerel reformlarla, yerel yönetimlerde ayrı bir idari yapı ve lider oluşturma çabaları bir tür liderlik paradoksu yaratmaya başlamıştır. İlk olarak, belediyelerde verimliliği sağlamak için belediye sayısını azaltmaya yönelik reformlar devreye girmiş ve belediyelerin örgütsel yapılarına ilişkin düzenleme yetkisi belediye meclislerine verilmiştir. Nitekim işlevsel bir idari yapı kurmakla sorumlu tutulan yerel temsilciler, temsili demokrasi ve siyasi kontrolü bürokratik yapının önüne almışlardır. Dolayısıyla yerel meselelere meclis üstünlüğüne dayalı politik-idari bir sistemle yaklaşmışlardır. Fakat bu reformlar, güçlü ve bağımsız bir lider

anlayışı yaratmadığı gibi yerel temsilcilerin idari meselelerdeki müdahaleci yaklaşımını da sınırlandırmamıştır.

Layman uygulamasını ortadan kaldıran, uzmanlığa ve sürekliliğe dayandırılmış bir yerel lider ve idari örgüt oluşturma amacı taşıyan ikinci reform dalgasıyla başarılı bir adım atılmıştır. Bu bağlamda yerel yönetimlerde Yürütme Komiteleri kurulmuş ve idari meselelerde yetki ve koordinasyon yerel lider olarak kabul edilebilecek Yürütme Komitesi başkanına verilmiştir. Ancak Yürütme Komitesi başkanının en çok oyu almış parti ya da partilerce kendi içinden olan kimselerden aday gösterilmesi parti üyesi olmak ve lider olmak arasında kafa karışıklığına neden olmuştur. Benzer biçimde, seçilen Yürütme Komitesi başkanlarının meclis tarafından atanması ve başkanın meclise karşı sorumlu olması, bir tarafa idarenin kendi kendini idare etme hakkını, diğer tarafa idarenin siyasi kontrolünü koymuştur. Bununla ilintili olarak yerel yönetimlerde idari yapılara ve idari işlerden sorumlu komitelerin sayısına, konusuna, kurulmasına ve gerektiğinde kaldırılmasına karar verme gücünün yerel temsilciler tanınmış olması liderlik paradoksu yaratan bir başka durumdur.

İsveç'te yerel yönetimlerde idare ve yerel liderlik yerel reformlarla teşvik edilmek istenmiştir. Ancak yapılan yerel reformlar idare ve yerel liderliği önceki dönemlere göre görece daha güçlü hale getirirken, meclis ve siyasi partilere idari meselelere müdahale edebilme imkânı yaratarak liderlik paradoksuna neden olmuştur. Bunun çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bu sebeplerden ilki, İsveç'te yerleşmiş olan parti kontrollü temsili demokrasi mantığıdır. Bu mantığa göre yerel yönetimlerde demokratik kontrol, yapılan seçimler ve seçimle belirlenen siyasi parti temsilcileri eliyle sağlanmaktadır. Bu bağlamda yerel siyasette, siyasi partiler ve siyasi temsilciler oldukça dominant bir rol ve sorumluluk üstlenmişlerdir. Bu sorumluluk ve rolün siyasi temsilciler dışında idari birimler ya da birim amirleriyle paylaşılması pek mümkün olamamıştır (Bergström vd., 2008). Burada hesap verebilirlik, şeffaflık ve konsensüs kültürü gibi demokratik meselelerin İsveç'te oldukça yaygın olmasının da etkisi bulunmaktadır. Nitekim İsveç'te seçilmişlerin hesap verebilirliği ve karar alma süreçlerinin şeffaflığı oldukça önemlidir.

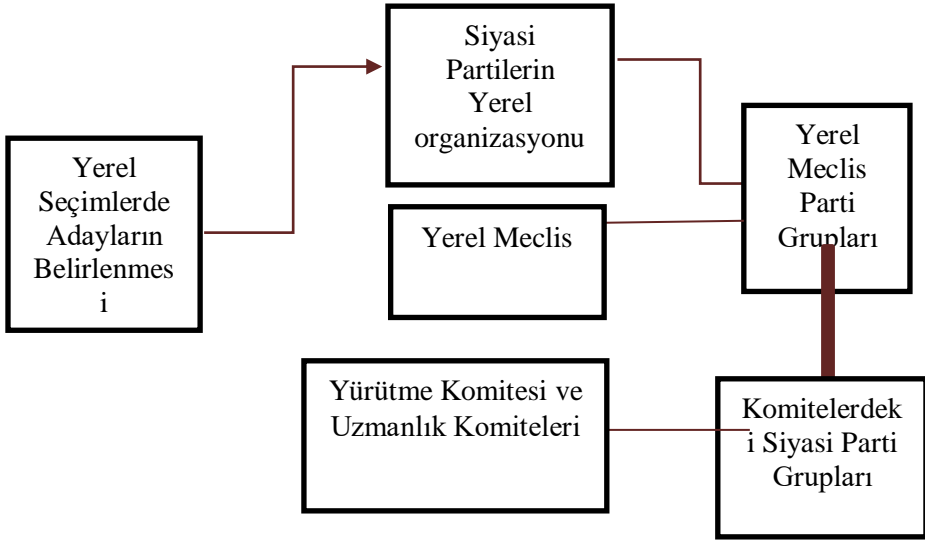
Benzer biçimde İsveç'te bireysellik anlayışından uzak konsensüs kültürü, yerel liderlik algısının gelişmesini engelleyen unsurlardan biri olmuştur. İsveç'te yerel lidere dayanmayan seçim sistemi, yönetimde de tüm partilerin bir araya gelerek oluşturdukları işbirliği süreçlerine oturtulmuştur. Nitekim bu işleyiş belirgin bir kişi ya da "lider" ihtiyacı doğurmamıştır. Zira konsensüsün parçası olan siyasi temsilciler kendilerini yerel vatandaşların geleceği olarak görmüşlerdir. Bunlar bir ölçüde liderlik anlayışının gelişmemesine neden olurken, yapılan yerel reformlarla lider figürü yaratma çabası pratikte de kimi paradokslar yaratmıştır. Buna göre;

(1) İsviçe’te siyasi partilerin kontrolüne dayanan (Bkz. Şekil 6) temsili demokrasinin, meclis-idare ayrımını beklenen sonuca götürememiş (Montin, 2002; 2005);

(2) Bu bağlamda, siyasi partiler tarafından aday gösterilen ve atanan Yürütme Komitesi başkanı ve uzmanlık komiteleri başkanlarının partilerinden bütünüyle bağımsız hareket edememişlerdir.

Bununla birlikte, idarenin başı ve büyük oranda yerel lider rolünü yerine getiren Yürütme Komitesi başkanının ve diğer uzmanlık komitelerinin başkanlarının, siyasi parti üyesi olması, siyasi partilerin politik beklentileri ile idari hedefler arasında denge kurmakta zorlanmalarına yol açmış; bundan ötürü de yerel yönetimlerin idaresinde siyasi partilerin güç ve kontrolü azalmamıştır (Montin, 2005).

Şekil 6. Yerel Yönetimlerde Siyasi Parti Kontrolü

Kaynak: (Montin, 2005: 123)

Bununla birlikte yerel yasalarda yerel liderlerin ‘siyaset’ ile etkileşimindeki rol ve konumu yeterince açık biçimde ortaya konmadığından, bu belirsizliğin pratikte kafa karışıklığına yol açmış ve paradokslar yaratmıştır (Bergström vd., 2008). Bu bağlamda, liderlerin:

- (1) Güçlü olmaları ve yerel yönetimin geleceğiyle ilgili stratejik kararlar vermesi beklenirken, aynı zamanda siyasal karar verme süreçlerinin kurallarına uygun hareket etmesi beklenmektedir.

- (2) Basiretli bir diplomat gibi davranması, bu bağlamda öngörülü olması beklenirken, aynı zamanda bir siyasi parti üyesi olarak parti çıkarlarını gözetmesi beklenmektedir.
- (3) Yerel idarenin stratejik bir analisti olması beklenirken, eş zamanlı olarak gelecek seçimlerde tekrar seçilebilmesi için politik çıkarları göz önünde bulundurması beklenmektedir.
- (4) Lider gibi hareket etmesi ve bu bağlamda risk alabilmesi, yerel hedefleri belirleyerek, komiteleri bu yönde sevk ve idare etmesi beklenirken, aynı zamanda siyasi prosedürleri takip etmesi beklenmektedir.
- (5) Yerel birimler arasında ortak hedefler için ortak değerler ve konsensüs yaratması beklenirken, aynı zamanda bir siyasetçi olarak, siyasi pozisyonunun gerektirdiği, siyasi ve ideolojik tartışmalarda yer alması beklenmektedir.
- (6) Yerel yönetimin geleceği açısından uzun vadeli hedef ve amaçları belirleyerek bir kurumsal kültür oluşturması beklenirken, aynı zamanda dört yılda bir yenilenen yerel seçimler için partisinin kısa vadeli politik çıkarlarına odaklanması beklenmektedir.
- (7) Son olarak, lider olarak kendi kurallarını koyması ve bu kurallara sadık kalması beklenirken, aynı zamanda parti içindeki pozisyonunu korumak için, parti kurallarına sadık kalması beklenmektedir.

Nitekim SALAR (*The Swedish Association of Local Authorities and Regions-Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)*) tarafından yapılan yerel yönetimlerde liderlik araştırmasında 'İsveç'te meclis ve idarenin gerçekte birbirinden ayrılması mümkün mü?' sorusuna odaklanılmıştır. Bu soru, çok sayıda tartışmayı beraberinde getirmiş olsa da belirtmek gerekir ki, bugün hala tam olarak cevabı bulunabilmiş değildir. Söz konusu çalışmada yerel siyasetçiler, yerel liderler ve idarecilerle yüz-yüze mülakatlar yapılmıştır. Yapılan mülakatlarda şu sonuçlara ulaşılmıştır (SKL, 2008):

- (1) Yerel siyasetçilerin, demokratik kontrol ve siyasi gücü kaybetmemek için idari işlere müdahale etme eğilimi gösterdiği, bu durumun idarenin 'profesyonel' çalışma düzenine ve siyasetten uzak kalmasına engel olduğu,
- (2) Yerel liderlerin, siyasi çıkar ve idari hedef arasında bocaladığı, çoğu kez lider idealizminden uzaklaştığı,

- (3) Siyasi temsilcilerin, temsili demokrasinin temel unsurlarını (seçim, siyasi parti, temsil vb.) öne sürerek, meclis-idare ayırımına yeterince istekli ve teşvik edici biçimde davranmadığı,
- (4) Komitelerin, karar verme süreçlerindeki rollerinin ‘danışma’ (*consultation*) ile sınırlı tutulmasının, siyasi partiler tarafından, gerekli görüldüğünde başvuru bir danışma aracı olarak algılandığı,
- (5) Yerel liderlerin ve komitelerin belirlemeye çalıştığı stratejik amaçlar ve sonuçların, çoğu kez siyasi partilerin ideolojik ve politik amaç ve sonuçlarıyla karıştırıldığı.

Mülakat sonuçları idare ve yerel liderliğe yönelik genel eğilimin iki yönlü olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre, ilki ‘olumsuzluk (siyah renk)’, ikincisi ‘olumluluk (beyaz renk)’ olarak belirtilmiştir. Belirtilen siyah renk meclis ve idarenin birbirinden ayrılmasının mümkün olmadığını ifade ederken, beyaz renk daha tatminkâr düzenlemelerle meclis ve idarenin birbirinden ayrılmasının mümkün olduğunu ifade etmiştir (SKL, 2008). Ancak araştırma, pratikte yaşananın ‘gri’ renkte olduğunu da ortaya koymuştur. Bunun anlamı, pratikte meclis ve idare ayırımına yönelik rol dağılımındaki belirsizliğin karamsar bir hava yarattığı, bu bağlamda belirsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik çabanın bir biçimde sonuç verebileceğidir. Nitekim son yıllarda SALAR ve İsveç Kamu Yönetimi Bakanlığı (*Minister for Public Administration*) yerel liderlik ve idare fonksiyonuna yönelik yeni çalışmalar yürütmektedir. Henüz sonuçlandırılmamış bu çalışmaların hangi başlıkları kapsayacağı, nasıl uygulanacağı ve sonuçlarının ne olacağı önümüzdeki yıllarda yapılacak çalışmaların konusu olabilir.

8. Sonuç

İsveç’te yerel yönetimler 1800’lerin ikinci yarısına kadar papazlar ve yerel vatandaşların tamamının katılımıyla oluşan yerel meclisler tarafından idare edilmiştir. Dolayısıyla yerel yönetimlerin işleyişi, belirgin ve güçlü rolleriyle ön plana çıkan yerel lider anlayışından çok, işbirliği ve müzakere tabanlı yerel meclis mantığına dayandırılmıştır. Nitekim bu mantık 1930’da Sosyal Demokrat Parti’nin iktidara gelmesiyle parti kontrollü temsili demokrasi şekliyle sürdürülmüştür. Bu doğrultuda gerek merkezde gerekse de yerelde siyasi partilerin seçilmiş temsilcileri, tüm siyasal işleyişin en temel organı olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda tarihsel olarak bakıldığında İsveç’te köklü ve kurumsallaşmış bir lider anlayışı gelişmemiştir. Dolayısıyla İsveç’te kazanılmış tekil bir güç ve otoriteden bahsetmek oldukça güçtür. Bu bağlamda İsveç, Wollmann’ın yaptığı liderlik sınıflandırmalarından, yerel meclisin yerel yönetimin bütün siyasal güç ve otoritesini temsil ettiği ve tüm idari fonksiyonları yerine getirdiği “monistik” ve

yine yerel liderliğin meclisin elinde olduğu “tektipçi” modele dahil olmuştur. Dolayısıyla bu haliyle Wollmann’ın belirttiği “meclis-idare” ayırımına dayanan klasik modelin bile bir adım gerisinde olduğu söylenebilir. Zira monistik ve tektipçi sistemlerde, meclis elinde bulundurduğu yerel liderliği paylaşım paylaşmama konusunda tümüyle özgürdür. Dolayısıyla, idari güç paylaşımı yapabileceği bir idari yapıyı kurmak ve ona şekil vermek meclisin iradesine bırakılmıştır.

Klasik anlamda meclis-idare ayırımını dayanan klasik modelin eleştirisi diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi İsveç’te de etkili olmuş ve yerel idareyi, yerel lideri belirginleştirme ve verimli hale getirme tartışmaları yapılmıştır. Nitekim bu yönde yapılan yerel reformlar yerel liderliği yeniden şekillendirmeyi amaçlamıştır. Nitekim yürütülen reformlar, yerel kurumsal yapıları dönüştürdüğü gibi liderliği de yeniden formüle etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda, idare bir örgüt olarak uzmanlığa dayandırılmıştır. Bunun bir sonucu olarak, uzmanlığa dayanan idarenin, siyasetten farklı bir mekanizma olduğu vurgulanmıştır. Böylece ‘layman/laymen’ uygulamasına son verilerek, idarenin uzmanlık tabanında yeniden örgütlenmesi çabalarına hız kazandırılmıştır. Bunun bir sonucu olarak yerel meclisten ayrı biçimde idari meselelerle ilgilenme sözü verilmiş Yürütme Komitesi ve ona bağlı diğer komiteler kurulmuştur. Ancak yerel lider olarak kabul edilen Yürütme Komitesi başkanının aynı zamanda siyasi parti üyesi olması ve meclisin aday göstermesi, diğer meclis üyeleri gibi seçim yarışına katıldıktan sonra meclis tarafından ataması ve görevden alınması meclisten ve siyasi partilerden bağımsız güçlü bir lider anlayışını kurumsallaştırmaya yetmemiştir. Ayrıca yerel yönetimlerin idari yapısını şekillendirme yetkisinin mecliste olması başta Yürütme Komiteleri, diğer komitelerin başkan ve üyelerinin geleceğini de etkilemektedir. Benzer biçimde yapılan reformlara çoğunlukla bağlı kalınarak yapılan yerel yasaların, güçlü ve bağımsız bir idare ve lider anlayışı yaratmadığı gibi yerel temsilcilerin idari meselelerdeki müdahaleci yaklaşımını da sınırlandırmamıştır. Dolayısıyla pratikte, idare ve yerel liderlik, önceki dönemlere kıyasla daha belirgin roller üstlenmiş olsa da seçilmiş siyasal temsilciler, gerektiğinde idareye müdahale edebilmişlerdir. Nitekim bu durum uygulamada kafa karışıklığı, karmaşa ve paradoksların yaşanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda yapılan reformlar ve buna bağlı yasal düzenlemelerde ‘meclis’ ve ‘yerel lider’ arasındaki rol sınırları açık biçimde ortaya konamadığından yerel liderler, idari hedefler ile partisinin siyasal çıkarları arasında sıkışıp kalmışlardır. Bu durum liderlerin siyasi kaygılarını arttırırken, politik süreçlerden bağımsızlaşmış profesyonel bir bürokrat gibi hareket etmelerine engel teşkil etmiştir.

Sonuç olarak, İsveç’te yapılan reformlar meclis-yerel lider/idare sınırını kesin olarak çizemediğinden, yerel güç ve otorite siyasi partilerde ve yerel temsilcilerde olmaya devam etmektedir. Elbette demokratik işleyiş için

meclislerin önemi yadsınamaz. Ancak klasik modelin eleştirisi basit bir meclis-idare ayırımından ziyade idarenin daha demokratik ve daha verimli bir hale getirilmesine dayandırılmıştır. Bu bağlamda, idarenin daha demokratik ve daha verimli işleyebilmesi için meclis-lider/idare ayırımının paradoks yaratmayacak biçimde yapılması önem teşkil etmektedir. Ancak İsveç'te pratikte geline nokta, yerel temsilcilerin güdüm ve kontrolünde, siyasetçi olmakla profesyonel bir bürokrat olmak arasında kafa karışıklığı yaşayan, uzun vadeli idari çıkarlar ile kısa vadeli politik çıkarlar arasında denge kurmakta zorlanan bir yerel lider modeli oluşturulmuştur. Meclisin siyasi ve özellikle idari üstünlüğünü sınırlandırıldığını söylemek çok zor görünmektedir. Zira bu konu hala İsveç'te gündemdeki tartışmalar arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

Berg, R. (2000). *Den 'gode' politiker'. Et studie af politiske ledelsesværdier i kommunerne*. Odense: Odense Universitetsforlag.

Berg, R. ve N. Rao (2005). "Institutional Reforms in Local Government: A Comparative Framework". *Transforming Local Political Leadership*. (Ed. R. Berg ve N. Rao). (s. 12-25). Houndmills: Palgrave MacMillan.

Bergström, T., Magnusson, H., ve U. Ramberg (2008). "Through a Glass Darkly: Leadership Complexity in Swedish Local Government". *Local Government Studies*, 34(2), 203-220.

Borraz, O. ve P. John (2004). "The transformation of urban political leadership in Western Europe". *International Journal of Urban and Regional Research*, 28(1), 107-120.

Denters, B., Klok, P.J, ve H. Kolk (2005). "The Reform of the Political Executive in Dutch Local Government". *Transforming Local Political Leadership*. (Ed. R. Berg ve N. Rao). (s. 195-211). Houndmills: Palgrave MacMillan.

Edinger, L. (1975). "The comparative analysis of political leadership". *Comparative Politics*, 7(2), 253-269.

Elcock, H. (2001). *Political Leadership*. Cheltenham: Edward Elgar.

Elgie, R. (1995). *Political Leadership in Liberal Democracies*. Houndmills: MacMillan.

Gibb, C. (1979). "Leadership: psychological aspects". *International Encyclopedia of the Social Sciences*, vol. 9. (Ed. D. Sills). (91-101). New York: The MacMillan Company.

Gidlund, J. (1983). *Kommunal självstyrelse i förvandling*. Stockholm: Liber.

Gill, R. (2006). *Theory and Practice of Leadership*. London: Sage Publications.

Goldsmith, M. ve H. Larsen (2004). "Local political leadership: Nordic style". *International Journal of Urban and Regional Research*, 28(1), 121-133.

Haglund, R. (1998). “Turbulence as a way of life: the Swedish municipal CEO”. *The Anonymous Leader*. (Ed. K.K. Klausen ve A. Magnier). Odense: Odense University Press.

Hambleton, R. ve D. Sweeting (2004). “US-style leadership for English local government?”. *Public Administration Review*, 54(4), 474-488.

Haus, M. ve H. Heinelt (2005). “How to achieve governability at the local level?”. *Urban Governance and Democracy. Leadership and Community Involvement*. (Ed. M. Haus, H. Heinelt ve M. Stewart). (s. 12-39). London: Routledge.

Hood, C. (1991). “A Public Management For All Seasons”. *Public Administration*, 69, 3-19.

İsveç Hükümeti (2000). “De politiska ungdomsförbunden och den kommunala demokratin”. <https://www.regeringen.se>. (Erişim tarihi: 12.05.2020).

İsveç Hükümeti (2001a). “Kommitténs arbete fortsätter i enlighet med tilläggsdirektivet”. <https://www.regeringen.se>. (Erişim tarihi: 17.06.2020).

İsveç Hükümeti (2001b). “Kommittén överlämnar nu sitt betänkande Att vara med på riktigt-demokratiutveckling i kommuner och landsting, Stockholm”. <https://www.regeringen.se>. (Erişim tarihi: 02.06.2020).

İsveç Hükümeti (2001c). “På och av – om uppdragsvillighet, rekrytering och avhopp i den kommunala demokratin”. <https://www.regeringen.se>. (Erişim tarihi: 11.05.2020).

İsveç Hükümeti (2016). “En ändamålsenlig kommunal redovisning”. <https://www.regeringen.se>. (Erişim tarihi: 30.06.2020).

Kiss, R. (2002). “Democracy or community? Australian local government electoral reform”. *Local Government at the Millennium*. (Ed. J. Caulfield ve H.O. Larsen). Opladen: Leske and Budrich.

Kleven, T., Floris, T.S., Granberg, M., Montin, S., Rieper, O. ve S.I. Valo (2000). “Renewal of local government in Scandinavia: Effects for local politicians”. *Local Government Studies*, 26(2), 93-116.

Larsen, H. (2002). "Directly elected mayors: democratic renewal or constitutional confusion". *Local Government at the Millennium*. (Ed. J. Caulfield ve H. Larsen). (s. 111-134). Opladen: Leske þ Budrich.

Larsen, H. (2005). "Transforming local leadership: models, trends and reforms". *Transforming Local Political Leadership*. (Ed. R. Berg ve N. Rao). (s. 195-211). Houndmills: Palgrave MacMillan.

Leach, S. ve D. Wilson (2000). *Local Political Leadership*. Bristol, UK: The Policy Press.

Leach, S. ve V. Lowndes (2004). "Understanding local political leadership: constitutions, contexts and capabilities". *Local Government Studies*, 30(4), 557-575.

Montin, S. (1992). Recent trends in the relationship between politics and administration in local government: The case of Sweden, *Local Government Studies*, 18:1, s.31-43.

Montin, S. (2002). *Moderna Kommuner*. Malmö: Liber.

Montin, S. (2005). "The Swedish Model: Many Actors and Few Strong Leaders". *Transforming Local Political Leadership*. (Ed. R. Berg ve N. Rao). (s. 195-211). Houndmills: Palgrave MacMillan.

Naschold, F. (1996). *New Frontiers in Public Sector Management. Trends and Issues in State and Local Government in Europe*. Berlin: Walter de Gruyter.

Rao, N. (1993). *Managing Change: Councillors and the New Local Government*. York, UK: Joseph Rowntree Foundation.

Seligman, L. (1979). "Leadership: political aspects". *International Encyclopedia of the Social Sciences*, vol. 9. (Ed. D. Sills). (s. 107-113). New York: The MacMillan Company.

SKL (Sveriges kommuner och landsting/ The Swedish Association of Local Authorities and Regions) (2008). *Lyssna och lyssna igen: medborgardialoger i fem kommuner (Listen and Listen Again: Citizen Dialogues in Five Municipalities)*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting.

SOU (2001). *Official Government Reports, Att vara med på riktigt-demokratiutveckling i kommuner och landsting, Bilagor till betänkande av kommundemokratikommittén*. Stockholm: Fritzes.

Steyvers, K., Bergström, T., Bäck, H., Boogers, M., José Manuel Ruano De La Fuente ve L. Schaap (2008). “From Princeps to President? Comparing Local Political Leadership Transformation”. *Local Government Studies*, 34(2), 131-146.

Stewart, J. D. (1995). “The internal management of local authorities”. *Local Government in the 1990s*. (Ed. J. Stewart ve G. Stoker). Basingstoke: Palgrave Macmillan.

[Stockholms Läns Landsting \(Stockholm İl Meclisi\)](https://www.sll.se/politik/politiska). <https://www.sll.se/politik/politiska>. (Erişim tarihi: 04.06.2020).

Stoker, G. (1999). “Introduction: the unintended costs and benefits of New Management Reform for British local government”. *The New Management of British Local Government*. (Ed. G. Stoker). Basingstoke: Macmillan.

Stone, C. (1995). “Political leadership in urban politics”. *Theories of Urban Politics*. (Ed. D. Judge, G. Stoker ve H. Wolman). (s. 96-116). London: Sage Publications.

Svara, J. H. (1994). *Facilitative Leadership in Local Government*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Swedish Local Government Act. (1991). <https://www.government.se/legal-documents>. (Erişim tarihi: 20.06.2020).

Tucker, R. (1995). *Politics as Leadership*. Kansas: University of Missouri Press.

Villadsen, S. (1996). “Local Welfare Systems in Denmark in a Period of Political Reconstruction: A Scandinavian Perspective”. *Comparative Welfare Systems: The Scandinavian Model in a Period of Change*. (Ed. B. Grève). London: MacMillan Press.

Weber, M. (1971). *Makt og byråkrati*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Wollmann, H. (2000). “Local government systems. From historic divergence towards convergence? Great Britain, France and Germany as comparative cases in point”. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 18, 33-55.

Wollmann, H. (2008). “Reforming Local Leadership and Local Democracy: The Cases of England, Sweden, Germany and France in Comparative Perspective”. *Local Government Studies*, 34(2), 279-298.

Wollmann, H. (2009). “The ascent of the directly elected mayor in European local government in west and east”. (Ed. H. Reynaert, K. Steyrers, P. Delwit ve J.-B. Pilet). (s. 115-149). *Local political leadership in Europe*. Baden-Baden: Nomos.

Wollmann, H. (2004). “Local government modernization in Germany. Between incrementalism and reform waves”. *Public Administration*, 78, 915-936.

Wollmann, H. (2010). “Comparing two logics of interlocal cooperation”. *Urban Affairs*, 46(2), 263-292.

YAŞLILAR İÇİN AKILLI EKO-SOSYAL KÖYLER: COVID-19 SALGINI ODAĞINDA BİR DEĞERLENDİRME

Filiz YILDIRIM*
Bilge ABUKAN**
Emine SADAK***

ÖZ

Eko-sosyal bir kriz olarak Covid-19 salgını kontrol altına alabilmek için yeni önlemler gündeme gelmektedir. Salgının yayılma hızının görece yavaşladığı ve kontrollü sosyal hayata geçildiği dönemlerde dahi pek çok ülkede yaşlılara yönelik kısıtlayıcı uygulamalar devam etmektedir. Bu kısıtlamalara uzun süre maruz kalmak; fiziksel, zihinsel ve psikolojik sağlık başta olmak üzere yaşlıların pek çok açıdan risk altında olmalarına neden olmaktadır. Bu nedenle yaşlıların salgından korunmasının yanı sıra salgının yaşlılar üzerindeki uzun süreli etkilerle mücadelede sürdürülebilir yaşam alanları önemli bir yatırım alanı olarak görülmektedir. Buradan hareketle mevcut derleme çalışmanın temel amacı, Covid-19 salgını ile birlikte yaşlılık politikalarında sürdürülebilirliğin, çevrenin ve sağlığın odağa alınması ve böylece yaşlıların yeni normale uyum sağlamaları için akıllı eko-sosyal köylerin önemini açıklamaktır. Bu bağlamda ekolojik sosyal hizmet uygulamalarının yerini ve akıllı eko-sosyal köylerin neden yaşlılar için yapılandırılması gerektiğini ulusal ve uluslararası literatür ışığında açıklayarak sosyal hizmet perspektifinden çıkarımlarda bulunmak hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Akıllı Eko-Sosyal Köyler, Covid-19, Ekolojik Sosyal Hizmet, Yaşlı Refahı

*Doç. Dr. Ankara Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü

(fyildirim@ankara.edu.tr) 0000-0002-6987-9485

** Öğr. Gör. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü

(bilge.abukan@omu.edu.tr) 0000-0002-6690-9351

*** Diyarbakır Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Diyarbakır

(sadak.emine@gmail.com) 0000-0002-4297-9814

YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, C. XIV, No. 1, (Nisan 2021)

Geliş Tarihi: 22.01.2021

Kabul Tarihi: 26.02.2021

Bu makaleden alıntı yapmak için: Yıldırım, F., Abukan, B., Sadak, E., (2021, April). Yaşlılar İçin Akıllı Eko-Sosyal Köyler-Covid-19 Salgını Odağında Bir Değerlendirme. *YDÜ SOSBİLDER*, 14 (1), 94-115.

ABSTRACT

SMART ECO-SOCIAL VILLAGES FOR THE ELDERLY: AN EVALUATION IN THE FOCUS OF THE COVID-19 PANDEMIC

New measures are on the agenda to control the Covid-19 epidemic as an eco-social crisis. Restrictive practices for elderly people continue in many countries even in periods when the rate of spread of the pandemic slows down relatively and a controlled social life is started. Prolonged exposure to these restrictions; It causes the elderly to be at risk in many aspects, especially physical, mental and psychological health. Therefore, in addition to protecting the elderly from the pandemic, sustainable living areas are seen as an important investment area in combating the long-term effects of the pandemic on the elderly. From this point of view, the main purpose of the current review study is to explain the importance of smart eco-social villages in order to focus on sustainability, environment and health in aging policies with the Covid-19 pandemic, and thus adapt the elderly to the new normal. In this context, it is aimed to make implications from a social work perspective by explaining the place of ecological social work practices and why smart eco-social villages should be structured for the elderly in the light of national and international literature.

Keywords: Smart Eco-Social Villages, Covid-19, Ecological Social Work, Elderly Welfare

1. Giriş

Dünya tarihi boyunca küresel etkilere yol açan birçok salgın yaşanmıştır. Bu salgınlar, toplumları ekonomik, psikolojik ve sosyolojik açılardan etkilemiştir (TÜBA, 2020). Böylece toplumlar büyük bir değişim ve dönüşüm sürecine girmişlerdir (Karakaş, 2020). Halen devam etmekte olan koronavirüs salgını nedeniyle de küresel düzeyde ciddi değişimler yaşanmaktadır. Bu salgın her kesimden bireyi etkilese de yaşlı bireyler risk altındaki grupların başında yer almaktadır. Çünkü bu yaş grubunun bağışıklık sistemi daha zayıf ve yaşa bağlı kronik hastalıkları deneyimleme ihtimalleri daha yüksektir. Bu hastalıklar, yaşlılarda virüsün etkilerinin daha yoğun ve ciddi bir biçimde ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Zira 60 yaş üstü ve/veya kronik hastalığı olan bireylerin diğer bireylere göre Covid-19 virüsüne yakalanma olasılıklarının ve ölüm oranlarının daha yüksek olduğu bildirilmektedir (WHO, 2020; UNFPA Küresel Yaşlanma Ağı, 2020).

Covid-19'a bağlı ölüm oranları örneğin Çin'de 80 yaş üzeri bireylerde %14,8, 70-79 yaş arası bireylerde %8,0, 60-69 yaş arası bireylerde %3,6'dır. Ayrıca bu oran 50-59 yaş arası bireylerde %1,3, 40-49 yaş arası bireylerde ise %0,4'tür (The Novel Coronavirus Pneumonia Emergency Response Epidemiology Team, 2020; Wu ve McGoogan, 2020). Türkiye'de ise Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan 19 Ekim 2020- 25 Ekim 2020 tarihli haftalık durum raporuna göre ölen bireylerin %73'ünü, 65 yaş ve üzeri bireyler oluşturmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2020).

Hızlı bir biçimde yayılan Covid-19 salgınına kontrol altına alabilmek için ülkeler çeşitli önlemler almıştır ve değişen koşullara göre yeni önlemler gündeme gelmektedir. Toplu yaşam alanlarının kullanımına ilişkin kısıtlamalar ve sokağa çıkma yasakları sosyal hayatı durma noktasına getirmiştir. Diğer yandan risk grupları olarak belirtilen yaşlı ve kronik hastalığı olan bireyleri korumaya yönelik alınan tedbirler başka sorunları da beraberinde getirmektedir. Bilindiği gibi salgının yayılma hızının görece yavaşladığı dönemlerde, bazı tedbirler pek çok ülkede esnetilmekte ya da askıya alınmaktadır. Böylece daha kontrollü bir sosyal hayat hedeflenmektedir. Ancak bu dönemlerde dahi 65 yaş ve üzeri bireylere yönelik kısıtlayıcı uygulamalar devam etmektedir. Bu uygulamalar temelde bu nüfus grubunun korunmasını, enfekte olmalarının önlenmesini ve ölüm oranlarının düşürülmesini hedeflemektedir. Ancak kısıtlamalara uzun süreli maruz kalmak özellikle yaşlı bireylerin fiziksel, zihinsel ve psikolojik sağlıklarının bozulmasına neden olmaktadır (Evcı-Kiraz ve Akyıldız, 2020; Brooke ve Jackson, 2020; Lithander vd., 2020; Petretto ve Pili, 2020). Bu nedenle sosyal, fiziksel, ekonomik ve kültürel çevre koşullarının, yaşlıların iyilik halini artırmak için daha elverişli hale getirilmesi gerekmektedir.

Diğer yandan ekolojik yıkımın, çevresel bozulmanın ve iklim değişikliğinin; Covid-19 gibi salgınların hem çıkmasını hem de yayılmasını hızlandırma ihtimali olduğu bilinmektedir. Bu nedenle artık sadece finansal risklerin değil, çevresel ve sosyal risklerin de gözetilmesi; hatta salgının tamamen kontrol altına alınmasından sonra tüm paydaşların sağlık, iklim değişikliği, sosyal dayanışma ve dezavantajlı kesimleri koruma konularında daha hassas olması gerektiği vurgulanmaktadır (Sevin vd., 2020). Bu bağlamda ekolojik kaygıları da odağa alan insan ve çevre refahını geliştirmeye yönelik uygulamalara önem vermek gerekmektedir (Dominelli, 2014). Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki bu uygulamalar odağında sosyal ve çevresel adalet, sürdürülebilir kalkınma, sosyal refah, doğal kaynakların kullanımı, iklim değişikliği, küresel ısınma, kentleşme, kırsal kalkınma, nüfus yoğunluğu, göç ve yoksulluk gibi ekolojik yansımaları olan konuların da yer alması önemlidir (Barut ve Kara, 2020). Çünkü Covid-19 salgını sadece sağlık açısından değil ekolojik, sosyal, toplumsal, ekonomik olmak üzere pek çok değişimi ve dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Buradan hareketle mevcut derleme çalışmada Covid-19 salgınının eko-sosyal bir kriz olduğu, bu kriz sürecinde “yaşlıların” korunması gereken en hassas gruplardan birini oluşturduğu varsayılmaktadır. Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki yaşlıların salgından korunmasının yanı sıra salgının yaşlılar üzerindeki uzun süreli etkilerle mücadelede sürdürülebilir yaşam alanları önemli bir yatırım alanı olarak görülmektedir. Özellikle Covid-19 salgını ile birlikte çevrenin, sürdürülebilirliğin ve sağlığın odağa alınmasında akıllı eko-sosyal köyler, sürdürülebilir yaşam alanları olarak önerilmektedir. Buradan hareketle mevcut derleme çalışmanın

temel amacı, Covid-19 salgını ile birlikte yaşlılık politikalarında sürdürülebilirliğin, çevrenin ve sağlığın odağa alınması ve böylece yaşlıların yeni normale uyum sağlamaları için akıllı eko-sosyal köylerin önemini açıklamaktır. Bu bağlamda ekolojik sosyal hizmet uygulamalarının yerini ve akıllı eko-sosyal köylerin neden yaşlılar için yapılandırılması gerektiğini ulusal ve uluslararası literatür ışığında açıklayarak sosyal hizmet perspektifinden çıkarımlarda bulunmak hedeflenmektedir.

1. Covid 19: Eko-Sosyal Bir Kriz

Salgın ile birlikte hastalıktan korunmak için insanlar yaşamlarını sınırlandırmak durumunda kalmışlardır. Bu süreç aslında hem birey hem toplum hem de hükümetler düzeyinde çeşitli boyutlarda kendini göstermiştir. Bu bağlamda hükümetler, vatandaşları korumak ve salgının yayılma hızını yavaşlatmak için tedbirler almakta ve yaptırımlar uygulamaktadır. Toplumsal ve bireysel düzeylerde ise sosyal, ekonomik ve kültürel belirleyicilere bağlı olarak farklılaşmakla birlikte temelde daha kendine dönük bir yaşam biçimi benimsenmektedir. Ancak biyo-psiko-sosyal bir varlık olarak insan gereksinimlerinin karşılanma gerekliliği, yaşamı sürdürebilme odağında devam etmektedir. Örneğin salgın devam etse de insanlar çevrelerinde olup bitenleri deneyimleyerek birileriyle temas kurmaya gereksinim duymaktadırlar. Diğer yandan yaşamın alışılan seyrinin bozulduğu bu tür olağanüstü durumlara uzun süreli maruz kalmak, ruh sağlığı açısından çeşitli riskleri de içinde barındırmaktadır. Bu nedenle mevcut durumun, çok boyutlu olarak düşünülmesi gereken hassas bir süreç olduğu fark edilmektedir. Temelde hayatı korumak ve salgının sağlık sistemi üzerinde yarattığı baskıyı azaltmak için uygulanan yaptırımların mal ve insan hareketliliğini geniş ölçüde kısıtlayarak yerel ve küresel düzeyde ekonomiyi neredeyse durma noktasına getirdiği görülmektedir (Sevin vd., 2020). Bu süreç; ulaştırma, sanayi, enerji, turizm, tarım ve bankacılık gibi ülkeler için ekonomik karşılığı önemli olan birçok sektörü derinden etkilemektedir (Karakaş, 2020; OECD, 2020; Talevi vd., 2020; TÜBA, 2020; UNDP, 2020). Bu olumsuz etkilerin azaltılması için ihtiyaçların karşılanmasının yeni bir yolunun bulunması odağında salgından korunmakla birlikte ekonomik faaliyetlerin, iş yaşamının, ulaşımın, eğitimin ve sağlık hizmetlerinin kesintisiz sürdürülmesi önemlidir. Çünkü özellikle dijitalleşme odağında pek çok alanda değişim ve dönüşüm hızla devam etmektedir. Zira *ekonomideki değişim* küresel düzeyden ulusal düzeye dönüş biçimindedir. *Teknolojik değişim*, yapay zekâ ve robotik teknolojiler odaklı inovasyonlara dayanmaktadır. *İş modelindeki değişim*, bilgisayara ve internete erişim odaklı olarak gerçekleşmekte ve mekansal sınırlar anlamını yitirmektedir. *Eğitimdeki değişim* uzaktan / çevrimiçi eğitim modellerinin kullanımını gerektirmektedir. *Tüketim davranışlarındaki değişim* ise

insanların ihtiyaç tanımlamasına bağlı olarak ortaya çıkmakta ve satın alınan mal ve hizmetlerle de bu değişim kendini hissettirmektedir (Sevin vd., 2020).

Diğer yandan salgıların insan ve toplum davranışlarında kısa süreli ve kalıcı değişimlere neden olduğu da bilinmektedir. Ayrıca bu değişimler ekolojik sistem üzerinde de yıkıcı etkiler bırakabilecek bir noktada durmaktadır. Çünkü sadece ekonomik kaygılarla yapılan düzenlemeler, ekolojik hassasiyetlerin ikinci plana atılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle Covid-19 salgını, etkileri bağlamında değerlendirildiğinde eko-sosyal bir kriz olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda değişimlerin ve dönüşümlerin ekolojik hassasiyetler ve sürdürülebilirlik odağında ele alınırken çevresel ve sosyal risklerin de değerlendirilmesi önemli bir gerekliliktir. Sosyal hizmet alanında böyle bir değerlendirmeyi yapabilmek için ekolojik sosyal hizmet, önemli bir çerçeve sunar.

2. Ekolojik Sosyal Hizmet Perspektifinden “Covid-19”

Ekolojik sosyal hizmet, sürdürülebilir kalkınma için insan refahı ve çevre ilişkisini odağına alan bir yaklaşımdır (Närhi ve Matthies, 2016). Bu noktada ekoloji kavramı “birey ve sosyal çevre etkileşimi”ni öne çıkarır; ancak kavramın bu etkileşimden daha fazla unsuru içinde barındırdığını belirtmek gerekir. Sosyal hizmette oldukça iyi bilinen “birey ve çevre etkileşimi”, sosyal çevre ile etkileşim odağında ele alınarak bireyin içinde bulunduğu aile, okul, iş yeri, kültür, siyaset ve yasal sistem gibi sistemlerle ilişkiler temelinde değerlendirilir. Oysa birey-çevre etkileşimi bireyin içinde yaşadığı çevrenin özellikleri, iklim koşulları, kaynakların kullanımı, temiz içme suyu, insan ve doğa ilişkisi gibi diğer pek çok etkileşimi de içinde barındırır. Bu nedenledir ki ekolojik sosyal hizmet; insanın tüm canlı ve cansız varlıklarla uyumlu bir biçimde yaşamasına ve insanlığın yeryüzü ile olan ilişkilerinde gerekli değişimlerin yapılmasına yardım etmek için teorik ve uygulama temelini önemini gösterir (Barut ve Kara, 2020; Bay, 2015). Bu noktada özellikle belirtilmelidir ki ekolojik sosyal hizmet uygulamaları hem kentsel hem de kırsal alanda önemli bir gereksinim olabilir. Özellikle tarımsal ekonomiye dayanan, görece daha düşük gelire sahip olunan ve kamusal hizmetlerin yetersiz olduğu kırsal alanlar için çeşitlenen sorunlara çözüm üretmede bu gereksinim artabilir. Kırsal alanlarda; düşük sosyo-ekonomik düzey, eğitim, sağlık, ulaşım gibi temel hizmetlere yetersiz erişim, nüfus yoğunluğunun azalması ve buna bağlı olarak hizmetlerin/politikaların daha çok kent odaklı üretilmesi ve tarımsal ürünleri değerinde satamama ile ilişkili pek çok sorun yaşanabilir. Ayrıca tarım ilaçlarının bilinçsiz kullanımı ve bunların toprağa/suya etkileri ekolojik temelleri olan sorunlardır. Bu sorunların yanı sıra çevresel ve kültürel mirasın tehdit altında olması kırsal alanlardaki yaygın sorunlar arasında sıralanabilir. Kırsal alandaki mevcut sorunlar bu alanda yaşayan bireylerin refah düzeylerini etkileyen önemli belirleyicilerdir. Bu nedenle sosyoekonomik düzeyin

geliştirilmesi ve sürdürülebilir yaşam koşulları sağlanmasında ekolojik sosyal hizmet müdahalelerine gereksinim duyulabilir. Bu kapsamda birebir terapiyi geliştirme, topluluk direncini teşvik etme, göç edenlere yardım etme, topluluk kaynaklarını geliştirme ve kamu politikasını etkileme kırsal alanda gerçekleştirilebilecek ekolojik sosyal hizmet müdahalelerine örnek olarak verilebilir (Social Work Degree Guide, 2020). Ayrıca çevresel faktörlerin yol açtığı psiko-sosyal sorunlara yönelik ekolojik müdahaleler kırsal alanlarda müracaatçıların sosyal işlevselliğinin geliştirilmesi için öne çıkabilir (Purutçuoğlu ve Doğan, 2017). Bu bağlamda kırsal kalkınma hedefinde ekolojik sosyal hizmet uygulamalarının önemli bir yeri bulunmaktadır. Çünkü kırsal kalkınma ile tarımsal üretimde sürdürülebilirliği sağlamanın yanı sıra kırsal alanların refah düzeyinin yükseltilmesi ve daha yaşanabilir alanlar oluşturulması hedeflenmektedir. Buna ek olarak hem kırsal kalkınma hem de ekolojik sosyal hizmet uygulamaları kırsal alanda yaşayan bireyleri güçlendirmeyi, katılımı artırmayı, yoksulluğu azaltmayı ve hizmet sunan kurumların etkili ve insancıl işlev görmesini amaçlamaktadır. Diğer yandan Covid-19 salgını ile birlikte ortaya çıkan yeni düzen, bölgelerarası eşitsizliklerin (özellikle teknolojiye ve internete erişim odağında), yoksulluğun ve ekolojik kırılganlığın artmasına neden olmaktadır (UNDP, 2020). Bu kapsamda kırsal alanların daha riskli bir konumda olduğunu da belirtmek gerekir. Bu nedenle kırsal alanda Covid-19 salgınıyla birlikte ekolojik sosyal hizmet uygulamalarına ihtiyacın arttığı söylenebilir. Salgın sürecinde kırsal alanlara özgü sorunların psikolojik, sosyal, ekonomik, politik, biyolojik ve fiziksel açıdan değerlendirilmesi gerekliliği bu alanlarda sadece sosyal çevrenin değil fiziksel çevreye bağlı dezavantajların da odağa alınmasında ekolojik sosyal hizmet uygulamalarının önemli olduğunu göstermektedir.

Diğer yandan kırsal alanların ekolojik, ekonomik ve sosyal açıdan sürdürülebilirliğinin sağlanması, son yıllarda sürdürülebilir kırsal kalkınma kavramıyla önemi fark edilen bir konu olmuştur. Çevre kirliliği, yeşil alanlarda azalma, ekolojik dengenin bozulması, kültürel değerlerin tahribi sürdürülebilir yaklaşımın çıkış noktası olmuştur (Mengi ve Yıldız, 2019). Bu kapsamda hem topluluk hem de birey düzeyinde sürdürülebilir yaşam pratiklerinin yaygınlaştırılması ve tüketim toplumu kimliğinden sıyrılıp üretken ve çevre dostu bir toplumun inşası amaçlanmaktadır. Son yıllarda sağlıklı ve yıkıcı olmayan yaşam bilincinin arttığı, kendini sürdürülebilir yaşama adanmış olan sosyal grupların ortaya çıktığı ve bu sosyal gruplara olan ilginin hızla arttığı görülmektedir (Ardzijauskaitė, 2009). Bunun yanı sıra sürdürülebilir yaşam alanlarının oluşturulması uluslararası düzeyde politik ve akademik çevrelerde tartışılan bir konu haline gelmiştir. Bu kapsamda sürdürülebilir yaşam alanı tanımıyla özdeşleşen bir yapı olarak eko köy uygulamaları dünya genelinde dikkat çekmektedir. Nitekim Avrupa Parlamentosu tarafından başlatılan akıllı eko-sosyal

köyler pilot projesinin tamamlanmasının ardından yayınlanan raporda bu köylerin; vatandaş katılımı, yönetim ve strateji belirleme konusunda önemli işlevinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer yandan bu köylerin geliştirilmesine yönelik Avrupa Birliği desteğinin yanı sıra ulusal ve bölgesel desteklerin sağlanması da önerilmektedir (European Union, 2020).

3. (Akıllı) Eko-Sosyal Köy Nedir?

Eko köyler çevresel sürdürülebilirliği ve insan sağlığını odağa alan, kültürel, sosyal ve ekolojik boyutları ile öne çıkan yaşam alanları olarak tanımlanabilir. *Kültürel boyut*; temelde yerele özgü olmayı ifade etmekle birlikte yaratıcı olmayı, manevi konulara önem vermeyi, doğayla bütünleşmeyi, doğal döngülere ve farklı kültürlerle açık olmayı içermektedir. *Sosyal boyut*; refahı, eğitimi, sağlığı ve iletişimi incelemeyi, ekonomiyi yerelleştirmeyi, topluluk oluşturmayı, karar verme mekanizmalarını güçlendirmeyi, yaşarken öğrenmeyi, çocuk, yaşlı ve engelli gibi özel gereksinimli grupları içermeyi sağlar (Jackson, 1998; Güleriyüz, 2013). Sürdürülebilir olmakla doğrudan ilişkili olan *ekolojik boyut* ise biyoçeşitliliğe önem vermeyi, yerel ve sağlıklı üretimi/tüketimi, toprağı/suyu verimli ve temiz kullanmayı, ekolojik tasarımları öne çıkarmayı ve ekolojik bina/yenilenebilir enerji/yerel malzeme kullanmayı odağa alır (Jackson, 1998; Güleriyüz, 2013). Yani eko köyler sürdürülebilirliği teşvik eden yeni fikirlere ve sınırlı doğal kaynakların kötüye kullanımını en aza indirmeye çalışan çözümlere odaklanır (Ardzjauskaite, 2009).

Eko-köy kavramını daha anlaşılır hale getirmek için Gilman'ın (1991) "bir eko köyde olması gereken özellikler"e dair tanımlarına da yer vermek gerekir. Eko-köyler insan ölçeğine göre (yaşayan insan sayısı-nüfus yoğunluğu) sınıflandırılmakla birlikte tam özellikli olma (normal yaşamın ikamet, yiyecek temini, imalat, boş zaman, sosyal yaşam ve ticaret gibi tüm temel işlevlerinin varlığı), insan aktivitelerinin zararsız bir biçimde doğayla bütünleşmesi, insan sağlığını desteklemesi/geliştirmesi ve sürdürülebilir bir yerleşim olması (yenilenebilir) yönleriyle diğer yerleşim alanlarından farklılaşmaktadır (Gilman, 1991). Bu noktada eko köylerin hem kırsal alanlar hem de kentsel alanlar için yapılandırılması için uygun bir model olduğunu da eklemek gerekir. Bu yaşam alanlarına verilen isimler kentte, kente yakın bölgelerde ya da kırsalda olması bağlamında değişmektedir. Bu kapsamda kentte ya da kente yakın bölgelerde kurulan ekolojik köyler kentsel eko-köy olarak tanımlanmaktadır. Kırsalda kurulan eko-köylere ise kırsal eko-köy denilmektedir (Güleriyüz, 2013). Diğer yandan kentsel eko-köylerin; ana akım kent yerleşimlerinin gelişim, enerji tüketimi ve sera gazı emisyonları açısından sürdürülemez hale geldiği için alternatif bir konut projesi olarak ortaya çıktığı da belirtilmektedir (Kim, 2016). Tüm bu yönleriyle eko-köylerin insanların yaşam kalitesini, mutluluğunu ve özne refahını en üst

düzele çıkarmak için yapılandırılmış bilinçli bir strateji olduğu vurgulanmaktadır (Hall, 2015).

Günümüz teknolojik gelişmelerinin bu köylere entegre edilmesiyle birlikte eko köy uygulamaları; akıllı eko-köy ya da akıllı eko-sosyal köy biçiminde adlandırılmaktadır. Bu noktada akıllı eko-sosyal köyler hem ekolojik hem de teknolojik tasarımı bir araya getiren sürdürülebilir yaşam alanları sunan bir modeldir. Diğer bir deyişle akıllı eko-sosyal köyler, teknolojik alt yapının geliştirilmesini amaçlayan, dijitalleşmeyi kolaylaştıran ileri teknolojilere ve yenilikçi hizmetlere dayanan yerel kültür ve çevre merkezli bir yaklaşıma dayanır. Bunu yaparken tüm gücünü ve fırsatlarını yerel kaynaklardan alarak inşa edilen eko-sosyal köyler, kırsal alanlarda yenilikçi çözümler sunmaktadır (Doyle, Hynes ve Purcell, 2021). Özellikle teknolojinin sunduğu çözümleri harekete geçirecek ekonomik, sosyal ve çevresel koşulları iyileştirmek için stratejiler geliştirilmesini sağlar. Bu noktada yerel halkın, diğer topluluk ve aktörlerin katılımı ve işbirliği sağlanır. Akıllı eko-sosyal köyler teknolojiyi içinde barındırması nedeniyle kırsalda yaşayanların, kaynaklarını daha iyi kullanmalarını olanaklı hale getirir. Diğer yandan bu durum, yaşam kalitesinin iyileşmesi ve kırsal alanların çekiciliğinin artırılması için de işlev görebilir.

Ayrıca akıllı eko-sosyal köy uygulamalarıyla doğanın korunması ve yenilenmesi de amaçlanmaktadır. Bu kapsamda kaynakların etkin ve verimli kullanımı, üretim ve tüketim faaliyetlerinin ekolojik temele dayanması ön plana çıkmaktadır. Aslında akıllı eko-sosyal köyler kırsal alanlarda yaşayanların karar alma süreçlerine katılımlarının sağlanması, örgütlenmelerinin kolaylaştırılması, güçlenmeleri ve dayanıklılıklarının artırılması için de önemlidir (OECD, 2020; Phillipson vd., 2020). Nitekim bu kazanımlar daha sürdürülebilir bir yaşamı işaret etmektedir. Ayrıca akıllı eko-sosyal köyler; kırsal alanda yaşayan farklı nüfus gruplarının (çocuklar, gençler, engelliler, kadınlar ve yaşlılar gibi) farklılaşan sorunlarına odaklanılmasını sağlayarak refahın artırılmasını da hedefler. Bu kapsamda akıllı eko-sosyal köyler kırsal kalkınmayı ve kırsala özgü sorunların çözümünü sağlamak için dijital teknolojilerle uyumlu kırsal politikaların geliştirilmesine katkıda bulunabilir (Smart Villages, 2018; Smart Eco Social Villages, 2019). Yani bu yaşam modeli günlük yaşamlarında dijital teknolojileri ve yenilikleri kullanan, böylece yaşam kalitesini artıran, kamu hizmetlerinin standardını iyileştiren ve yerel kaynakların daha iyi kullanımını sağlayan köylerin oluşumuna katkıyı beraberinde getirebilir (Komorowski ve Stanny, 2020). Bu yaşam alanları, olası afetlere ve krizlere karşı dayanıklı olması yönüyle de işlevsel olarak değerlendirilir (Türkoğlu, 2020).

Akıllı eko-sosyal köylerin eko-sosyal köy, eko köy, akıllı köy gibi farklı talepler doğrultusunda oluşturulan dünyadaki pilot uygulamaları ve örnekleri bulunmaktadır. Küresel Eko Köy Ağı'na kayıtlı eko köylere bakıldığında bu

köylerin, bulunduğu toplulukların sahip olduğu değerler üzerine kurulduğu görülmektedir. Birbirinden farklı olan bu köyler; ekonomik, ekolojik, sosyal, politik, manevi olmak üzere pek çok hedeflere dayalı olarak planlanmaktadır (Mengi ve Yıldız, 2019).

Bazı çalışmalarda eko-sosyal köylerin çeşitli yönleriyle incelemesi yapılmıştır. İsveç'te yer alan bir eko köyün incelendiği çalışmada internetin ve ona erişmek için kullanılan dijital teknolojilerin; eko-dünyada dayanıklılığı artıran değerleri, bilgiyi ve sosyal ilişkileri sermayeleştirdiği ve harekete geçirdiği belirtilmiştir (Cerratto-Pargman, Parman ve Nardi, 2016). Başka bir çalışmada (Moravčíková ve Fürjészová, 2018) ise Macaristan'da iki ve Slovakya'da bir olmak üzere seçilen üç eko köy incelenmiştir. Bu çalışmada eko köylerin, topluluklarla birlikte yaşayabilmenin bir yolu olarak bilinçli biçimde oluşturulduğu; her birinin kendi karakteri, kültürü, konumu, büyüklüğü ile farklılaştığı; kişisel seçimleri ve bilinçli kararları ile çiftçi olmayı seçen şehir insanlarının, eko köylerde yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır (Moravčíková ve Fürjészová, 2018). Eko köyler ve sürdürülebilirlik arasındaki ilişkinin incelendiği başka bir çalışmada ise sürdürülebilirlikle ilgili değerlerin sadece bu topluluklarda yaşayarak öğrenilebileceği ve farklı etkinliklerle/uygulamalarla bilgi, beceri ve uzmanlığın aktarılabilmesi belirtilmektedir (Ardzijauskaitė, 2009). İsveç'te kentsel eko-köyler üzerine yapılan çalışmada (Kim, 2016) da benzer olarak eko-köylerde yaşamın, bireylerin çevresel davranışlarını güçlendirmeye ve yaşam motivasyonlarını artırmaya yardımcı olduğu bulunmuştur. Diğer yandan eko köylerin belediyeler ve konut şirketleri üzerinde bilgi birikimi ve ilham açısından dolaylı bir etkisi de beraberinde getirdiği saptanmıştır (Kim, 2016).

4. “Neden Yaşlılar” İçin (Akıllı) Eko-Sosyal Köyler?

Gelişen sağlık hizmetleri ve doğum oranlarındaki düşüşle birlikte başta gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olmak üzere dünya nüfusu hızlı bir biçimde yaşlanmıştır. 2019 yılında 60 yaş ve üzeri birey sayısı 1 milyar iken bu sayının 2050 yılında 2,1 milyara yükseleceği tahmin edilmektedir. 2018 yılı verilerine göre 80 yaş ve üzeri birey sayısı ise 125 milyondur (WHO, 2018). Türkiye'de ise toplam nüfusun %9,1'i 65 yaş ve üzeri bireylerden oluşmaktadır. Yaşlı nüfusun %62,8'i 65-74 yaş grubunda, %28,2'si 75-84 yaşları arasında ve %9,1'i 85 ve üzeri yaş grubundadır (TÜİK, 2020). Bu veriler yaşlılara yönelik hizmet modellerinin yaşlıların farklılaşan ve çeşitlenen gereksinimleri bağlamında yeniden ele alınması gerektiğini düşündürmektedir.

Diğer yandan genç nüfus ağırlıklı kırdan kente yönelen göçler de yaşlılar için yeni bir sürecin başlamasına neden olmaktadır. Bu noktada kırsal alanların; nüfus azlığı ve yeni göçün bir arada yaşandığı, gençlerin okumak ya da daha büyük şehirlerde çalışmak için taşınmaya devam ettiği; ancak orta yaşlı ve yaşlı

insanların daha iyi yaşam kalitesi için geri döndüğü yerler haline geldiği belirtilmektedir (Ma, 2018). Bu durum, kır ve kent nüfusu açısından yeni dinamiklerin ortaya çıktığını işaret etmektedir.

Özellikle dünya genelinde yaşlı nüfusun artması ve Covid-19 salgını ile birlikte yaşlılar bu süreçteki dezavantajlı grupların odağında yer almıştır. Zira Covid-19'a bağlı kısıtlamalar yaşlı bireylerin uzun süre evde kalmalarına yol açmış ve bu durum; hareketsiz yaşam biçimini teşvik ederek biyolojik, zihinsel ve ruhsal rahatsızlıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Brooke ve Jackson, 2020; Petretto ve Pili, 2020). Diğer yandan salgın; yaşlıların yoksullaşmasına, yalnız yaşamalarına dayalı sorunlarının artmasına ve toplumdaki izole bir biçimde yaşamalarına neden olmuştur. Bu nedenle salgın sürecinde yaşlıların bakımı, bulaş riskinden korunmaları, sağlık hizmetlerine ve sosyal hizmetlere erişebilmeleri yeni normale uyum sağlayabilmeleri için önemlidir. Salgın ile birlikte temelde yaşlılara yönelik destek sistemlerinin geliştirilmesi önemli olmakla birlikte yaşlılar için sürdürülebilir yeni yaşam alanlarının oluşturulmasına da öncelik verilmesi gerekmektedir. Bu önceliği sağlamaya alternatif olarak bu derleme çalışmada yaşlıların aktif yaşlanması için akıllı eko-sosyal köyler önerilmektedir.

5. Aktif Yaşlanma

Akıllı eko-sosyal köyler sağlıklı, bağımsız ve aktif yaşlanmayı teşvik etmek için önemli bir potansiyele sahiptir (Philip ve Williams, 2019). Aktif yaşlanma; sosyal, ekonomik, manevi, kültürel ve sivil yaşama bireylerin aktif olarak katılma sürecini ifade etmekle birlikte ilerleyen yaşlarda üretken olma durumunu, fiziksel ve zihinsel olarak aktif olmayı ve güvenli bir çevrede yaşamayı içermektedir (Derman, 2014; Ünal, 2013; WHO, 2002). Bu bağlamda yaşlı refahını arttırmak, sosyal hizmet politika ve uygulamalarının geliştirilmesini gerektirmektedir (Yağcıoğlu, 2016). Çünkü yaşlı bireylerin hizmetlere zamanında ve kolay erişiminin sağlanması aktif yaşlanma sürecinde önemli bir gerekliliktir. Diğer yandan aktif yaşlanmanın bazı belirleyicileri bulunmaktadır. Yaşlı bireylerin refahının artırılmasına yönelik geliştirilecek politikaların ve hizmet modellerinin bu belirleyicileri de odağına alması şüphesiz aktif yaşlanma sürecini destekleyecektir. Bu belirleyiciler; *ekonomik* (maddi olanakların yeterli olması), *sosyal* (sosyal çevre ile ilişkilerden doyum sağlamak ve sosyal desteğin varlığı), *fiziksel çevre* (güvenli, bağımsız, erişilebilir ve temiz çevre koşulları), *bireysel* (biyolojik ve genetik faktörler), *davranışsal* (yaşam tarzı), *sağlık ve sosyal hizmetler* (nitelikli, ihtiyaca dönük ve erişilebilir hizmetler) olarak sıralanmaktadır (Yıldırım vd., 2018; WHO, 2020). Bu belirleyiciler odağında değerlendirildiğinde yaşlı bireylere ekolojik, ekonomik ve sosyal açıdan sürdürülebilir yaşam olanağı sunan akıllı eko-sosyal köyler, aktif yaşlanmayı destekleyici bir modeldir. Zira bu yaşam alanları Covid-19 sürecinde yaşlı bireylerin yaşadığı fiziksel, zihinsel ve

psikolojik sorunları en aza indirme, toplumla bütünleşmelerini sağlama ve sosyal etkileşimlerini arttırma olanağı sunmaktadır. Dolayısıyla bu model, yaşlı bireyler için daha aktif bir yaşam tarzı anlamına gelmektedir. Türkiye’de de benzer girişimlerin konuşulmaya başlandığı sağlıklı yaşlanma sürecinde eko-köy hedefine yönelik çalışmaların gündeme geldiği anlaşılmaktadır (Anadolu Ajansı, 2019, Kasım 24).

Yapılan çalışmalar; aktif yaşlanmanın desteklenmesinde akıllı eko sosyal köylerin özellikle Covid-19 gibi eko-sosyal kriz durumlarında sağlığın iyileştirilmesi; sosyal hizmetlerin yerelleşmesindeki yetersizliklerin giderilmesi, bölge ekonomisinin iyileştirilmesi ve yaşanabilir/sürdürülebilir yaşam alanlarının inşa edilmesi açısından önemli olduğunu göstermektedir. Ayrıca bazı çalışmalarda yaşlıların dijital okuryazarlığının artırılması; yalnız yaşamalarına bağlı sorunlarla başa çıkmaları ve topluma katılımlarının artırılması açısından bu köylerin önemli olduğu da vurgulanmaktadır.

5.1 Sağlık

Tıbbi hizmetlere erişimin iyileştirilmesi, bu yönde oluşturulacak e-sağlık hizmetlerinin kullanılması, hastaların sağlık hizmetlerine erişimini genişletmeye ve hizmetlerin kalitesini arttırmaya yardımcı olabilir (OECD, 2020). Bunun için özellikle kırsal alanlarda e-sağlık sistemlerinin kullanımı sağlık sistemi içindeki izlemeyi, zaman planını ve iletişimi geliştirebilir (Rural Health Information Hub, 2019).

Covid-19 salgını ile birlikte yaşlı bireylerin kaygı, korku ve stres düzeyleri artabilir. Kendilerini umutsuz, çaresiz hissedebilirler. Bu durum yaşlı bireylerin gereksinimlerine özgü psiko-sosyal destek hizmetlerinin yapılandırılmasını gerektirir. Bu hizmetlerin uzaktan/online yapılandırılması salgın sürecinde yaşlıların bu hizmetlere daha kolay ve güvenli erişimini sağlayabilir. Diğer yandan artan kaygı düzeyi ve karantina uygulamaları yaşlıların mevcut/yeni ortaya çıkan hastalıklarının tedavisi için sağlık kuruluşlarına gitmelerini engelleyebilir. Yaşlı bireylere yönelik daha etkili, güvenli ve ulaşılabilir sağlık hizmetleri akıllı eko-sosyal köyler aracılığıyla yapılandırılabilir. Örneğin akıllı eko-sosyal köyler, salgın sürecinde yaşlıların sağlık hizmetlerine, tıbbi bilgilere daha kolay ulaşmalarını ya da onlar için çevrimiçi bir danışmanlık sistemi kurulmasını sağlayabilir (OECD, 2020; Phillipson vd., 2020). Böylece bu köyler Covid-19 salgını gibi kriz dönemlerinde sağlık hizmetlerinin daha etkili bir biçimde sunulmasına olanak sağlayabilir.

5.2 Sosyal hizmetlerin yerelleşmesindeki yetersizliklerin giderilmesi

Sosyal politikaların ve hizmetlerin genellikle nüfus yoğunluğunun yüksek

olduğu kentler odağında planlanması özellikle kırsal alanlarda yaşayan bireylerin mevcut hizmetlere ulaşamamasına ve kır-kent eşitsizliğinin derinleşmesine yol açmaktadır (Yıldırım vd., 2018). Buna bağlı olarak kırsal alanlarda eğitim, sağlık, sosyal ve temel ihtiyaçların karşılanmasında yetersizlikler ortaya çıkmaktadır (Henning-Smith, 2020). Ayrıca Covid-19'a bağlı risk faktörlerinin çoğu kırsal alanlarda kendini daha şiddetli göstermektedir. Çünkü kırsal alanlar kentlere oranla Covid-19 salgınının ekonomik etkilerini ortadan kaldıracak finansal güce sahip değildir. Aynı zamanda kentlere oranla yetersiz sağlık sistemlerine sahip olmaları nedeniyle Covid-19 sürecinde acil ve kronik sağlık sorunları için ihtiyaç duyulan bakıma erişimde kırsal alanlar dezavantajlı bir konumda yer alabilir (Henning-Smith, 2020). Bu dezavantajların azaltılmasında akıllı eko-sosyal köyler önemli bir noktada durmaktadır. Zira dijitalleşen hizmetler, kırsal alanlardaki olanakları iyileştirmenin bir yolu olarak kabul edilmektedir (International Telecommunication Union, 2020). Ayrıca kırsal alanlarda Covid-19 salgınının demografik ve coğrafi özelliklere bağlı çoklu riskleri, dijital ortamlara ve e-hizmetlere geçişi gerekli kılmaktadır (OECD, 2020). Bu bağlamda akıllı eko-sosyal köyler, kırsal alanlarda yaşlılar için temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik bir çevrimiçi hizmet altyapısının geliştirilmesi açısından önemlidir.

5.3 Ekonomi

Türkiye'de 2018 yılı verilerine göre yaşlı bireylerin iş gücüne katılım oranı %12,5'tir. Aynı zamanda çalışan yaşlı nüfusun %65,5'i tarım sektöründe yer almaktadır (TÜİK, 2020). Yaşlı bireylerin üretim sürecine dahil olması önemlidir. Çünkü üretkenlik aktif yaşlanmayı etkileyen bir süreçtir. Kırsal yerleşim yerlerinin en büyük geçim kaynağı olan tarım sektörüne yönelik destekleyici projeler yaşlı bireylerin üretkenliklerine yardımcı olabilir (Yıldırım vd., 2018).

Akıllı eko-sosyal köylerle tarımsal üretimin kalitesini ve miktarını arttırmak için akıllı tarım yöntemlerinin kullanılması önemlidir (Beg, 2018). Ekolojik hayatın tahrip edilmesi ve sanayileşmeye ağırlık verilmesi kırsal alanların azalmasına, hatta yok olmasına neden olmuştur. Kırsal alanda tarımsal faaliyetleri canlandıracak sistemlerin oluşturulması bu alanların ekonomik ve sosyal sorunlarını iyileştirecek girişimlere öncülük edebilir (Öztürk, 2015). Böylece kırsal alanda yaşayan bireylerin refah düzeyinin yükselmesi ve kendi kendine yetebilir ve üretken hale gelmeleri sağlanabilir.

Örneğin ülkemiz, yüksek düzeyde tarımsal potansiyele sahip bir ülkedir. Türkiye'nin demografik özelliklerine bakıldığında yaşlı nüfusun büyük bir bölümü kırsal alanda yaşamakta ve çalışan yaşlı nüfusun büyük bir bölümü tarım sektöründedir (TÜİK, 2020). Ancak sanayileşmeyle birlikte kırsaldan kente göç, tarımsal üretimin azalmasına neden olmuştur. Tarımsal potansiyelin yüksek olması göz önünde bulundurularak akıllı tarım yöntemlerinin kullanılmasına

yönelik akıllı eko-sosyal köylerin oluşturulması önemlidir (Beg, 2018).

5.4 Sürdürülebilirlik

Diğer yandan akıllı eko-sosyal köylerden; daha iyi eğitim ve altyapı hizmetleri, temiz içme suyu, donanımlı sağlık sistemleri, ekolojik hayatı koruma, kaynak kullanım verimliliğini sağlama, atık yönetimi ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı gibi hizmetleri sunması beklenmektedir (Beg, 2018). Çünkü akıllı eko-sosyal köyler temelde kırsal alandaki mevcut nüfusu korumak, bu bireylerin yaşam standartlarını iyileştirmek ve sürdürülebilir yaşam alanları oluşturmak için de geliştirilir. Bu model ile yenilikçi, birbirine bağlı dijital çözümler sunan, eşitlikçi ve kapsayıcı hizmet sunumu yaşam kalitesini iyileştirdiği için insanların yerleşebileceği daha doğrusu yerleşmek isteyebileceği yaşanabilir/sürdürülebilir köyler inşa etmeyi amaçlamaktadır (International Telecommunication Union, 2020; Visvizi, Lytras ve Mudri, 2019).

5.5 Dijital okuryazarlık

Teknolojik tasarımı içinde barındıran akıllı eko-sosyal köyler, yaşlı bireylerin dijital teknolojileri kullanabilmeleri için dijital okuryazarlık becerilerini geliştirmeleri için fırsat olabilir (International Telecommunication Union, 2020). Türkiye’de 2019 yılı verilerine göre internet kullanan 65-74 yaşları arasındaki bireylerin oranı %19,8’dir (TÜİK, 2020). Bu veriye göre her beş yaşlıdan sadece birinin bu teknolojileri kullanıyor olması, bu yaş grubundaki bireylerin bu konuda desteğe gereksinim duyabilecekleri biçiminde yorumlanabilir.

Özellikle Covid-19 salgını sürecinde artan dijitalleşme, hem yeni bir iletişim ve sosyalleşme aracı (sosyal medya araçlarını kullanma, görüntülü konuşma, vb.) hem de pek çok hizmete ulaşmanın bir yolu olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle teknolojiyi kullanabilmenin ve dijital okuryazarlığın önemli bir beceri haline geldiği söylenebilir. Bu kapsamda akıllı eko-sosyal köy uygulamaları kırsal alandaki yaşlı bireyleri destekleyici fırsatlara ve hizmetlere de teşvik edici rol oynayabilir.

5.6 Yalnız yaşamaya bağlı sorunlarla başa çıkma

Özellikle kırsal alanlarda yaşayan yaşlılar, genellikle tıbbi bakıma gereksinim duyduklarında temel ihtiyaçlarını gidermede destek olacak kaynaklardan yoksundurlar (Visvizi vd., 2019). Yang ve arkadaşları (2020) tarafından Çin’deki yaşlı bireylere yönelik yapılan bir araştırma, sosyal ilişkileri sürdürmenin ve yalnızlık duygularıyla başa çıkmanın yaşlı bireylerin bilişsel işlevleri üzerinde yararlı etkilerinin olduğunu göstermiştir. Diğer yandan yaşlı bireylerin uzun süre sevdiklerinden uzak, fiziksel olarak daha az hareketli oldukları ve günlük rutinlerini sürdüremedikleri durumlarda var olan

hastalıklarının nüksettiği, ilerlediği ya da yeni hastalıkların ortaya çıktığı belirlenmiştir (Evcı-Kiraz ve Akyıldız, 2020). Bununla birlikte Covid-19 kaynaklı ölüm korkusunun riskli gruplarda yoğun bir biçimde yaşanması, kaygı ve stres bozukluğu gibi birçok ruhsal rahatsızlığı beraberinde getirebilmektedir (Karakaş, 2020; Wang vd., 2020). Bu salgınla birlikte karantina sürecinde evinden çıkamayan ve daha da yalnızlaşan yaşlı bireylerin akıllı eko-sosyal köy uygulamalarıyla sosyal etkileşimlerinin artırılması ve hareket alanlarının genişletilmesi yalnızlaşmalarını önlemek açısından önemlidir. Bunun yanı sıra yeşil alan, doğa, ekolojik çevre ile iç içe olma odaklı alternatif uygulamalar bu salgın sürecinde ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda özellikle yaşlı bireyler için sosyal izolasyon uygulamalarının görece esnetilebilmesi ya da daha kontrollü olarak uygulanabilmesi için akıllı eko-sosyal köyler bir alternatif olabilir. Nitekim Covid-19 salgınıyla birlikte yeşil alana artan ilgi ve gereksinim, akıllı eko-sosyal köylerin hedefleriyle de uyumludur.

5.7 Topluma katılım

Salgın sürecinde yaşlılara yönelik tedbirler, onların toplumdaki izole bir biçimde yaşamlarını sürdürmelerine neden olmuştur. Bu nedenle bu bireylere yönelik sosyal izolasyon uygulamalarının daha kontrollü uygulanabileceği alanların oluşturulması önemlidir (Doyle vd., 2021). Bu kapsamda akıllı eko-sosyal köyler yaşlı bireylerin daha kontrollü bir biçimde toplumsal yaşama katılabilmelerinin bir yolu olabilir. Ma'nın (2018) çalışmasında da orta yaş grubunun daha iyi yaşamak amacıyla kırsal alanlara yöneliminin arttığı belirtilmektedir. Bu çalışmada ortak yaşam alanlarının ve tesislerinin oluşturulmasının, interaktif yaşam tarzının, birlikte yaşama önceliklerinin ve insanların birbirlerini desteklemelerinin önemli olduğu belirlenmiştir. Diğer yandan eko köy uygulamalarıyla kırsal alanlara sunulan olanakların gelecekte daha fazla insanın kırsal alanda yaşamayı tercih etmesini sağlayacağı; ancak bunun maliyetinin karşılanabilir olmasının önemli bir belirleyici olacağı vurgulanmıştır (Ma, 2018).

6. Sonuç ve Öneriler

Ekolojik sosyal hizmet uygulamaları; insan ve çevre refahını geliştirmeyi amaçlar. Ekolojik adaleti önceleyerek sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmeye hizmet eder. Covid-19 virüsünün en çok etkilediği kırılgan gruplardan biri olan yaşlı bireylerin yaşam kalitelerini artırmak, sosyal ve psikolojik işlevselliğini geliştirmek için bu sosyal hizmet uygulamalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada değişen ve dönüşen yeni dünya düzenindeki ihtiyaçlara uygun sosyal politikaların üretilmesi ya da mevcut politikaların geliştirilmesi de sosyal hizmet mesleğinin temel sorumlulukları arasında yer almaktadır. Bu nedenle akıllı eko-

sosyal köy; yaşlı refahını arttırma, aktif yaşlanmayı destekleme ve sürdürülebilir yaşam olanağı sağlama özellikleriyle yaşlılara yönelik sosyal hizmetlerin odağında yer alması gereken önemli bir konudur.

Diğer yandan Covid-19 salgınıyla ortaya çıkan yeni normal, teknolojiye ve internete erişim odağında yeni eşitsizlikleri de beraberinde getirmiştir. Bu açıdan kısıtlı olanaklara sahip kırsal alanlarda eşitsizliklerin giderilmesi odağında sosyal hizmet uygulamalarına ihtiyacın arttığı söylenebilir. Ayrıca kırsal alanlarda salgınla ilişkili sorunların psikolojik, sosyal, ekonomik, politik, biyolojik ve fiziksel boyutlarıyla bütüncül bir biçimde değerlendirilmesi önemlidir. Bu nedenle akıllı eko-sosyal köylerin planlanmasından bu köylere hizmetlerin sunulmasına ve izlenmesine kadar tüm aşamalarda sosyal hizmet uzmanlarının görev almaları önemlidir. Bu kapsamda sosyal hizmet uzmanları çeşitli roller ve sorumluluklar üstlenebilirler.

Sosyal hizmet uzmanlarının makro düzeyde rolleri kapsamında; akıllı eko-sosyal köylere olan gereksinim için kamuoyu oluşturma, gündem yaratma, farkındalığı/bilinci artırma, sosyal değişim ajanı ve harekete geçirme rolleri önemlidir. Bu roller toplumun değişimi ve gelişimi için işlevseldir. Ayrıca politika oluşturma, politikalara yön verme, savunuculuk ve toplum sözcüsü olma rolleri bu kapsamda ön plana çıkmaktadır. Diğer yandan bu hizmetlerin planlanması sürecinde toplumun iyi analiz edilmesi ve bu planlamanın kültüre özgü olması gerekmektedir. Bu kapsamda sosyal hizmet uzmanları eklektik bilgi temelleri sayesinde toplumun farklılaşan özelliklerini keşfedebilirler. Ayrıca kültüre özgü farklılaşan gereksinimlere duyarlı olarak bu hizmetlerin yapılandırılmasında da aktif rol oynayabilirler. Sosyal hizmet uzmanları bu süreçte kırsal alandaki yaşlı bireyler ile mikro ve mezo düzeyde çalışmaları da gerçekleştirebilirler. Yaşlı bireylerin ekolojik yaklaşım odağında ele alınması yaşadıkları sorunların ya da içinde buldukları durumun çok boyutlu (aile, yakın sosyal çevre, kurumlar, hizmetler, yasal sistem, iklim koşulları, çevresel olanaklar gibi) değerlendirilmesini sağlar. Böylece sorunu etkileyen tüm sistemler ele alınarak bu sistemlerin karşılıklı ilişkileri ve etkileşimleri ortaya çıkarılabilir. Müdahale ise bu değerlendirme temeline dayalı olarak gerçekleştirilebilir.

Bunun yanı sıra sosyal hizmet uzmanlarının bağlantı kurucu, kolaylaştırıcı ve kaynak bulucu rolleri ile yaşlı bireylerin gereksinimlerine uygun kaynağın sağlanması ve uygun hizmetlere yönlendirilmeleri işlevlerini yerine getirebilirler. Bu noktada sosyal hizmet uzmanının toplum kaynakları konusunda uzman olma, kaynak yönetimi ve güç mekanizmalarını tanıma becerileri öne çıkmaktadır. Ayrıca sosyal hizmet uzmanları öğretici/eğitici rolleri kapsamında yaşlı bireylere, online hizmetlere ulaşma ve dijital okuryazarlık gibi konularda ihtiyaç duyulan becerilerin geliştirilmesinde destek olabilirler.

Diğer yandan danışmanlık rolü ile yaşlı bireylerin salgın sürecinde ortaya

çıkaran sorunlarının belirlenmesinde psiko-sosyal değerlendirmeyi yapabilir, sosyal ve psikolojik işlevselliğinin artırılmasını sağlayarak terapötik uygulamayı sosyal hizmet uzmanları gerçekleştirebilirler. Böylece yaşlı bireylerin kendine yeten bireyler olarak güçlenmelerini ve özgürleşmelerini sağlayabilirler. Bunun yanı sıra bireyle, aileyle ve grupla çalışma becerilerini kullanarak yaşlı bireyin çevresinde yer alan diğer sistemlere yönelik müdahalelerde bulunabilirler. Yaşlı bireylerin toplumsal yaşama anlamlı bir biçimde katılabilmeleri için destek olabilirler. Ayrıca yaşlı bireylerin var olan sosyal destek ağlarının belirlenmesi, geliştirilmesi ve güçlendirilmesi için çalışabilirler.

Bunun yanı sıra akıllı eko-sosyal köylerin planlanmasından uygulanmasına kadar süreçte görev alacak farklı disiplinlerden paydaşların uyumlu ve eşgüdümlü çalışmalarını sağlamak için oryantasyon, iş birliği ve konsültasyon çalışmaları gerçekleştirebilirler. Sürecin yönetiminde çok disiplinli ekipler oluşturma, hizmet sunan kurumlar/kuruluşlar arasında işbirliğinin ve işbölümünün güçlendirilmesinde ve eşgüdümün artırılmasında rol alabilirler.

Covid-19 salgını gibi büyük krizler, toplumlar için kırılma noktaları olmakla birlikte kalıcı değişimleri de meydana getirebilmektedir. Ancak bu tür krizler aynı zamanda sistemleri yeniden düşünme ve geliştirme fırsatı da sunabilmektedir (OECD, 2020). Özellikle kırsal alandaki yaşlılar özelinde var olan sistemlerin yetersiz olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu grubun gereksinimlerine yönelik olarak akıllı eko-sosyal köylerin odağa alınması ve ekolojik sosyal hizmet uygulamaları temelinde bu planlamanın yapılması sürdürülebilir kırsal kalkınma hedefini de destekleyici rol oynayabilir. Ayrıca bu köylere özgü hizmetlerin yeni bir krize karşı sistemleri daha dirençli hale getirmesi yönüyle de değerli olacağı düşünülmektedir.

Ülkemizde de son yıllarda sürdürülebilir yaşam alanlarının oluşturulmasına yönelik yasal düzenlemeler hayata geçirilmektedir. Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji Belgesi (2020/14) ile birlikte sürdürülebilir kırsal alanların oluşturulmasının önü açılmıştır. Böylece kırsal alanların ekonomik, sosyal ve ekolojik olarak kalkındırılması planlanmaktadır. Kırsal alanların kalkındırılması bütüncül ve kapsayıcı bir yönetim anlayışını gerektirmektedir (International Telecommunication Union, 2020). Aynı zamanda bu tür yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesinde sadece sosyal hizmet uzmanlarının değil konuyla ilişkili tüm paydaşların işbirliği yapması önemlidir. Bunu yaparken dünyada var olan akıllı eko-sosyal köy örneklerinin incelenerek ülkemizdeki yaşlı bireylerin ihtiyaçları ve hak temelinde özellikle kültürümüze özgü yapılandırılmasının da önemli olduğu unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

Anadolu Ajansı (2019, Kasım 24). Turkey to become new hub for elderly care. <https://www.aa.com.tr/en/life/turkey-to-become-new-hub-for-elderly-care-/1653975>, Ocak 14, 2021, kaynağından alınmıştır.

Ardzijauskaite, V. (2009). *Ecovillages: Is it a way to reach environmental sustainability? Case studies in Denmark*. Maastricht University/ Aalborg University. Retrieved November 12, 2020, from <http://esst.eu/wp-content/uploads/Vilma+Thesis.pdf>

Barut, B. ve Kara, Y. (2020). Ekolojik sosyal hizmet perspektifinden hortikültürel terapi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 31(1), 219-240.

Bay, U. (2015, November 03). *Ecological social work. encyclopedia of social work*. Retrieved November 12, 2020, from <https://oxfordre.com/socialwork/view/10.1093/acrefore/9780199975839.001.0001/acrefore-9780199975839-e-1166>

Beg, M.D. (2018). Smart and sustainable rural development. *International Journal of Recent Scientific Research*, 9;1(H), 23427-23429. doi: 10.24327/ijrsr.2018.0901.1466

Brooke, J. ve Jackson, D. (2020). Older people and Covid-19: Isolation, risk and ageism. *Journal of Clinical Nursing*, 29, 2044–2046. doi: 10.1111/jocn.15274

Cerratto-Pargman, T., Pargman, D. ve Nardi, B. (2016). The Internet at the eco-village: Performing sustainability in the twenty-first century. *First Monday*, 21(5). doi:10.5210/fm.v21i5.6637

Derman, O. (2014). Kavramsal yaklaşım. In G. Akçaer, O. Derman, D. Güner, Z. Tüzün (Ed.), *Aktif yaşam için nesiller arası etkileşim modeli* (ss. 3-5). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Dominelli, L. (2014). Promoting environmental justice through green social work practice: A key challenge for practitioners and educators. *International Social Work*, 57 (4), 338-345. doi: 10.1177/0020872814524968.

Doyle, A., Hynes, W. ve Purcell, S.M. (2021). Building resilient, smart

communities in a post-Covid era: Insights from Ireland. *International Journal of E-Planning Research*, 10(2), 18-26. doi: 10.4018/IJEPR.20210401.0a2

European Union (2020). *Pilot project: Smart eco-social villages final report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. ISBN 978-92-79-99487-6. doi:10.2762/100370 KF-03-19-054-EN-N

Evcı-Kiraz, D. ve Akyıldız, Ç. (2020). Covid-19 ve yaşlı nüfus. *Türkiye Sağlıklı Kentler Birliği*. https://www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/09/COVID-19-ve-Yasli-Nufus-Prof.Dr_.E.Didem-Evcı-Kiraz.pdf, Kasım 25, 2020, kaynağından alınmıştır.

Gilman, R. (1991). The eco-village challenge. *In context*, 29. <https://www.context.org/iclib/ic29/gilman1/>, Ocak 3, 2021, kaynağından alınmıştır.

Güleryüz, M. (2013). *Bir ütopya hareketi olarak eko-köyler: Türkiye'deki örnekler üzerine bir inceleme* (Doktora Tezi). Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul Kültür Üniversitesi.

Hall, R. (2015). The ecovillage experience as an evidence base for national wellbeing strategies. *İntelektinè ekonomika*, 9(1), 30-42.

Henning-Smith, C. (2020). The unique impact of Covid-19 on older adults in rural areas, *Journal of Aging & Social Policy*, 32(4-5), 396-402, doi:10.1080/08959420.2020.1770036

International Telecommunication Union (2020). *Building smart villages: A blueprint, as piloted in Niger*. Retrieved November 12, 2020, from https://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/str/D-STR-SMART_VILLAGE.NIGER-2020-PDF-E.pdf

Jackson, H. (1998). What is an ecovillage? Retrieved Ocak 18, 2021, from https://gaia.org/wp-content/uploads/2016/07/HJackson_whatIsEv.pdf

Karakaş, M. (2020). Covid-19 salgınının çok boyutlu sosyolojisi ve yeni normal meselesi. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 40(1), 541-573. doi: 10.26650/SJ.2020.40.1.0048

Kim, M.Y. (2016). *The influences of an eco-village towards urban sustainability:*

A case study of two Swedish eco-villages (Master thesis). Department of Earth Sciences, Uppsala University.

Komorowski, L., ve Stanny, M. (2020). Smart villages: where can they happen? *Land*, 9, 151. doi:10.3390/land9050151

Lithander, F.E., Neumann, S., Tenison, E., Lloyd, K., Welsh, T.J., Rodrigues, J.C.L., Higgins, J.P.T., ... ve Henderson, E.J. (2020). Covid-19 in older people: A rapid clinical review. *Age and Ageing*, 49, 501–515. doi: 10.1093/ageing/afaa093

Ma, X. (2018). *Attach your home and live together* (Master thesis). Architecture and Planning Beyond Sustainability Department, Architecture and Civil Engineering Chalmers University of Technology.

Mengi, A. ve Meydan Yıldız, S. (2019). Eko köylerde yaşam ve yönetim: Findhorn eko köyü örneği. In A. Mengi, D. İşçioğlu (Ed.), *Kırsal kalkınma ve kooperatifçilik* (ss. 185-207). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

Moravčíková, D. ve Fürjészová, T. (2018). Ecovillage as an alternative way of rural life: Evidence from Hungary and Slovakia. *European Countryside*, 10(4), 693-710.

Närhi, K. ve Matthies, A.L. (2016). Conceptual and historical analysis of ecological social work. In J McKinnon, M. Alston, (Ed.), *Ecological social work: toward sustainability* (ss. 21-38). London: Palgrave Macmillan.

OECD (2020). Policy implications of Coronavirus crisis for rural development. Retrieved January 15, 2021, from <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/policy-implications-of-coronavirus-crisis-for-rural-development-6b9d189a/#figure-d1e543>,

Öztürk, H. (2015). *Yaşlanma ve kırsal yaşlılık mevcut durum raporu*. Ankara: Altan Matbaacılık.

Petretto, D.R. ve Pili, R. (2020). Ageing and Covid-19: What is the role for elderly people? *Geriatrics*, 5, 25. doi:10.3390/geriatrics5020025

Philip, L. ve Williams, F. (2019). Healthy ageing in smart villages? Observations from the field. *European Countryside*, 11(4), 616-633. doi: 10.2478/euco-2019-0034

Phillipson, J., Gorton, M., Turner, R., Shucksmith, M., Aitken-McDermott, K., Areal, F., Cowie, P. ... ve Shortall, S. (2020). The Covid-19 pandemic and its implications for rural economies. *Sustainability*, 12(10), 3973. doi:10.3390/su12103973

Purutçuoğlu, E. ve Doğan, İ. (2017). Ekolojik sosyal hizmet uygulamaları için sürdürülebilir kalkımda sosyal hizmetin yeri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51), 1083-1100.

Rural Health Information Hub (2019). Telehealth Use in Rural Healthcare. Retrieved December 3, 2020, from <https://www.ruralhealthinfo.org/topics/telehealth>

Sağlık Bakanlığı (2020). Covid-19 haftalık durum raporu 19/10/2020-25/10/2020 Türkiye. <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-68443/covid-19-durum-raporu.html>, Nisan 23, 2021, kaynağından alınmıştır.

Sevin, A.E., Otman-Bektaş, B., Çelen, E., Kozikoğlu, E., Oğuz K.B., Kavak, K., Bitlis, M., ... ve Çınar, Ş. (2020). Bir eko-sosyal kriz olarak Covid-19 salgını ve sürdürülebilirlik. https://www.escarus.com/i/content/512_2_Escarus_Bir_Eko-Sosyal_Kriz_Olarak_Covid-19_Salgini_ve_Surdurulebilirlik_052020.pdf, Ocak 15, 2021, kaynağından alınmıştır.

Smart Eco Social Villages (2019). March. A look back on the smart eco-social villages pilot initiative. Retrieved July 3, 2020, from <http://www.simrah2020.eu/index.php/2019/03/11/a-look-back-on-the-smart-eco-social-villages-pilot-initiative/>

Smart Villages (2018). Consultation on the working definition of “Smart Villages”. Retrieved July 3, 2020, from <https://ec.europa.eu/eusurvey/runner/SecondConsultationDefinition>

Social Work Degree Guide (2020). 5 examples of ecological social work practical applications of ecological social work. Retrieved January 18, 2021, from <https://www.socialworkdegreeguide.com/lists/5-examples-of-ecological-social-work/>

Talevi, D., Socci, V., Carai, M., Carnaghi, G., Faleri, S., Trebbi, E., Bernardo, A.D., ... ve Pacitti, F. (2020). Mental health outcomes of the Covid-19 pandemic. *Rivista di Psichiatria*, 55(3), 137-144.

The Novel Coronavirus Pneumonia Emergency Response Epidemiology Team (2020). The epidemiological characteristics of an outbreak of 2019 novel coronavirus diseases (Covid-19) - China, 2020[J]. *China CDC Weekly*, 2(8), 113-122. doi: 10.46234/ccdcw2020.032.

TÜBA (2020). *Covid-19 küresel salgın değerlendirme raporu*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.

TÜİK (2020). İstatistiklerle yaşlılar, 2019. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yasli-lar-2019-33712>, Kasım 23, 2020, kaynağından alınmıştır.

Türkoğlu, H. (2020). Covid-19 sonrası kent ve kent planlama. <http://www.skb.gov.tr/makaleler-2/>, Ocak 18, 2021, kaynağından alınmıştır.

Ulusal Kırsal Kalkınma Strateji Belgesi (2020/14). *Resmi Gazete* (Sayı: 31287, 27 Ekim 2020) <https://knp.tarim.gov.tr/202014UKKSGenelgesi.pdf>, Ocak 18, 2021, kaynağından alınmıştır.

UNDP (2020). *Covid-19 UNDP's integrated response*. https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/hiv-aids/covid-19-undp_s-integrated-response.html, Kasım 23, 2020, kaynağından alınmıştır

UNFPA Küresel Yaşlanma Ağı (2020). Küresel teknik bilgi notu covid-19'un yaşlılar açısından sonuçları: Salgına müdahale. https://turkey.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UNFPA_Technical_Guide_Older_Persons_and_COVID19_Turkish.pdf, Ocak 23, 2021, kaynağından alınmıştır.

Ünalın, P.C. (2013). Aktif yaşlanma: Sağlıklı ve üretken yaşlanma. In M. Altındış (Ed.). *Yaşlılarda güncel sağlık sorunları ve bakımı* (ss. 281-286). İstanbul: İstanbul Tıp Kitapevi.

Visvizi, A., Lytras, M.D. ve Mudri, G. (Eds.). (2019). *Smart villages in the EU and beyond*. Bingley: Emerald Publishing Limited.

Wang, H., Li, T., Barbarino, P., Gauthier, S., Brodaty, H., Molinuevo, J.L., Xie, H., ... ve Yu, X. (2020). Dementia care during Covid-19. *Lancet*, 395(10231), 1190–1191. doi:10.1016/S0140-6736(20)30755-8.

WHO (2002). Active ageing a policy framework. <http://www.who.int/hpr/ageing>, Mayıs 20, 2018, kaynağından alınmıştır.

WHO (2018). Ageing and health. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health>, Aralık 2, 2020, kaynağından alınmıştır.

WHO (2020). Coronavirüs. https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1, Aralık 2, 2020, kaynağından alınmıştır.

Wu, Z. ve McGoogan, J.M. (2020). Characteristics of and important lessons from the coronavirus disease 2019 (Covid-19) outbreak in China: Summary of a report of 72 314 cases from the Chinese Center for Disease Control and Prevention. *JAMA*, 323(13), 1239–1242. doi:10.1001/jama.2020.2648.

Yağcıoğlu, R. (2016). Sağlıklı yaşlanma ve sosyal hizmetler. *Turkish Family Physician*, 3(1), 30-38.

Yang, R., Wang, H., Edelman, L. S., Tracy, E. L., Demiris, G., Sward, K.A. ve Donaldson, G.W. (2020). Loneliness as a mediator of the impact of social isolation on cognitive functioning of Chinese older adults. *Age and Ageing*, 49(4), 599-604.

Yıldırım, F., Purutçuoğlu, E., Abukan, B., Öztaş, D. ve Arıkan, E.S. (2018). Türkiye’de kırsal alanda aktif yaşlanmanın belirleyicisi olarak “sosyal hizmetler”. *Social Sciences Studies Journal*, 4(21), 3141-3151.

YAYIN İLKELERİ

1. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*'nin kısa adı *YDÜ SOSBİLDER*'dir.
2. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yakın Doğu Üniversitesi'nin resmi yayın organı olup hakemli ve akademik bir dergidir.
3. Sosyal bilimlerin tüm alanlarına açık olan dergimiz, Türkçe ve İngilizce dilinde yazılmış araştırma ve derleme türü bilimsel çalışmalar yayımlamaktadır.
4. *YDÜ SOSBİLDER*'e yayımlanmak üzere gönderilen yazılar özgün, daha önce yayımlanmamış, aynı anda birden fazla dergiye değerlendirilmek üzere gönderilmemiş olmalıdır. Makalenin aynı anda birden fazla dergiye gönderildiği tespit edildiği takdirde yayın süreci durdurulur ve makalenin dergi ile ilişkisi kesilir.
5. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, yayımlanmak üzere kabul edilen makalelerin yayım haklarına sahiptir.
6. *YDÜ SOSBİLDER*'e gönderilen makaleler arasında özellikle Etik Kurul kararı gerektiren klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalar için etik kurul onayı alınmış olmalı, bu onay makalede belirtilmeli ve belgelenmelidir.
7. Dergimizde yayımlanan yazılarda ileri sürülen görüşler yazarlarına aittir. Yasal, hukuksal, ekonomik ve etik sorumlulukların muhatabı yazardır. Yazıların yayımlanması, derginin ya da üniversitenin bu görüşleri savunduğu anlamına gelmez.
8. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, altı (6) ayda bir olmak üzere yılda iki (2) sayı yayımlanmaktadır.
9. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* makale kabul ve değerlendirme sürecinin her aşamasında, hakemlerin ve yazarların isimlerinin saklı tutulduğu çift-kör hakemlik sistemini kullanmaktadır. Makaleler değerlendirilmek üzere alanındaki iki hakeme gönderilir. Hakem raporlarından biri olumlu, diğeri olumsuz olduğu takdirde, yazı, üçüncü bir hakeme gönderilebilir veya Yayın Kurulu, hakem raporlarını inceleyerek nihai kararı verebilir.
10. Yazarlar, eserlerini derginin belirlediği makale yazım kurallarına göre ve APA 6 (American Psychological Association) standartlarına uygun olarak hazırlamalıdır.
11. Yazarlar *YDÜ SOSBİLDER*'e gönderilmek üzere makale dosyası ve yazar bilgi dosyası hazırlamalıdır. Makale dosyası yazar bilgisini içermez. Yazar bilgisi, makalenin adıyla birlikte ayrı bir dosya olarak hazırlanır. Yazar bilgi dosyası ayrıca yazarların ORCID numaralarını da içermelidir.
12. *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*'ne yazı gönderilebilmesi için dergi.neu.edu.tr adresinden Makale Takip Sistemi'ne üye olunması ve

makalelerin buradan gönderilmesi gerekmektedir. Eklenen yazılarda isim veya yazarın kimliği ile ilgili bilgilere yer verilmemelidir. Yazarlara ait bilgiler, yayın aşamasında editör tarafından eklenir.

13. Dergimize gönderilen yazılarda Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu'na uyulmak zorunluluğu vardır. Yayın Kurulu tarafından yazının bütünlüğünü etkilemeyecek düzeltmeler yapılabilir.
14. Yayın ilkelerine uygun olmayan makaleler hakem değerlendirme sürecine alınmayacaktır.
15. Yayını kabul edilen yazarlardan imzalı telif devir formu alınır.

PUBLICATION RULES

1. Near East University Journal of Social Sciences is abbreviated as NEU SOSBILDER.
2. Near East University Journal of Social Sciences is the official publication of Near East University and is a scholarly academic and peer-reviewed journal.
3. The journal is open to all areas of social sciences, in particularly, research and literature review of types which is written in both Turkish and English languages.
4. Articles submitted to NEU SOSBILDER should be original contributions and should not be published elsewhere or should not be under consideration for any publication at the same time. If an article is submitted with more than one journal at the same time, the evaluation and publication processes will be discontinued.
5. Near East University Journal of Social Sciences acquires the publishing rights of the accepted articles.
6. The papers sent to NEU SOSBILDER must have the approval of the ethics committee for the studies on clinical and experimental issues on people and animals. This confirmation should be specified and documented in the article.
7. The opinions expressed in the published articles belong to their authors. The publication of articles does not mean that the Near East University or Journal of Social Sciences defends these views.
8. The journal is published twice a year, in every six (6) months.
9. Near East University Journal of Social Sciences uses a double-blind peer review process, in which the names of the referees and authors are kept secret at every stage of the process. The articles are sent to two referees in the area for publication. If one of the referee reports is positive and the other is unfavorable, the article may be sent a third referee or the Editorial Board may make a final decision by examining the referee reports.
10. The articles submitted to the NEU SOSBILDER should be organized according to APA 6 standards of writing and citation, as stated in article writing rules.
11. Authors should prepare article file and author information file for submission. Article file does not include author information. Author information will be uploaded as a separate file together with the name of the article. The author information file must also contain ORCID numbers.
12. To be able to submit a letter to the NEU SOSBILDER, it is necessary to register to Article Tracking System at dergi.neu.edu.tr and send the articles from here. Information on the identity of the author or the author should not be included. The information of the authors is added by the editor at the publication stage.

13. Articles sent to our journal must comply with the TDK Writing Guide. Corrections can be made by the Editorial Board which will not affect the integrity of the article.
14. The articles that do not meet the publication principles will not be taken into the peer review process.
15. Authors with accepted manuscripts will be sent a Copyright form that should be signed by the author and sent back to the Editor.

YAYIN ETİĞİ VE GÖREVİ KÖTÜYE KULLANMA BEYANI

Bu yayın etiği rehberi, COPE şeffaflık ve en iyi uygulama ilkeleri ve COPE davranış kuralları ile tamamen uyumludur.

Editörlerin sorumlulukları ve Yayın Kararları

Dergide hangi makalelerin yayınlanacağına karar vermek editörün sorumluluğundadır. Yayın Kurulu tüm çalışmaları, ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, dini inanç, etnik köken, vatandaşlık ya da politik felsefelerinden bağımsız olarak değerlendirecektir. Alınacak karar, makalenin doğruluğu, geçerliliği ve önemi ile derginin kapsamının uygunluğuna dayanacaktır. İftira, telif hakkı ihlali ve intihal ile ilgili mevcut yasal gereklilikler de dikkate alınmalıdır.

Gizlilik

Editör veya herhangi bir editoryal görevli, ilgili yazar, hakemler, potansiyel hakemler, diğer editör danışmanları ve yayıncılardan başka kimseye bir sunum hakkında bilgi ifşa etmemelidir.

Açıklama ve Çıkar Çatışmaları

Sunulan bir makalede açıklanan yayınlanmamış malzemeler, yazarın açık yazılı izni olmaksızın editörün veya yardımcılarının kendi araştırmalarında kullanılamaz.

Hakemlerin sorumlulukları Editoryal Kararlarına Katkı

Hakem değerlendirmesi süreci editörün kararlarını vermede editör ve editör kuruluna yardımcı olur. Ayrıca yazının hazırlanmasında yazara da hizmet edebilir.

Çabukluk

Araştırmayı incelemek için yeterli nitelikte olmayan veya bir makalede yazılan ya da derhal gözden geçirmenin imkânsız olacağını bilen seçilmiş herhangi bir hakem, editöre bildirmeli ve inceleme sürecinden mazurunu istemelidir.

Gizlilik

İnceleme için alınan tüm yazılar gizli belgeler olarak değerlendirilmelidir. Mahremiyete uymalı ve editör tarafından izin verilenler dışındaki makale bilgilerini paylaşmamalıdır.

Nesnellik Standartları

Yorumlar nesnel olarak yapılmalıdır. Yazarın kişisel eleştirisi uygun değildir. Hakemler görüşlerini destekleyici argümanlarla ifade etmelidir.

Kaynakların Kabulü

Hakemler, makalede atıfta bulunulan yayınlanmış çalışmanın referans

bölümünde gösterilmediği durumları tespit etmelidir. Diğer yayınlar, türetilmiş gözlem veya değişkenlerin kaynağında olup olmadığını belirtmelidir. Hakemler, editöre, dikkate alınan yazılar ile kişisel bilgileri olan diğer basılı makaleler arasında önemli bir benzerlik veya örtüşme olduğunu bildireceklerdir.

Açıklama ve Çıkar Çatışması

Hakem değerlendirmesi yoluyla elde edilen bilgi veya fikirler gizli tutulmalı ve herhangi bir avantaj için kullanılmamalıdır. Gönderilen bir makalede açıklanan yayınlanmamış materyaller, editörün veya yardımcılarının kendi araştırmalarında kullanılamaz. Hakemler, rekabete dayalı, işbirliğine dayalı veya diğer ilişkilerle veya gazetelere bağlı yazar, şirket veya kurumlarla ilişkili çıkar çatışmaları olan makaleleri dikkate almamalıdır.

Veri Erişimi ve Saklama

Yazarların, editör incelemesi için bir makale ile bağlantılı olarak ham veriler sunmaları istenebilir ve eğer uygunsa, bu verilere halka açık erişim sağlamaya ve her durumda, bu verilerin yayınlandıktan sonra makul bir süre depolanması için hazırlanmalıdır.

Özgünlük, İntihal ve Kaynakların Kabulü

Yazarlar, çalışmalarının orijinal olmasını sağlamalıdır ve yazarlar başkalarının çalışmalarını ve/veya sözlerini kullanmışlarsa, uygun şekilde atıf yapılmalıdır. Bildirilen çalışmanın niteliğini belirlemede etkili olan yayınlar da belirtilmelidir. İntihal, her türlü etik olmayan yayıncılık davranışını oluşturur ve kabul edilemez.

Açıklama ve Çıkar Çatışması

Tüm yazarlar, makalelerinin sonuçlarını veya yorumunu etkileyecek şekilde yorumlanabilecek finansal veya diğer finansal çıkar çatışmalarını açıklayan bir açıklama içermelidir. Proje için tüm mali destek kaynakları açıklanmalıdır. Potansiyel çıkar çatışmaları mümkün olan en erken aşamada açıklanmalıdır. Okuyucular, araştırmayı kimin finanse ettiği ve fon verenlerin araştırmadaki rolü hakkında bilgilendirilmelidir.

PUBLICATION ETHICS AND PUBLICATION MALPRACTICE STATEMENT

This guideline for publication ethics is fully consistent with the COPE Principles of Transparency and Best Practice Guidelines and the COPE Code of Conduct.

Editors' responsibilities Publication decisions

It is the editor's responsibility to decide which of the articles will be published in the journal. The editor, who evaluates the authors' manuscripts, will evaluate them irrespective of their race, gender, sexual orientation, religious belief, ethnic origin, citizenship or political philosophies. The decision to be made will be based on the authenticity, validity and importance of the paper and the appropriateness of the scope of the journal. Existing legal requirements concerning slander, copyright infringement and plagiarism should also be considered.

Confidentiality

The editor or any editorial staff should not disclose information about a submission to anyone other than the relevant author, reviewers, potential reviewers, other editorial consultants and publisher. The editors will ensure that the materials reviewed are kept confidential.

Disclosure and conflicts of interest

Unpublished materials described in a submitted article cannot be used in the editor's or their assistants' own investigations without the express written permission of the author.

Reviewers' responsibilities Contribution to editorial decisions

The peer-review process assists the editor and editorial board in making editorial decisions. It can also serve the author in the preparation of the manuscript.

Promptness

Any selected referee who feels unqualified to review the research reported in a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse from the review process.

Confidentiality

All manuscripts received for review should be considered as confidential documents. They must comply with confidentiality and do not share article information other than those permitted by the editor.

Standards of objectivity

Reviews should be made objectively. The author's personal critique is not appropriate.

Referees must express their views with supporting arguments.

Acknowledgement of sources

Reviewers should identify situations where the relevant published work referred to in the article is not shown in the reference section. Other publications should indicate whether the derived observation or variables are together with their source. Reviewers will report to the editor an important similarity or overlap between the manuscripts considered and other published papers with which they have personal information.

Disclosure and conflict of interest

Information or ideas obtained through peer review should be kept confidential and should not be used for any advantage. Unpublished materials described in a submitted article cannot be used in the editor's or their assistants' own investigations. Reviewers should not consider manuscripts that have conflicts of interest linked to competitive, collaborative, or other relationships or to any of the authors, companies, or institutions affiliated to newspapers.

Authors' duties and reporting standards

Authors should present an accurate account of the work done and an objective discussion of its significance. The basic data should be shown correctly on the paper. An article should contain enough detail and references to allow others to replicate the job. Fraudulent or knowingly misrepresentations create unethical behaviour and are unacceptable. Review and professional editorial articles should also be accurate and objective and editors' opinion should be clearly stated.

Data access and retention

Authors may be asked to provide raw data in connection with an article for editor review, and, if appropriate, should be prepared to provide public access to such data and in any case, should be prepared for storage of such data for a reasonable period of time after publication.

Originality, plagiarism and acknowledgement of sources

Authors should ensure that their work is original, and if authors have used others' work and/or words, it should be appropriately cited. Publications that are effective in determining the nature of the reported work should also be indicated. Plagiarism constitutes unethical publishing behaviour in all forms and is unacceptable.

Multiple, redundant or concurrent publication

An author should not publish articles that generally describe the same research in more than one journal or primary publication. Submission of the same article to more than one journal at the same time brings with it unethical publishing behavior. In general, an author should not present a previously published manuscript for consideration in another journal.

No other copyrighted material may be published elsewhere. In addition, manuscripts reviewed by the journal should not be re-sent to copyright-protected publications. However, by submitting a manuscript, the author(s) retains the rights of the published material. The copyright remains with the authors (CC-BY), thus they can decide about eventual republication of their text. The primary reference must be cited in the secondary publication.

[<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/>], which allows others to copy, distribute and transmit the work as well as to adapt the work and to make commercial use of it.

Disclosure and conflicts of interest

All authors should include a statement explaining financial or other financial interest conflicts that may be interpreted to affect the results or interpretation of their articles. All financial support sources for the project should be explained. Potential conflicts of interest should be explained at the earliest possible stage. Readers should be informed about who funded the research and about the role of the fund-givers in the research.

Fundamental errors in published works

When an author discovers a major mistake or mistake in his published work, it is obliged to inform the editor or publisher immediately and to work with the editor to withdraw or correct the paper. If the editor or publisher learns of a published work from a third party that contains a significant error, the author must immediately withdraw the manuscript or correct it or prove the authenticity of the original document to the editor.

References

Graf, C.; Wager, E.; Bowman, A.; Fiack, S.; Scott Lichter, D. and Robinson, A. (2007). Best practice guidelines on publication ethics: a publisher's perspective. *International journal of clinical practice*, 61, 1-26. Retrieved from journal_editors_Mar11.pdf

YAZIM KURALLARI

1. YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi, hakemli bir dergidir ve Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayımlanır.
2. Derginin yayım dili Türkçe ve İngilizcedir.
3. Dergide yayımlanan tüm yazıların yayın hakları Yakın Doğu Üniversitesine devredilmiş olur. Dergide yayımlanan her türlü yazıdan yapılacak alıntılarda kaynak gösterilmesi zorunludur.
4. YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen yazılar özgün olmalı, başka bir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere başka bir yere gönderilmemiş olmalıdır. Gönderilen yazının bir başka biçimi yayımlanmak üzere incelenmek için bir başka yayımcıya gönderilmiş ya da yayımlanmış ya da yayımlanacak ise yazar bunu yazısını dergiye gönderdiğinde açıkça belirtmelidir.
5. Yayımlanmak üzere dergiye gönderilen yazılar, yayın kurulu tarafından ilk değerlendirmesi yapıldıktan sonra iki-kör hakeme gönderilir. Hakemlerden gelecek rapor doğrultusunda yazının basılmasına, yazardan makalesinde düzeltme istenmesine ya da basılmamasına yayın kurulu karar verir. Yayın kararı yazara (birden çok yazar varsa, adı ilk belirtilmiş olana) en kısa zamanda bildirilir. Yayımlanmayan makaleler yazarlara geri gönderilmez.
6. Hakem değerlendirmesinin tarafsızlığını sağlamak için hakemlere gönderilen yazıda yazarın kimliğine ilişkin herhangi bir bilgi olmamalıdır. Yazarlar makalelerinin başlığını, ad, soyadı, unvan, bağlı oldukları kurum adı, posta adresi, telefon ve e- posta adreslerini ayrı bir kâğıda yazarak bir kapak sayfası hazırlayıp makaleleri ile birlikte göndermelidir. Hakemlere gönderilecek metinde makalenin başlığı, makale metni, Türkçe ve İngilizce özetler bulunmalı, kimlik bilgileri yer almamalıdır.
7. Dergide yayımlanması istenilen metinler MS Word dokümanı olarak elektronik ortamda e-mail eki olarak doğrudan Editör'e gönderilmelidir. Yazılı metinler A4 kâğıdının bir tarafına 2 satır aralığı ile yazılmalı ve bütün sayfalara birbirini izleyen numaralar verilmelidir.
8. Ana dili İngilizce olmayan yazarlar, İngilizce yazdıkları metinleri göndermeden önce ana dili İngilizce olan bir uzmana okutup gerekli düzeltmeleri yaptırmalıdır.
9. Yazıları yayımlanan yazarlara yayımlanan makalenin bir adet dergi bedelsiz olarak gönderilir.
10. YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen makalelerin yazım ve biçim koşulları bakımından son denetimlerinin yazar tarafından yapıldığı, yazarın makalenin elektronik ortamda belirtildiği biçimiyle basılmasına onay verdiği kabul edilir.

11. Makale dergi editörlüğüne teslim edildikten sonra baskı düzeltmeleri için yazara geri gönderilmez. YDÜ, Sosyal Bilimler Dergisi yazım ve biçim kurallarına uygun olmayan makaleler hakeme gönderilmez ve basılmaz.
12. Gönderilen metnin tamamı daktilo harfleri ve tek satır aralığı ile A4 kâğıdının alt ve üstünde 5cm, yanlarda 4 cm boşluk kalacak şekilde yazılmış olmalıdır.
13. Makalelerin 5.000-10.000 kelime (derleme makaleler hariç) uzunlukta olması gerekmektedir. 10000 kelimedenden fazla olan metinler ancak özel koşullarda kabul edilir.
14. Makale, italik harfler ile içerden yazılmış yaklaşık 120-180 kelimedenden oluşan, temel savını ve varılan sonucu betimleyen bir öz ile başlamalıdır. Öz'e makale içeriğini karakterize eden en fazla 5 anahtar sözcük veya deyim eşlik etmelidir.
15. Metin 12 punto büyüklükte Times New Roman yazı tipi ile yazılmalıdır. Makale başlığı 14 punto, Times New Roman yazı tipi, bold ve ana metinden ayrı olmalıdır. Alt başlıklar 12 punto, Times New Roman, bold ve metinden ayrı olmalıdır. İkincil alt başlıkların altındaki alt başlıklar 12 punto, Times New Roman, bold ve italik olmalı ve paragrafın ilk cümlesinin başında yer almalı ve bir nokta ile sonlanmalıdır.
16. Bütün çizelge, grafik ve diyagramlara şekil denilmeli ve birbirini izleyen numaralar verilmelidir. Tablolar olanaklar elverdiği ölçüde az sayıda olmalı ve sadece çok gerekli bilgiler içermelidir. Her şekil ve tabloya Arap rakamları ile bir numara verilmeli ve numaradan sonra başlığı yazılmalıdır ve metin içinde atıf yapılmalıdır.
17. Kaynaklara gönderiler dipnot biçiminde olmamalı, ilgili kaynak(lar) metinde ayrıç içine alınarak (yazar soyadı, yayım yılı: -gerekliyse- sayfa numarası/ ya da ilgili sayfalar/bölüm) biçiminde gösterilmelidir.
18. Metin içindeki gönderiler ve metne ilişkin ek açıklamalar dipnotlarda gösterilebilir.
19. Metinde gönderi yapılan kaynakların tümü, makalenin en sonuna yerleştirilecek bir kaynakçada yer almalı, gönderi yapılmayan kaynaklar bu listeye konulmamalıdır. Dergi, kitap, derleme, sempozyum adları açık olarak ve italik (ya da koyu renkte) yazılmalıdır.
20. Kaynakça APA 6 kaynak gösterme esasları doğrultusunda hazırlanmalıdır. Metin içi gönderme ve atıflar tam metnin diline uygun verilmelidir. Türkçe tam metin için Türkçe kaynak gösterme usul ve esasları, İngilizce tam metin için İngilizce kaynak gösterme usul ve esasları dikkate alınmalıdır (<https://apastyle.apa.org>).
21. Yazarlar yayımlanmak üzere dergiye gönderilen yazıları ile birlikte taahhütname ile telif devir formlarını da indirdikten sonra imzalayarak tarayıcı vasıtası ile taratıp yazıları ile birlikte göndermelidirler.
22. Yazarlar makalelerinde ORCID tanımlayıcılarını eklemelidirler. ORCID tanımlayıcısı olmayan yazarlar ilgili linkten kayıtlarını yapabilirler.

ARTICLE SUBMISSION GUIDELINES

1. NEU Journal of Social Sciences is a peer-reviewed journal and is published twice a year in April and October.
2. The publication language of the journal is Turkish and English.
3. Copyrights of all articles published in the journal are transferred to Near East University. References must be given in the excerpts from all kinds of articles published in the journal.
4. Manuscripts submitted to NEU Journal of Social Sciences must be original, not published elsewhere or sent to another place for publication. If another version of the submitted manuscript was sent to another publisher for review or published, or if it is to be published, the author must make it clear when he/she sends his/her article to the journal.
5. The manuscripts sent to the journal for publication are sent to the two-blind referees after their initial evaluation by the editorial board. The editorial board decides whether the manuscript should be published in accordance with the report coming from the referees, whether the author is required to correct the article or not. The publication decision shall be notified to the author (if there is more than one author, the first of which is mentioned) as soon as possible. Unpublished articles are not returned to the authors.
6. In order to ensure the impartiality of the referee's assessment, there should be no information on the author's identity in the article submitted to the referees. Authors should write the title of their articles, first name, last name, title, institution name, mailing address, telephone and e-mail addresses on a separate sheet of paper, prepare a cover page and send them with their articles. Turkish and English abstracts should be included in the text to be sent to the referees. The text to be sent to the referees should include the title of the article, the text of the article, abstracts in Turkish and English, and no identifying information.
7. The manuscripts should be sent to the Editor directly as e-mail attachment. Written texts should be written on one side of A4 paper with two intervals and all pages should be given consecutive numbers.
8. Authors whose native language is not English should have a native English reviewer for editing and make the necessary corrections before submitting texts in English.
9. The authors whose articles are published are sent one free of charge from the published journal.
10. It is accepted that the final audits of the articles submitted to the NEU Journal of Social Sciences are done by the author and that the author consents to the e-print version (soft copy) the article.

11. Once the manuscript is submitted to the journal editor, it is not returned to the author for print corrections. Articles that do not comply with the rules of NEU, Journal of Social Sciences are not sent to the referee and not printed.
12. All text sent should be written with typewriter letters with a single-spaced space of 5cm on the bottom and top of A4 paper and 4cm on the sides.
13. Articles should be 5,000-10,000 words long (excluding review articles). Texts with more than 10000 words are only accepted under special circumstances.
14. The article should begin with an abstract consisting of 120-180 words written in italic letters and describing the basic argument and the conclusion reached. The abstract should be accompanied by a maximum of 5 keywords or phrases that characterize the content of the article.
15. The text should be written in 12-point Times New Roman font. The title of the article should be 14 points, Times New Roman font, bold and separate from the main text. Subheadings should be 12-point, Times New Roman, bold and separate from text. Subheadings under secondary subheadings should be 12-point, Times New Roman, bold, and Italic and should be at the beginning of the first sentence of the paragraph and end with a point.
16. All charts, graphs and diagrams should be called figures and given successive numbers. Tables should be small to the extent possible and should contain only very necessary information. Each figure and table should be given a number with Arabic numerals and its title should be written after the number and should be cited in the text.
17. References should not be in footnote format, but the relevant source(s) should be enclosed in parentheses in the text (author's last name, publication year: -if necessary- page number/or related pages/section).
18. Submissions within the text and annotations of the text can be shown in the footnotes.
19. All references submitted in the text should be included in a bibliography to be placed at the end of the article, and non-submitted references should not be placed on this list. The names of journals, books, reviews and symposia should be written in italics (or bold).
20. The bibliography should be prepared in accordance with APA 6 reference guidelines. In-text references and citations should be given in accordance with the language of the full text. For full-text of Turkish, procedures and principles of Turkish references, for full text in English, procedures and principles of English references should be considered (<https://apastyle.apa.org>).
21. Authors along with the manuscripts sent to the journal for publication should download the commitment and copyright transfer forms and after they sign they should scan with the scanner and sent them together.
22. Authors should include ORCID identifiers in their articles. Authors who do not have an ORCID identifier can register from the relevant link (<https://orcid.org/>).